

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**HAREZM TÜRKÇESİNDE BİRLEŞİK FİLLER VE DURUM EKİLİ
TAMLAYICILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç.Dr. Mustafa SARI**

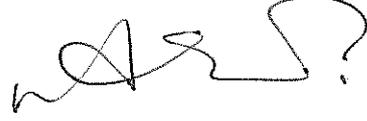
**Hazırlayan
NESRİN ARI**

ŞANLIURFA

2010

Doç.Dr. Mustafa SARI'nın danışmanlığında, Nesrin ARI'nın hazırladığı "Harezmi Türkçesinde Birleşik Fiiller Ve Durum Ekli Tamlayıcıları" konulu bu çalışma 09.07.2010 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç.Dr. Mustafa SARI

Üye : Yrd.Doç.Dr. Ekrem BEKTAŞ

Üye : Yrd.Doç.Dr. Hikmet ATİK

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yapıldığını ve Enstitümüz kayıtlarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof.Dr. Abuzer PINAR

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılarının, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMALAR	iii
ÖN SÖZ	1
GİRİŞ	2
1. Türk Dilinde Birleşik Fiil	2
1.1. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller	3
1.2. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller	4
1.3. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller	5
2. Harezmi Türkçesinde Birleşik Fiiller ve Durum Ekli Tamlayıcılar	8
2.1 Harezmi Türkçesinde Hal Ekleri	11
2.1.1. İlgi Hali (Genetivus): +nİn / +nUn / +Im	12
2.1.2. Yönelme Hali (Dativus): +KA / +GA / +A	13
2.1.3. Bulunma – Çıkma Hali (locativus – ablativus): +DA	13
2.1.4. Çıkma Hali (Ablativus): +dIn	14
2.1.5. Eşitlik Hali (equativus): +çA	14
2.1.6. Yön Gösterme Hali (Direktivus) +rA	14
2.1.7. Vasıta Hali (Instrumentalis)/bile//birle/	15
2.2. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller	15
2.2.1. İsim + kıl- ve Durum Ekli Tamlayıcıları	15
2.2.2. İsim + bol- ve Durum Ekli Tamlayıcıları	105
2.2.3. İsim + it- ve Durum Ekli Tamlayıcıları	174
2.3. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller	176
2.3.1. Yeterlik Fiili ve Durum Ekli Tamlayıcıları	176
2.3.2. Sürelik Fiili ve Durum Ekli Tamlayıcıları	179
2.3.3. Tezlik Fiili ve Durum Ekli Tamlayıcıları	183
2.4. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller	186

	Sayfa
3. SONUÇ.....	199
DİZİN.....	205
KAYNAKLAR.....	220
ÖZET.....	222
SUMMARY.....	223

KISALTMALAR

KE	Kısasü'l-Enbiyâ
KHŞ	Hüsrev ü Şirin
MM	Muînü'l-Mürîd
NF	Nehcü'l-Ferâdis
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
age	adı geçen eser
s.	sayfa
bkz.	bakınız

ÖN SÖZ

Hangi birleşik fiillerin, hangi tamlayıcıları aldıkları, bu tamlayıcıların aldıkları durum eklerinin zaman içinde fonksiyon değişikliğine uğrayıp uğramadıkları konusu Türk dilinin önemle üzerinde durulması gereken konularındandır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Harezmi döneminin Türkçesiyle yazılan Kısasü'l-Enbiyâ, Hüsrev ü Şirin, Muînü'l-Mürîd, Nehcü'l-Ferâdis'in taranmasıyla belirlenen birleşik fiillerin tasnif edildi. Daha sonra alfabetik sıralanan bu fiillerin, aldığı durum ekli tamlayıcıları örnek cümlelerle birlikte yazılmıştır. Örnek cümleler, taranan kaynaklarda yazıldığı şekli esas alınarak yazılmıştır. Bu örnek cümlelerden hareketle, fiillerin aldıkları durum eklerinde, günümüz Türkçesinde tespit edilen fonksiyon değişiklikleri, sonuç bölümünde verilmiştir. Hazırladığımız bu çalışmanın özellikle, durum eklerinin fonksiyonel değişikliği konusunda faydalı olacağını ümit ediyoruz.

Çalışmam sırasında karşılaştığım güçlüklerde benden destek, emek ve yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Mustafa SARI'ya teşekkür ederim.

2010-Şanlıurfa

Nesrin ARI

GİRİŞ

1. Türk Dilinde Birleşik Fiil

Bütün dillerde olduğu gibi, Türkçede de sesler heceleri, heceler kelimeleri oluşturur. Söz varlığının temel taşlarını oluşturan kelimelerin, bir varlığı, bir kavramı, bir eylemi tek başlarına karşılayamadıkları durumlarda kelime grupları oluşturulur.

Muharrem Ergin ve Leyla Karahan, kelime grubunu birbirine yakın ifadelerle tanımlarlar: Kelime grupları, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur.¹ Halil Açıkgöz ve Muhammed Yelten ise “dilimizdeki kelime grupları, kelimedenden daha geniş cümleden daha küçük bir gramer birliğidir.” şeklinde ifade eder.²

Zeynep Korkmaz birleşik fiil grubunu şöyle tanımlar: “Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelimeyle bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir.”³

Muharrem Ergin, bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu olarak tanımlar birleşik fiili⁴. Leyla Karahan⁵, Halil Açıkgöz ve Muhammed Yelten⁶ de benzer tanımlar yapar.

Birleşik fiillerin sınıflandırılması konusunda da dilbilimcilerin çoğu hemen hemen aynı görüştedir. Zeynep Korkmaz⁷, Leyla Karahan⁸, Muharrem Ergin⁹, Halil Açıkgöz ve Muhammed Yelten¹⁰ birleşik fiilleri şöyle sınıflandırır:

1. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

¹ Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi-Cümle :Tahlilleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 11.

² Halil Açıkgöz ve Muhammed Yelten, *Kelime Grupları*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 1995, s. 11.

³ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara, 2007, s. 606-641.

⁴ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayın, İstanbul, 1993, s. 365.

⁵ Leyla Karahan, *age*, s. 36.

⁶ Halil Açıkgöz ve Muhammed Yelten, *age*, s. 17.

⁷ Zeynep Korkmaz, *age*, s. 606-641.

⁸ Leyla Karahan, *age*, s.36.

⁹ Muharrem Ergin, *age*, s. 36.

¹⁰ Halil Açıkgöz -Muhammed Yelten, *age*, s.17.

2. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller
3. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

1.1. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Türkçede asıl fiillerin yanında, bir isimle birleşerek yardımcı fiil olarak kullanılan fiiller bulunmaktadır. Muharrem Ergin yardımcı fiillerle ilgili şunları söyler: “Bir fiilin yardımcı fiil sayılabilmesi için kendisinin belirli bir manasının bulunmaması ve eklendiği kelimeyi fiilleştirerek ona sadece bir fiil fonksiyonu ve hüviyeti kazandırması lazımdır.”¹¹ Türkiye Türkçesinde *et, ol-, kıl-* gibi fiillerin genellikle belirli bir anlama gelmemekte ve isimlerle birleşerek birleşik fiil grubu oluşturmaktadır. Yardımcı fiilin anlamı isimle birlikte ortaya çıkmaktadır.

Zeynep Korkmaz, bu tür birleşik fiilleri şöyle tanımlar:

“Bir ad ya da bir sıfat ile *et-, ol-* yardımcı fiillerinin veya esas fiil olma dışında yardımcı fiil olarak da kullanılan *bul-, bulun-, buyur-, eyle-, kıl-, yap-* fiillerinin birleştirilmesi yoluyla kurulan birleşik fiillerdir. Bu birleşiklerde, yardımcı fiiller, ad ve sıfatları fiil durumuna geçirme görevi yüklenmişlerdir. Bunların en yaygın kullanılıştta olanları bir kılış bildiren geçişli *et-* ve bir oluş bildiren geçişsiz *ol-* yardımcı fiili ile kurulan birleşiklerdir: *alay et-, el et-, göz et-, aday ol-, aşıl ol-, açık ol-...*”¹²

Korkmaz, *eyle-, kıl- ve yap-* fiillerinin de *et-* fiiline benzer anlamda yardımcı fiil olarak kullanıldığını belirtir. Örnek: *baskı yap- büyü yap-, tatil yap-, ayırım yap-; arz eyle-, hükmeyle-, azad eyle-, mecbur kıl-, icra kıl-vb.*

Benzer biçimde *buyur-* fiili de yardımcı fiil olarak kullanılabilir: *emir buyur-, dikkat buyur-, kabul buyur-vb.*

¹¹ Muharrem Ergin, age, s. 365.

¹² Zeynep Korkmaz, age, s. 606-641.

Korkmaz, bu tür birleşik fiillerin isim unsurunun bir sıfat fiil eki alabileceğini de vurgular. Örnek: *gitmiş ol-, duymuş ol-, düşünmüş ol-; utanır ol-, ayrılmaz ol-, okumaz ol-; diyecek ol-, kalıcı ol-, gidesi ol-vb.*

Leyla Karahan,¹³ Korkmaz'ın yaptığı bu tanım ve tasnife ek olarak "başla-" fiilinin, -mAk'lı hareket isimleriyle birleşik fiil kurduğunu belirtir. Bu tür birleşik fiillerde hareket ismi, yaklaşma eki (-a/-e) taşır. Örnek: Sert adımlarla kapının önünde *gezinmeğe başladı.*

Halil Açıkgöz ve Muhammed Yelten,¹⁴ isimler üzerine yardımcı fiil eklenerek yapılan birleşik fiillerden başka, EAT'de *tur-* fiilinin geniş zamanlı kalıplaşmış şekli olan *turur* ve Eski Türkçedeki *er->i-* fiillerinin kalıplaşmış ve aşınmış şekilleri sıklıkla yardımcı fiil olarak da kullanıldığını ve gramer kitaplarında isimleri birleşik fiil yapan yardımcı fiiller arasına bu fiilleri de dahil etmek gerektiği söyler.

1.2. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Zeynep Korkmaz, bu gruptaki birleşik fiillerdeki yardımcı fiilleri *tasvir fiilleri* olarak adlandırır ve şöyle sınıflandırır:

1. Yeterlik Fiilleri: esas fiil+-(y)A zarf fiil biçimi+bil-. Örnek: *Açabil-, geçmeyebil-vb.*
2. Tezlik Fiilleri: esas fiil+(y)I, (y)U zarf fiil biçimi + ver-. Örnek: *Sıklıver-, taşıver-vb.*
3. Süreklilik Fiilleri: esas fiil + (y)I, (y)A ve (y)Ip zarf fiil biçimleri+ *dur-, gel-, kal-, gör-, koy- (ko-)*. Örnek: *Başlayadur-, bakıp dur-, çıkagel, kalakal-, isteyegör-, alıkoy-vb.*
4. Yaklaşma fiilleri: esas fiil+ -(y)A zarf fiil biçimi + yaz-. Örnek: *Bayılayaz-, düşeyaz- vb.*

¹³ Leyla Karahan, age, s.36.

¹⁴ Halil Açıkgöz ve Muhammed Yelten, age, s.17.

5. Uzaklaşma Fiilleri. *Git-* yardımcı fiiliyle kurulan esas fiildeki oluş ve kılışın uzaklaştığını gösteren birleşiklerdir. Örnek: *Olagit-, akıp git-, dalıp git-...vb.*

Korkmaz, bunlara ek olarak *ikili birleşik fiiller* adıyla sınıflandırdığı bir gruptan bahseder: “Bu gruptaki bir kısım birleşik fiiller de iki ayrı fiilin belirli biçim kalıpları içinde bir araya gelip kaynaşmasından oluşmuştur. Anlamca birbirine yakın ya da zıt fiillerin oluşturduğu bu birleşiklerde esas fiil, genellikle -(y)Ip zarf-fiil yapısındadır. Örnek: *Düşüp kalk-, kasıp kavur-, silip süpür-...*”¹⁵

Leyla Karahan¹⁶ bu sınıflandırmaya ek olarak şunları söyler: “Bazı birleşik fiillerin birinci unsuru, bir kip eki taşır. Bu kip eki, zarf fiil ekinin yerini tutar. Örnek:

Yeşil söğütlerin aralarından Çubuk çayı köpürerek, dalgalanarak *akar gider.*

Selim’in hiç uykusu yoktu, *dolandı durdu* sokaklarda.

Nice güzellere *bağlandım kaldım.*

Bir beyaz martı gibi *çırpınır durur.*

Konuşur dururum orda rüzgarla.

1.3. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

Leyla Karahan, bu tür birleşik fiilleri, “Unsurların biri veya hepsi, kendi sözlük anlamları dışında kullanılır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir.” biçiminde tanımlar ve şu örnekleri verir: *şehit düş-, el koy-vb.* Biçim bakımından bu tür birleşik fiillerin isim unsuru, isim çekim eklerini alabilir. Örnek: *küplere bin-, canı sıkıl-vb.*¹⁷

Bu konuda Zeynep Korkmaz oldukça detaylı bir sınıflandırma yapmıştır. Korkmaz’ın tasnifini özetleyerek aktarıyoruz.¹⁸

Bu gruptaki birleşik fiiller, ad ya da ad soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli şekil bilgisi kalıpları içinde, bir esas fiil ile birleşerek anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramasından oluşmuştur. Bu nitelikteki birleşiklerin iki yönü vardır.

¹⁵ Zeynep Korkmaz, age, s. 606-641.

¹⁶ Leyla Karahan, age s. 36.

¹⁷ Leyla Karahan, age s. 36.

¹⁸ Zeynep Korkmaz, age, s. 606-641.

Birinci yönleri, bundan önceki gruplarda ele alınan birleşik fiillerde olduğu gibi, şekilce bir ad ve bir yardımcı fiille kurulan birleşiklere benzemeleri ve onlar gibi tek bir kavrama karşılık olmalarıdır. Ancak, onlardan ayrılan yanları, fiilden önceki ad ögesinin sabit kalmaması, yalın olarak kullanılabildiği gibi bir ad grubu biçimiyle de bulunabilmesi ve işletme ekleriyle genişletilebilmesidir: *göze gir-*, *kanı tepesine çık-*. Bu özellikleri dolayısıyla, fiilden önce gelen ad ögesi, fiile bir özne bir nesne, bir yer tamlayıcısı veya zarf görevi ile bağlanmıştır.

Bu yapıdaki birleşik fiillerin ikinci yönleri, doğrudan doğruya anlam bilimi ile ilgilidir. Bunlar şekil kaynaşmasının dışında anlamca da değişik yönde bir kayma ve kalıplaşmaya uğrayarak deyim niteliği kazanmışlardır.

Anlam kayması yoluyla oluşmuş bulunan birleşik fiiller, şekil yapıları bakımından fiilden önce gelen ad ögelerinin sayılarına göre:

1. Tek ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller
2. İki ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller
3. Üç ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller olmak üzere başlıca üç ana gruba ayrılır.

Bunlardan her birinin alt grupları birleşimin ad ögesi ile fiil ögesi arasındaki birleşme özelliklerine göre şöyle bir sınıflandırmadan geçirilebilir:

1. Tek ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller

Özne+fiil bağlantısı ile birleşenler: *gözü dön-*, *içi geç-* vb.

Nesne+fiil bağlantısı ile birleşenler: *mendil aç-*, *bel bağla-*, *boyun bük-* vb.

Yer tamlayıcısı+fiil bağlantısı ile birleşenler: *bir kaşık suda boğ-*, *yuvadan uç-*, *dut yemiş bülbüle dön-* vb.

Zarf+fiil bağlantısı ile birleşenler: *boş ver-*, *kabak çiçeği gibi açıl-*, *kısa kes-* vb.

Fiil+özne+fiil bağlantısı ile birleşenler: *gel keyfim gel*, *ye kürküm ye* vb.

2. İki ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller

Özne+nesne+fiil bağlantısı ile birleşenler: *ağzı laf yap-*, *eteği zil çal-* vb.

Özne+yer tamlayıcısı+fiil bağlantısı ile birleşenler: *atı alan Üsküdar'ı geç-*,
ayağı yerden kesil- vb.

Özne+zarf+fiil kuruluşunda olanlar: *ayağı buz kes-*, *gerisi vız gel-* vb.

Nesne+özne+fiil kuruluşunda olanlar: *ağzını bıçak açma-*, *kafayı katır tep-*
vb.

Nesne+yer tamlayıcısı+fiil kuruluşunda olanlar: *aklını başına topl-*, *gemi*
azıya al- vb.

Nesne+zarf+fiil kuruluşunda olanlar: *ağzını bir karış açık bırak-*, *ayağını dek*
al- vb.

Yer tamlayıcısı+özne +fiil kuruluşunda olanlar: *ağzından yel al-*, *başına taş*
düş- vb.

Yer tamlayıcısı+nesne +fiil kuruluşunda olanlar: *ağzından laf al-*, *canına can*
kat- vb.

3. Üç ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller:

Bu gruba girenler, yukarıda gösterilen, fiilden önceki özne, nesne, yer
tamlayıcısı ve zarf gibi ad öğelerinden üçünün yan yana gelmesiyle oluşan
birleşiklerdir: *anasından emdiği süt fitil fitil burnundan gel-*, *anasından*
emdiği sütü fitil fitil burnundan getir- vb.

2. Harezmi Türkçesinde Birleşik Filler ve Durum Ekli Tamlayıcılar

Çalışmanın ana kısmını, “Harezmi Türkçesinde Birleşik Filler ve Durum Ekli Tamlayıcıları” başlığını taşıyan bu bölüm oluşturmaktadır. İncelemede kullanılan örnekler Harezmi Türkçesiyle yazılmış dört eserin taranmasıyla oluşturulmuştur. Taranan eserler hakkında aşağıda bilgi verilmiştir. Aşağıda verilen bilgiler bugüne kadar yapılan çalışmalardan alınmıştır.

Kıssatü'l-Enbiyâ (KE),¹⁹ adından da anlaşılacağı üzere peygamber kıssalarını konu alan siyer-i nebî türünden bir eserdir. Başta Hz. Muhammed (sav) olmak üzere İslam dininin doğruladığı diğer peygamberler ile Kuran’da da adı geçen bazı kıssaları içermektedir. Eserin başlangıcında âlemin yaratılışını konu alan bölümden sonra Adem peygamber kıssasına geçilmiştir. Eserde özellikle her kıssanın başlangıcındaki secili ifadelerle dini konulara bedî bir şekil verilmiştir. Ayrıca yazar söz ustalığını, kıssalarla ilgili olarak verdiği Arapça ve Türkçe şiirlerle de pekiştirmiştir. Eserde toplamı 484 dize tutan 43 Türkçe şiir bulunmaktadır. Eserdeki manzum parçalar genelde kaside tarzında yazılmıştır. Peygamberlere ve din büyüklerine yazılan kasideler dışında aşk, tabiat ve burçlarla ilgili konuların işlendiği gazellerde bulunmaktadır.

Nazım şekli bakımından KE’de ki manzumelerin önemli bir özelliği de, halk edebiyatının etkisiyle *Kutadgu Bilig* ve *Atabetü'l-Hakâyık*’ta da karşılaştığımız manî-tuyuğ şeklindeki dörtlüklerin bulunmasıdır. Manzumelerin genelinde divan şiiri ölçüsü olan aruz ölçüsü kullanılmakla birlikte pek çok aruz hatası bulunmaktadır.

Kıssatü'l-Enbiyâ’nın yazarı Nâsirü’l-dîn bin Burhânü’l-dîn Rabgûzî’dir. 1310 (H.710) yılında yazılmış ve Nâsirü’l-dîn Tok Buga’ya sunulmuştur. Eserin yazarı hakkında kendi açıklamasından başka bir bilgi bulunamamıştır. Kendisi için, Ribat Oguzlug yani oğuzlarla meskûn Ribat adlı mevkiden olduğunu belirten yazarın, Rabgûzî mahlasını bundan dolayı aldığı anlaşılmaktadır.

¹⁹ Aysu Ata, *Kıssatü'l-Enbiyâ*, TDK Yay., Ankara, 1997.

Muînü'l-Mürîd (MM),²⁰ didaktik bir eser olup dinî- tasavvufî konuları ele almış ve bu konularda bilgi vermeyi amaçlamış manzum bir eserdir. *Atabetü'l-Hakâyık* gibi mütekarip vezninde dörtlüklerle yazılmıştır.

“Hakikî bir ilham-ı şairaneye malik olmamakla beraber klasik nazım kaidelerine oldukça riayetkâr olan şairin bu eserde Yesevî an’anesini iktifa etmeyerek daha ziyade Edip Ahmed’e peyrev olduğu vazıhan anlaşılmaktadır. Her ne olursa olsun Hakaniye lehçesinden Çağatay lehçesine doğru giden lisanî ve edebî temayül silsilesinde bilhassa Harezmi’deki o eski edebî an’anelerin deymumetini göstermek itibariyle de Muînü'l-Mürîd’in pek mühim bir mevki vardır.”²¹ diyen F. Köprülü MM’nin, Türk dili tarihi açısından önemini vurgulamıştır.

Dil ve üslubu açısından geniş halk kitleleri için yazıldığı anlaşılan MM’nin bugüne kadar bilinen tek nüshası Bursa Orhan Kütüphanesi’ndedir. MM, Ramazan 713/ Kasım 1313 tarihinde yazılmıştır.

Eserin 402. dörtlüğüne dayanarak J. Eckmann “*Harezmi Türkçesi*” adlı çalışmasında MM’nin müellifini “İslam” olarak vermiştir. Fakat Z.V. Togan, müellifin adını tayin etmenin güç olduğunu belirtmiştir.²² F. Köprülü de Z. V. Togan gibi MM’nin müellifi hususunda kararsızdır: “Acaba kendisine İslam diyen şair Şeyh Şeref midir? Yoksa Türkmen an’anesi bu eseri Şeyh Şeref’e isnadda hata mı ediyor?”²³

Nehcü'l-Ferâdis (NF),²⁴ dinî ve didaktik nitelikte olup, Harezmi Türkçesinin dil özelliklerini tespit etmek için en önemli kaynak eserlerden birisidir. Eser, kısaca dünya ve ahirette mutlu olmanın yollarını ortaya koyan müslümanlık bilgilerini

²⁰ Recep Toparlı, *Muînü'l-Mürîd*, TDK Yay., 2008.

²¹ F. Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1926, s. 343.

²² Zeki Velidi Togan, “Harezmi’de Yazılmış Eski Türkçe Eserler”, *Türkiyat Mecmuası II*, İstanbul 1928, s. 322.

²³ Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1926, s. 343.

²⁴ Janos Eckman, *Nehcü'l-Feradis*, (Yayımlayan: Semih Tezcan-Hamza Zülfikar), TDK Yay., Ankara, 2004.

içermektedir. Bunu ortaya koyarken de yazar sanat amacı gütmemiş ve sade bir dil kullanmıştır. Fakat buna rağmen eserin üslubu kuru ve can sıkıcı değildir. Çünkü yazar, dinî konuları ele alırken akıcı hikayelerle eserini süslemesini bilmiştir.

Eser dört bâb'dan ve her bâb da onar fasl'dan oluşur. İlk bölümde, Hz. Muhammed (sav)'in hayatı ve ailesi, peygambere vahiy gelmesi, ehl-i beytin müslüman oluşu ve bu arada çektikleri zorluklar ile Mekke'den Medine'ye hicret, Hz. Muhammed (sav)'in mucizeleri, yaptığı savaşlar ve vefatı konuları işlenmektedir. İkinci kısımda, Hz. Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin, Ebu Hanife, İmam Şafi, İmam Malik ve İmam Hanbel ile ilgili hadiseler ve onların erdemleri anlatılır. Üçüncü bölümde Allah Teâlâ'ya yakın eden ameller, dördüncü kısımda da Allah'tan uzaklaştıran ameller konuları işlenmektedir.

A. Caferoğlu,²⁵ NF'nin siyer-i nebi, A. Karahan²⁶ ise içeriği bakımından kırk hadis tercümesi türünden bir eser olduğunu belirtmiştir. NF'nin müellifi de ortaya koyduğu eserinin kırk hadis tercümesi türünde olduğunu, eserinde ifade etmiştir.

Nehcü'l-Ferâdis nüshaları üzerinde inceleme yapanlar umumiyetle eserin Kerderli Mahmut b. Ali tarafından 1358'de, Harezmi'de yazılmış olduğunu kabul etmişlerdir.

Hüsrev ü Şirin (KHS),²⁷ Altın Ordu şairi Kutb tarafından Altın Ordu hükümdarı Tını Beg Han ile eşi Melike Hatun adına yazılmış bir mesnevidir. Kutb eserini Nizamî'nin aynı adlı mesnevisinden tercüme etmiştir. Ancak esere yapılan ilaveler ve eserin hacmi bakımından kelimesi kelimesine bir çeviri olmadığı anlaşılmakta ve Kutb'un şairlik yeteneği de ortaya çıkmaktadır. Kutb, *Hüsrev ü Şirin*'in Farsça orijinalinden farklı tarihî ve içtimaî ilişkileri eserine katarak bu unsurlarla onu Altın Ordu halkının hayatına uygun hale sokmuştur.

²⁵ Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi*, İstanbul 1958, c. II, s. 113.

²⁶ A. Karahan, *İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yayımları:284, Ankara 1991, s. 143.

²⁷ Necmettin Hacıeminoğlu, *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, TDK Yay., Ankara 2000.

Tını Beg Han babası Özbek Han'ın ölümünden sonra 1341 yılında tahta geçmiş ve 1342 yılında da kardeşi tarafından öldürülmüştür. Bu tarihî gerçekler yoluyla eserin yazılış yılı 1341 veya 1342 olarak bilinebilmektedir.

Bugüne kadar kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamayan Kutb için Eckmann, “Harezmi veya Maveraünnehir menşeli” ifadesini kullanmıştır. F. Köprülü ise eserin dil özelliklerinden yola çıkarak Kutb'un menşesini tespiti için çalışmış ve eserde edebî Hakaniye lehçesinin tesirlerinin çokluğundan dolayı Maveraünnehir civarından olduğunu belirtmiştir.

Kutb'un bu eseri, Türk edebiyatında bugüne kadar bilinen 21 *Hüsrev ü Şirin* veya *Ferhad u Şirin* mesnevisinin ilki olması bakımından önemlidir. Ayrıca romantik bir mesnevi olan *Hüsrev ü Şirin*, yazıldığı saha ve dönemde konusu itibarıyla da ilk olması bakımından dikkat çekicidir.

Kutb'un eserinin dili hakkında ilk fikir beyan eden A. N. Samoyloviç, çalışmalarında *Hüsrev ü Şirin*'in dilini Uygurca- Kıpçakça olarak kabul etmektedir. Eserin dil hususiyetleri konusunda çalışması bulunan N. Hacıeminoğlu ise bu konuda şunları aktarmaktadır: “Umumiyetle Altın Ordu sahasında yazılmış “Kıpçakça” bir eser olarak kabul edilen Hüsrev ü Şirin, hem Harezmi yazı dilinin hem de Çağatayca'nın hususiyetlerini taşımaktadır. ... elimizdeki metin fiil çekimi şekilleri bakımından Çağatay öncesine yakın olmakla beraber, ses hususiyetleri ve kelime hazinesi bakımından Kıpçakça'da rastlanan hususiyetleri taşımaktadır.”²⁸

2.1. Harezmi Türkçesinde Hal Ekleri

Harezmi Türkçesinde kullanılan hal ekleri ve bunların özellikleri, Aysu Ata tarafından hazırlanan *Harezmi – Altınordu Türkçesi* adlı kitapta ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Burada kullanılan bilgiler ağırlıklı olarak adı geçen çalışmadan ve kendi taramalarımızdan alınmıştır.

²⁸ Necmettin Hacıeminoğlu, age

2.1.1. İlgi Hali (Genetivus): +nİŋ / +nUŋ / +Im

Harezmi dönemi eserlerinde ilgi hali, genellikle yuvarlak ünlülü şekliyle (+nUŋ) kullanılırken, diğer şekliyle de (+nİŋ) kelimeye eklenebilmektedir. Hatta aynı eserde, aynı kelimeye iki şekliyle de ilgi hal ekinin geldiği görülmektedir: *ķulnuŋ* (KE 22 r4~) *ķulnuŋ* (KE 83 r3).

Birinci tekil şahıs zamirinin ilgi hali iki ayrı şekilde görülmektedir. KE' de *meniŋ*, *menim* şekline göre daha yaygın kullanılırken NF' de ise *meniŋ* şekli nadir, *menim* şekli daha çok kullanılmıştır. HŞ' de de *menim* şekli asıl şekil olmakla birlikte *meniŋ*'e çok az rastlanır. MM' de de *meniŋ* şekli tek yerde geçmektedir. Yani, KE, Eski Türkçedeki *meniŋ* şeklini devam ettirmesi bakımından döneminin diğer eserlerinden ayrılmaktadır.

Birinci çoğul şahıs ilgi eki +İŋ \ +nİŋ \ +Im olarak geçmektedir. Bizim şekli NF' de *biziŋ* şeklinden daha yaygın kullanılırken, HŞ' de bizim, yalnız bir yerde, geri kalan yerlerde *biziŋ* ve *bizniŋ* şekilleri kullanılmaktadır. KE' de ise *bizim* şekli yer almamaktadır. NF' de *menim* ve *bizim* şekillerinin bulunması Oğuz Türkçesi özelliğini yansıttığını gösterir.

Yükleme hali eki +nI'dır. 3. şahıs iyelik ekinin sonra ek +n olarak gelebilmektedir. Fakat bu kuralı değildir, ikili şekillerine rastlanır: *boynın* (KE 50v9) ~ *boynını* (KE 62r9, HŞ 1798)

HŞ' de diğer eserlerden farklı olarak 10 yerde yükleme hali eki +ı \ +i kullanılmıştır.²⁹

Örneğine sadece tarihi Kıpçak Türkçesi sözlüklerinde rastladığımız 3. tekil şahıs zamirinin yükleme hali çekimini KE' de bir yerde *omı* 109r19 şeklinde görmekteyiz.

²⁹ Necmettin Hacıeminoğlu, age

2.1.2. Yönelme Hali (Dativus): +KA / +ĠA/+A

Bu ek eklenirken ünlü ve ünsüz uyumuna göre değiştiği gibi ikili durumlara da çok sık rastlanmaktadır: *anamka* (KE 235r1)~*anamğa* (KE 51v3), *hatunka* (NF 151-13)~*hatunğa* (NF 48-8)

Eski Türkçede olduğu gibi 3. tekil ve çoğul şahıs iyelik eki ile ondan sonra gelen yönelme durumu eki arasında bulunan zamir n'si ek başı /g/ sesi ile birleşerek (n+g>) /ŋ/ sesini oluşturmaktadır. Ancak bu ekler arasında zamir n'sinin kullanılması da düzenli olmadığından dönem metinlerinde birden farklı şekiller ortaya çıkmaktadır: *anasıŋa* (KE 38r13)~*anasıŋğa* (KE 128v13, NF 170-9)~*anasığa* (KE 53r16)~*anasıka* (KE 238r8)~*anasıke* (KE 38v19) (Aysu Ata, Harezmi – Altın Ordu Türkçesi, İst., 2002)

Yine Kıpçak Türkçesi sözlüklerinde karşılaştığımız bir yapı olan *oŋa* (KE 174r11)'de tek yerde tespit edilmiştir.

ol ve *bu* işaret zamirlerinin yönelme halinin tespit edilen ikinci şekli *aŋar* ve *muŋar*'dır: *aŋar 'aşıq boldı*. (KE 28r15), *bu oŋlan yahşı oŋlan bolğay, zinhār muŋar yahşı terbiyet kılğıl*. (NF 112-16)

2.1.3. Bulunma – Çıkma Hali (locativus – ablativus): +DA

Bulunma – çıkma hali eki genellikle +dA şeklindedir. Düzensiz olmakla birlikte bazen sert ünsüzle biten kelimelerden sonra +tA şekli de görülmektedir: *āhıretde* (NF 63-2)~*āhırette* (NF 16-4), *tüşde* (KE 82r15)

KE'de ve NF'de ekin kullanılışı ek başı ünsüzü bakımından pek çok örnekte tutarsızlık gösterirken HŞ'de sadece 6 yerde sert ünsüzden sonra ek +tA olarak gelmiştir.

Bu ekin Eski Türkçede olduğu gibi çıkma hali eki görevin de kullanılışı bazı örneklerde devam etmektedir: *ağzında öper idi* (KE 247v20), *feriştelerde biri* (KE 20r4)

2.1.4. Çıkma Hali (Ablativus): +dIn

Çıkma hali eki bütün kelimelerde +*dın* /+*din*'dir : *açlıkdın* (NF 19-12), *atadın anadın* (MM 16b13), *atındın* (HŞ 3749)

+*dın* ayrılma hali eki Eski Türkçedeki şekli (+*tin*) ile sayılı örnekte geçmektedir: *taştın* (HŞ 4283, 4552, 4558, 4589)

Ek, Güney-batı Türkçesindeki şekliyle (*dAn*) bu dönem eserlerinde nadiren de olsa yer almaktadır. KE'de 9 yerde üstün tenvini ile geçmektedir: *hağdan* (61v9), *hâlden* (16r11), *közlerinden* (183r13), *tegmesden burun* (70v9), *tepesinden* (69r4), *tüşmezden aşnu* (71r20), *yerden* (115r4), *yapurgâğdan* (12v13), *yaratmazdan aşnu* (21r12).

NF'de tek örnekte: *andan* (370-2), HŞ'de altı örnekte +*dAn* tespit edilmiştir: *andan* (1016,1709,1902), *cânımdan* (4693), *bulutdan* (4481), *bağdan* (337), *yerden* (300), *közden* (913). (Aysu Ata, Harezmi – Altın Ordu Türkçesi, İst., 2002)

2.1.5. Eşitlik Hali (equativus): +çA

âdetimizçe (NF 46-3), *ağaça rızâ berdi* (KE 82v11), *buyurmuşça* (MM 6b12), *i tçe* (HŞ 2639)

2.1.6. Yön Gösterme Hali (Direktivus)

a) +GarU / +KarU / KarI: *artkaru* (KE 81v13, HŞ 476) ~ *artgaru* (KE 227r2) ~ *artkarı* (KE 177r12), *içkerü* (KE 11v7) ~ *içkeri* (KE 147v8), *ilgerü* (KE 58v4, HŞ 1780) ~ *ilgeri* (KE 83v5),

taşkaru (KE 16v6, NF 167-11) ~ *taşgaru* (KE 25v10) ~ *taşkarı* (KE 109r19)

b) +rA: *asra* (NF 204-10, MM 15a5, HŞ 4665), *içre* (NF 360-9, KE 4v6, MM 4a8, HŞ 218), *soğra* (KE 54r3, NF 258-6, MM 8a3, HŞ 2388), *taşra* (NF 360-12, KE 156v11, HŞ 4286)

c) +ru: *öğrü* (MM 14a4)

d) +ɣaru / +ɣar: *aɣaru*

aɣaryön gösterme işlevinde HŞ'de 2 yerde tespit edilmiştir: *sürüp şebdiz aɣar yil teg yite kör* HŞ 734, *munı terk it bar kit aɣar oɣ* HŞ 894.

2.1.7. Vasıta Hali (Instrumentalis)

a) +n: *adaɣın tur-* (KE 37r6), *arɣan* (MM 12b17), *azın azın* (HŞ 1295), *cânsızın* (HŞ 4310), *ol vaɣtın bilgey-müz* (NF 34-15), *yanın yıɣıldı* (NF 12-16).

b) +la: *biligle* (MM 8a8), *taɣla* (KE 91v20), *tünle* (KE 22r18, NF 49-17, MM 11a11)

c) *bile*, *birle*, *birlen* edatları da bu eklerin görevinde kullanılmıştır: *bile* (KE 223r18, NF 72-9, MM1a15, HŞ 108) ~ *birle* (KE 4r11, NF 2-8, MM 2a7, HŞ 262) ~ *birlen* (KE 3v9).

2.2. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

2.2.1. İsim + kıl- ve Durum Ekli Tamlayıcıları

âbâd kıl- mamur etmek.

/birle/... /+Ø/

‘âdil birle cihân *abâd kıldı* (273/KHŞ)

âbdast kıl- abdest almak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

âbdast kılmış (2) mehâsidin âbdast suvları tökülü kirdi taɣı sa-lâm kıldı. (413-1/NF)

‘âdet kıl- alışkanlık edinmek.

/+Ø/

gül özre müşk saçmaq *kıldı ‘âdet* (287/KHŞ)

/+nI/

taɣı nefis nişâni şikâyet kıılır

zikir kılgı yerde hikâyet kıılır
kuruğ da'vî birle zahir körkütüp
ulaşu bu ğafletni *'âdet kıılır* (352/MM)

'afiv kııl- bağışlamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
ni sehvi kim tüşer bolsa sözümde
'afiv kııl/bar öküş taşşir özümde (99/KHŞ)

âgâh kııl- bilgili (haberdar) eylemek.

/birle/... /+nI/

'İnâyet birle *kııl*/könğlümni *âgâh*

Bu söz içre medet kııl kılğa Allah (12/KHŞ)

/+nI/

Anıñg yaşu uzun bolsu tiyü şâh

• Zulumdın yığdı ilni *kıldı âgâh* (315/KHŞ)

âğâz kııl- başlamak.

/+dIn/

[3r] (1) Ve İkin Âdemdin burunraq yaratğanlar bar üçün andın başlasak (2)
fâyidesi artuğrak bolğay (3) tēp tertīb üze yaratılğanlardın *âğâz kııldı*,
izlegen bat tapğay, (4) işitken bat bilgey tēp Qaşas-ı Rabğüzî at bêrdük,
va'llāhu a'lem. (3r3/KE)

/+nI/

yaratmağnı anıñg tig *kıldı âğâz*

kim uş hiç bilse bolmaz fikr itip rāz (39/KHŞ)

âh kııl- ah etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
urup ilgin yüzinge ol *kılır âh* (4397/KHŞ)
ni kılayın mañga men tip *kılı âh* (4405/KHŞ)

qılıp şefkat öper irdi *qılı āh* (4469/KHŞ)

yatur qanqa batıp *qıldı* körüp *āh* (4503/KHŞ)

‘ahd qıl yemin etmək, söz vermek.

/birle/

Ḥasan raḏīya’llāhu ‘anhu namāz qıldı İbn Mülcemni öltürgeli keltürdiler,
aydı: men Teḡri ‘azze ve celle (17) birle ‘ahd *qılmış* erdim, ‘Alīni taqı
Mu‘āviyeni öltürgey-men, tep. (242r17/KE)

‘aḡd qıl- nikah kıymak, sözleşme, anlaşma yapmak.

/+I/ ... /birle/

Ol ḡatun aydı: maḡa dūnyā ḡürmeti (20) kerekmes, körk cemāl kerekmes,
icāzet berdim bargıl meni Ḥüseyn birle ‘aḡd *qılğıl* adınlarınḡ üm[īdi] (21)
kesilsün, tedi. (243v20/KE)

Ebü Müsī anı Ḥüseyn birle ‘aḡd *qıldı* bu ḡaber Mu‘āviyeḡa tegdi erse aydı: ey
[Ebü Müsī] [244r] (1) men muḡça teḡlig mekr ü ḡīle qıldım sen ḡamugını
buzduḡ bāḡıl qıldıḡ, tedi. (243v21/KE)

ālet qıl- alet etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eger ḡudrat ḡavālet *qılsaḡan* sen

bahāne uḡbu *ālet qılsaḡan* sen (79/KHŞ)

‘amāl qıl- ameller, işler yapmak.

/birle/

Bu sökel bardı taqı anlar qavlıḡa i‘timād qılmaz erken anlarnıḡ aḡmaqlıḡını
bilür erken anlar qavlı birle (2) ‘amāl *qıldı* erse, helāk boldı. (424-2/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

‘Āqılınıḡ hemīşe nefsi alḡaq bolur taqı ‘amāl *qılır* bolsa, āḡiratı üçün ‘amāl
qılğın (8) bo-lur taqı āḡirat üçün qılır; taqı aḡmaḡnıḡ hemīşe nefsi öz

havāsīngā uyğan bolur taqı ne neerse kim nefsi tileyür bolsa, ol nefsinı (9)
men^c qılmaz, ol nefs tilekini bérür. (423-7/NF)

^camal-i şālīh qıl- salih amel (hayırlı işler) yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ve eger ĩmān keltürse taqı *'amal-i şālīh qıl*madın raḥmat ṭalab qılsa, hem taqı
aḥmaq bolğay. (427-8/NF)

Ve eger ĩmān keltürse taqı (9) *'amal-i şālīh qılsa*, andın soñg Ḥaqqıñg
raḥmatını ṭalab qılsa hem ol raḥmat ma'fūm ermez kim teger-mü yā taqı
tegmez-mü. (427-9/NF)

^camel qıl- amel, iş yapmak, dini vecibelerin yerine getirilmesi.

/birle/

Cebre'ıl yana yandı, bir sā^catde kedin yana keldi, aydı: ey seyyid-i mālīkū'l
mülūk-i (5) ta^cāla ve ta^cazzama yarlıkar: ey benim dostum, köñlüñni
ümmeddin fāriğ tutğıl, seniñ ümmetleriñni irin tepretgeni (6) birle ol *'amel*
qılğay-men kim Mūsī tayağı Fir^cavn saḥaresi birle qıldı bir ^caşā aymağı birle
ḳamuğ küfr ü siḥr ü tuğyān (7) [y]oḳ yoḟun boldı. (238r6/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu ebyātlar atı MU'İNÜ'L-MÜRİD

eşit bil *'amel qıl*/bu tevfiḳ mezīd

bu küç yetmişinçe *yarag qılğ*u cehd

hidāyet berür ol ḥamīdün mecīd (405/MM)

ḳulaḳ bolğ

evvel açılğınça til

açılsa ayıtğıl *'amel* oşbu *qıl*

ḥadīş naş bu ilhām-ı rabbānidin

sözi bolmağay taş mürīd bolsa bil (287/MM)

köñül birle taşdıķ ü ikrār-ı til
çın-oķ erse sınağ [°]amel/körklü *ķıl*
tiliñde şehādet köñülde yaķın
[°]amel birle ĩmān tamām boldı bil (20/MM)

nifāķ kīne birle [°]amel *ķılğuçı*
bu cāndın ħaber hem eşer bulmas ol (22-3/MM)

arığ *ķıl*- temizlemek, arı, günahsız eylemek.

/+I/

tümen türlü ğufrān u rızvān bu dem
taķı raħmetiñ sansız elvān bu dem
tegürgil ilāhī arığ rüħuña
ķılu ber arığ rüħı şādmān bu dem (404/MM)

/+nI/

ilāhī tilekim meded yāri bēr
mēni *ķıl* müsülmān ħelāl loķma yēr
köñül ma[°]rifet nūrı birle tolup
tilimni *ķılu bēr arığ* sēni tēr (2/MM)

artuk *ķıl*- attırmak, ziyadeleştirmek.

/+dIn/

Ķavluhu ta[°]ālā: (9) [.....] (IX-128) [ve] biz muñluğlarını Muħammed
Muştafāğa ümmet *ķılıp* (10) ... dın *artuk ķıldı*. (1v10/KE)

ārzū *ķıl*- istemek, arzulamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
felek ħidmet *ārzū ķılur* teñi yoķ
bu kevn rüħı rızvān üze nāz ayur (387/MM)

āsān *ķıl*- kolay kılmak, kolaylaştırmak.

/+nĪ/

rüzümni *āsān kı*/körgüzme tarlıĝ

bu maħlukka ħulnı ħılmaĝıl yarlıĝ (4717/KHŞ)

asıĝ ħıl- yarar, faydası olmak; fayda etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

vücüd içre kirip busup yatmasa

asıĝ ħılmas ol bil sücüd birle cüd (342/MM)

asıĝ ħılmas ol köp ökünç yese soñ

er ol kim oñarsa işin munda öñ

ecelniñ ħazānı kelür nāgehān

uruĝ ekse bolmas kirür yerge toñ (274/MM)

°āšılık ħıl- asilik etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ķaçan Mevfiĝa yazdılar erse olarnı (16) kiterdi Cinn bini'l-Cānn atlıĝ

ħalāyıkĝa bērdi, on sekiz miñ yıl olar tutdılar yime (17) °āšılık ħıldılar erse

olarnı kivürdi ferişterge bērdi, yētmiş miñ yıl ferişte (18) indi. (4v17/KE)

aş ħıl- yemek yapmak.

/+ĜA/

Ol kün erdi kim mañĝa ol kişi *aş ħılıp* ewinge ündep aşıñĝa üküş sarımsaq

(11) qatmış. (422-10/NF)

āvāz ħıl- ses çıkarmak.

/+dĪn/

uş andın bir ħatıĝ *āvāz ħıldı*

kim iştip taştın ünin ħalk ħildi

yaratĝan yarlıķasun tutşu anı (4558/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eger bilmek için bolsadı bu rāz

bu naqışlarda[n] biri *kılgay* irdi *āvāz* (65/KHŞ)

yana könglüm söz ara *kıldı āvāz*

kim iy bülbül açıldı gül kilip yaz (256/KHŞ)

āvāze kııl- seslendirmek.

/+nI/

Dāvūd yañlıg bu könglüm tāze kılgıl

Zebūrumnı bedük *āvāze kılgıl* (5/KHŞ)

āzād kııl- (kölelikten) azad etmek; hür, serbest bırakmak.

/+nI/.../+dIn/

bu saqış birle könglüng şād kılgıl

özüñgni kadğudın *āzād kılgıl* (4460/KHŞ)

/+n/.../+dIn/

zihī hulk u zihī adl ü zihī dād

kim otdın *kılsa* ‘ālem halqın *āzād* (4662/KHŞ)

‘aziz kııl- muhterem, yüce kılmak.

/+nI/.../+dan/

cānımdan ‘aziz ol *kıldı* hıtabnı

anıñg atıñga yazdım uşbu kitābnı (4693/KHŞ)

‘azm kııl- yönelmek, bir yere gitmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

sañga hıdmat kılay tip ‘azm *kıldım*

yol azdım irse köndür men yañıldım (102/KHŞ)

bağsāyış kııl- bağışlamak, ihsan etmek, merhamet etmek.

/+rA/

ķamug ħal  zre *baĥs yıř kılı bir*

bu Őeyt n-ı la'in k rse irdi anı (149/KHŞ)

bar kıl- var etmek.

/+dIn/.../+nI/

İdi atı birle başla s z ngni

Kim ol *bar kıldı yoķdın* bu  z ngni (14/KHŞ)

/+nI/

s n- k-s n yaratġan bu y r k k k n ay

bu k z kış kerek yaz kerek bolsu yay

bu yoķnı *kılıp bar* ķamug barnı yoķ

ķılıġlı ġan  s n ķamug ħalk  ıġay (3/MM)

baş kıl- yara etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biġim

(XX-120) Ĥavv nıġ ol s zge k nli meyli (4)boldı, ķopdı on maġım buġday

yıġaġıġa tegdi, bir butaķ sıdı,  dem<ge> kelt rdi aydı: (5) bu yıġaġ tatlıġ

ermiş, men yedim *baş kılmadı* sen me yegil, tedi. (11v5/KE)

b t l kıl- batıl, boş, beyhude etmek.

/+nI/

Eb  M s  anı Ĥ seyin birle  aķd kıldı bu ħaber Mu aviyeķa tegdi erse aydı: ey

[Eb  M s ] [244r] (1) men munġa teġlig mekr   ħ le kıldım sen ķamugını

buzduġ *b t l kıldıġ*, tedi. (244r1/KE)

bay kıl- zengin, varlıklı etmek.

/+ /

biliġ l  il he temek ne bolur

ididiġ  ġin yoķ  ıġay *bay kılr*

 az z ħor kılıġlı ruzi berg ci

bir allah öñin yoğ temeklik bolur (17/MM)

bayıt kıł- zenginleřtirmek.

/+nĪ/

niçe řāh isenġ eyā ħusrav ħayıt kıł

salıp tenni burun cānnı *bayıt kıł* (4399/KHŞ)

bed-baĥt kıł- mutsuz etmek.

/+nĪ/

bilij kökdin ilk kāfir iblīs tağı

ħabīl yer yüzinde me boldı şağı

bu ekkisini *kıldı bed-baĥt* ħased

‘āķiller ħaseddin kerek muttaķı (52/MM)

berī kıł- temiz tutmak, sađ ve esen kalmasını sađlamak

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu cümle rusül enbiyā serveri

muĥammed resül ol müzekkā eri

řükür kıłġu tün kün tazarru^c bile

anıñ ümmeti *kılmıřınġa berī* (7 /MM)

beyān kıł- anlatmak, söylemek, açıklamak.

/+çA/

eger ħolsađ ékki ajunda amān

ĥaħīķat köñüldin kêtürgil imān

tağı sorsağız kim imān ne bolur

bilü bilmişinçe *kılayın beyān* (12/MM)

/+DA/... /birle/

Ķavluhu ta‘ālā: (11-33) (17) Ādem atlarını aytu berdi; bu yıġaç, bu taş, bu

suw, ħamuġ nerseniñ atını bu idiş, (18) bu ayak nime tegrede ħamuġ tiller

birle *beyān kıldı*. (8v18/KE)

/+nI/ /+GA/

Ahmaq kimerse 'alimler sözinge ittibā' qılmadın öz nefsiqa taqı Şeyfānqa (11) ittibā' qılmaqınıñ mişāl ol turur kim bir sökel bar kim sökellik birle mubtalā bolup turur, tabīb-i hāziq qatınğa bardı (12) taqı öz zaḥ-matını tabībqa *beyān qıldı* erse, tabīb taqı anıñ 'illetini bildi taqı aña muvāfiq dārū aytu bērdi taqı ğıda (13) içinde qayu bir ğıda kim añar muḥid turur, anı taqı beyān qıldı taqı qayu bir ğıda kim ol 'illetke ziyān qılır, anı taqı beyān (14) qıldı taqı şerbetler içinde taqı fāyida qılğan şerbetni taqı *beyān qıldı* ziyān qılğan şerbetni taqı *beyān qıldı*. (15a- 10 / NF)

/+nI/

... anı taqı *beyān qıldı* taqı qayu bir ğıda kim ol 'illetke ziyān qılır, anı taqı *beyān (14) qıldı* taqı şerbetler içinde taqı fāyida qılğan şerbetni taqı *beyān qıldı* ziyān qılğan şerbetni taqı *beyān qıldı*. (15a- 10 / NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tamām irtifā'ı ididin öñin

kişi *kılsa* bolmas şıfat hem *beyān* (277-3 /MM)

bey'at kı- anlaşma, sözleşme yapmak.

/birle/

Qaçan Mu'āviye (17) öldi erse Yeẓid, Velid 'Atabeqa kişi idti, olar Medīnede erdiler, aydı: kim benim birle, *bey'at* (18) *kılmasa* anıñ başını maña idğil tep bitig idti, bitig Velidqa tegdi erse 'Abdu'llāh taqı (19) 'Abdu'llāh <Zü>beyrni Hüseynni raẓiya'llāhu 'anhu ündediler. (244r17/KE)

Aydı: kimerse kim keçe ḥamr içse kündüz it birle oynasa müsülmānlar (4) ḥaremi andın eyemen bolmasa anıñ birle neteg *bey'at kılayın*, siz barmas erseniz körünmeñ, men (5) yalğuz barayın, tedi. (244v4/KE)

Bu<nı> oğlanlarığa vaşiyet kıldı, (13) Ḥandab bin 'Abdu'llāh aydı: biz Hüseyn birle *bey'at kılalıñ* mu? (242r13/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Müslim kelip bularnı kördi Hüseynka bitig ıdılar, yegirmi eki miñ er *bey[°]at kıldılar*, tep. (245r16/KE)

Müslim bin [°]Akıl bu çerig kelmezdin oza Hüseynka bitig ıdımış erdi, Küfe halkı kamuğ (2) *bey[°]at kıldılar*, terk kelgil, tep. (245v2/KE)

[°]Alı ewine (20) keldi, şahabe kamuğ [°]Alıka yığıldılar, aydılar: yâ emîre'l-mü[°]minîn sen elgiñ bizge bergil, *bey[°]at kılatıñ*. (241r20/KE)

Ehl-i Bedr kamuğı [°]Alıka keldiler, [241v] (1) sendin adın kimersege teğerlik yoq, tep *bey[°]at kıldılar*. (241v1/KE)

bēzār qıl- rahatsız, bezgin etmek.

/+I/.../ +dIn/

Taŋrı te [°]ālā sēni (17) yamanlıqdın *bēzār qılğay*, ve eger sendin bu yazuq kelmiş bolsa, istiğfār qılğıl taqı tevbe qılğıl kim [417] (1) Hāq te[°]ālā keçürgey, tēdi erse, men atam Abū Bekrke aydım(416-17/NF)

bīçare qıl- çaresiz eylemek.

/+n/... /bile/

ol öfkede bitikni pāre kıldı

özün ol iş bile *bīçare kıldı* (4642/KHŞ)

binā qıl- bina, inşa etmek.

/+DA/ /.../ +Ø/

Ol kāfir bolğan miñg altun çıqardı taqı bir ma[°]mūr (9) büstān satğın aldı taqı miñg altun hārc kıldı bir körklüg qız aldı taqı miñg altun hārc kıldı taqı bir bāğiça aldı, (10) içinde bir köşk *binā kıldı* taqı miñg altun hārc kıldı taqı qullar, qaravaşlar aldı. (424-10/NF)

/+ĠA/... /+DA/.../ +Ø/

Yâ Rebbî, kerek kim mañga uctmañ içinde köşkler *binā qılu* bērsēng, tēp aydı. (14) (424-13/NF)

bişārat qıl- müjde vermek.

/+ĠA/ /birle/

Şahābalar ta^caccub qıldılar kim bu ^cazīzning (3) ne ^camālī bar erken kim

Peygāmbar ^cas muṅga uçmaḥ birle *bişārat qıldı*, tēp. (413-3/NF)

Peygāmbar ^cas muṅga uçmaḥ birle *bişārat qıldı*. (413-11/NF)

Velīkin andağ sēzer-men kim Peygāmbar ^cas (15) maṅga kim uçmaḥ birle

bişārat qılmış, ol yöndin bolğay kim mu³minlar haqqıṅga kōṅglümde hēç kīne

taqı (16) ḥased yoq turur. (413-15/NF)

cefā qıl- eziyet etmek, incitmek.

/+A/

(19) La^cnet ol mel^cün Yezīdge kim *qılır*,

Mustafa oğlanlarıṅa *cefā* (246v19/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

özün körse artıp kōṅülde şafā

keter erdi kīne fesād hem cefā

özi sünneti köp *cefā kılsalar*

cefāğa cezāsı tegürmek vefā (391/MM)

cem qıl- toplamak, bir araya getirmek.

/+nI/ ... /+ĠA/

^cĀyişe razha aytur: Peygāmbar ^cas (6) qaçan kim ġazātqa çıkar bolsa erdi,

ḥatunlarıdın birini ihtiyar qılıp çıqarmaz erdi kim kōṅgülleri (7) ḥasta

bolmasun tēp, velīkin cümle ḥatunlarını bir yerke *cem^c qılır erdi* taqı qur^ca

kemişür erdi: (414-7/NF)

cevlān qıl- gezinmek, dolaşmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

İr atlandı *qılalıṅ* tiyü *cevlān*

Anıṅ tört yanı çimgen irdi ḥurrem (322/KHŞ)

cezb kııl- kendine çekmek.

/+nI/ ... /birle/

kıılur cezb anı fażlı birle bayat

añar māsivallah bolur cümle yat

murād buldı ammā yolın bilmedi

munuñ atı meczūb berildi bu at (306/MM)

cūd kııl- cömertlik kıılmak.

/+ĠA/

irür ol barçalarķa *kıılġuçı cūd*

öñġin kim māyalarnı kııldı mevcūd (40/KHŞ)

cuvānmerdlık kııl- cömertlik etmek.

/+ĠA/

kişige hıç *cuvānmerdlık kıılınmaz* (4576/KHŞ)

cüft kııl- çift, eş kıılmak.

/+nI/... /+A/

Ĥavvānı saña *cüft kıılmadım* mu, (5) Buġday yıġaçın yemeni temedim mü,

şeytānı sizge düşmān turur tep aymadım mu? (12v4/KE)

dād kııl- adalet etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ata tahtın bilip ol *dād kııldı*

‘ādil birle cihān abād kııldı (273/KHŞ)

da‘va kııl- dava etmek, iddia etmek.

/+DA/

kıılur da‘va biraz tirlir ‘izzetde

bu sözni iştip uş kıaldım ‘acepde (4357/KHŞ)

ve-līkin bu da'vī kıılığlı telim
keliñ aytıñ emdi ıanı n'etelim
bu yolda ıuruğ *da'vi kıılmağ* muğāl
sarıp başka destār kedigli kilīm (368/MM)
Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
ni *da'vā* kim *kıılur bolsañ āleh* ol
ni ma'nāda tilesenğ pādiřāh ol (4608/KHŞ)

da'vet-i 'ām kııl- umumi davet etmek.

/+ĠA/

ıamuğ illerge *kııldı da'vet-i 'ām*
kiliñ 'arza kıılıñ tip din-i İslām (4592/KHŞ)

def kııl- def etme, uzaklaştırma, kovma.

/+nI/.../+dIn/

...bu dūnyā ni'meti uçmağ muqābilasında hēç (6) neerse ermez, muñga nē
ğased kıılayın? tēp endīře kıılur-men taqı ģasedni kōñglümdin *def kıılur-men*.
(7) (420-6/NF)

defn kııl- defnetmek, gömmek.

/+I/

Cevāb aydı: ıaçan meni *defn kııldılar* erse münkir ü nekīr 'aleyhime's-selām
keldiler, (4) Teñriñ kim? tep sordılar cevāb aydım; ... (11r3/KE)

derğōst kııl- istek, talep bildirmek; arzu etmek.

/+nI/.../+dIn/

Men (4) barurda bir kimerse mañga qarşu keldi taqı ol 'atā bitigini mēn-din
derğōst kııldı erse, men taqı añgar bağışladım, (5) tēp aydı erse, ģalīfa
aydı.(422/NF)

devā kııl- deva, ilaç olmak.

/+ĜA/

dımāğımınġ iġinge sen *devā kıı*

kıyāmette Şefi'im Muŧafā kıı (119/KHŧ)

du'ā kıı- dua etmek.

/+çA/

yunuġnuġ soġınça dü-gāne ketür

soġınça *du'ā kıı* niyāz el kötür

icābet kıııur rab gümān tutmaġu

icābet anuġ sen du'ānı yetür (86/MM)

/+DA/

yaratġan yarlıķasun tutŧu anı

kim ol bu yirde *ķıısa* hoŧ *du'ānı* (4560/KHŧ)

/+ĜA/

eya soġ kiligli *du'a kıı* anġa

niçe kim oķısaġ *du'ā kıı* maġa (4672 /KHŧ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

muŧannifni unıtma *ķııġıl du'ā* (4726/KHŧ)

kātib ü muŧannif ma'ā ma'ā

ili ġ kötrüp bu kıııunġ ġaķķınġa bir

du'ā kııısaġ kııamuġ kııadġusı tarır (147/KHŧ)

Sen üstādımız-sen [8v] (1) biz ġāyet kııorķar-biz, *du'ā kıııġıl* Tenri 'azze

ve celle biz-ni la'netdin küdersün. (8v1/KE)

'Azāzil (2) *du'ā kııııı* ferıŧteler āmīn tediler, İdı 'azze ve celle anıġ du'āsı birle

kııamuġ ferıŧte- (3) –lerni la'netdin küderdi, özi la'netke kııııı. (8v2/KE)

Tenri ta'ālā eki elgiñni, eki adaqıñni qurıtsun, közüñni (17) körmes qılsun,
ulaş mengü tamuğda qalğıl, tep *du'ā kıldı*. (240v17/KE)

Hüseyn bu *du'ā kıldı*, Mālik bin Ca'ferniñ (2) atı ürkti yıqıldı, adaqı üze
aņuda qaldı, süreyü keltürüp otqa kemişti, helāk kıldı. (246v1/KE)

taqı suwnı saçmaq bu ten tunıña
du'ā kılsa hem yunmısqıñda tiliñ (97/MM)

du'a kıldı resül ilgin kötürdü
du'a birle anıñ işin bitürdi (4644/ KHŞ)

du'ālar qıl- dualar etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Hüseyn (15) yıqladı, eđgü *du'ālar kıldı*, Hüseyn rażiya'llāhu °anhu qardaş
uruğıña haber kıldı, fülān keçe çıqalıñ, tep. (244v15/KE)

düşmānlıq qıl- düşmanlık etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

velī belgürtmedi kim bilmesün tip
taqı *düşmānlıq* artuq *qılmasun* tip (4521/KHŞ)

edeb qıl- edep, terbiye vermek.

/+ĠA/

Ol sewgen qulinga hemışe *edeb qılur* va'z ve naşihat qılur taqı üstādqa bérür,
°ilm ve hırad öğretür, (5) hēç oramda fāriğ yörimekke taqı oynamaqqa
qoğmaz hem üstādqa taqı buyrur... (426-4/NF)

Bu oğlanqa yahşı *edeb* (6) *qılğıl* tēp aytur. (426-6/NF)

Taqı ol bir qulını kim sewmez, aṅga aş, (9) ton bêtür velikin aṅga hêç nazar qılmaz, ne qılsa taqı hêç *edeb qılmaz*. (426-9/NF)

Qayda kerek erse, yöriyür, nefsi ne neerse tilese, anı (10) hâşil qılur taqı andağ saqınur kim mēni hōcam sewer kim maṅga hêç *edeb qılmaz*, ne kerek erse, qılur-men, maṅga hêç (11) ğāzab qılmaz, tēp saqınur,... (426-10/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Özi taqı *edeb qılur* taqı artuqsı ta'āmlar bërmez ziyān qılmasun, tēp. (426-6/NF)

edepsüzlük qıl- edepsizlik, terbiyesizlik etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Kim ol h̄usrav *edepsüzlük kılinmış*

Atasından niteğ k̄orkmaz ni bolmış (339/KHŞ)

edgülik qıl- iyilik yapmak.

/+A/

Yarındası (19) 'Abdu'llāh Zübeyrni ündedi, aydı: sen Resülnün 'ammının oglı-sen köñlüm tileyür saña *edgülik kılsanr*;

/+DA/

seniñ (20) atañ benim haqqımda *edgülikler kılp* turur, benim bir kızım bar saña bereyin, Mısr vilāyetin saña bereyin (21) tedi. (243r19/KE)

/+ĠA/

Ey h̄alīfa, (6) edgü qullarğa *edgülik qılğıl*, ağırlağıl taqı yaman kişilerke öz yaman-lıqları kifāyat turur, tēp aydı (7) erse, h̄alīfa aydı: (421-6/NF)

Ey dervīş, emdi maṅga sēniñg sözüñg muḥaqqaq boldı kim edgülerke *edgülik qılınğ*, yamanlarğa öz yamanlıqı (13) tap turur, tēp aymiş erdiñg. (422-12/NF)

endişe qıl- endişe etmek.

/+dIn/

°Ömrüm içinde men hêç kimerseke (2) Һased qılmadım, ol ma°nîdin kim
endîşe qıldım: (420-2/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Andağ erse, men Tañgrı (5) te°âlânîng döstünğa Һased qılmaqım neteg lâyıq
bolğay yâhöd bu dünyâ ni°meti uçtmağ muqâbilasında hêç (6) neerse ermez,
muñğa nè Һased qılayın? têp *endîşe qılur-men* taqı Һasedni könglümdin def
qılur-men. (7) (420-6/NF)

Bir oğlaq ta°âmı üç miñg kimerseke (4) neteg yetürgey-men? têp *endîşe qılu*
êwke bardım (29-4/NF)

erklig qıl- hâkim, yetkili, sahip, güçlü olmak.

/+nI/ ... /+ĜA/

Yana aydı: eger Mevîi °azze ve celle munı sizlerge *erklig (3) kılsa* ne qılğay-
siz? Kâmuğı aydılar: boyun süngey-miz. (6v2/KE)

eşer qıl- etki, belirti, alamet yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Neçeme quvvathıg erenler balta birle ursalar, hêç *eşer qılmaz* erdi. (28-5/NF)

farîza qıl- farz kılmak.

/+DA/.../+I/

tişilerge artuğ nifâs Һayz bile

bu beş yerde ğusli *farîza kıla*

velî cum°a iҺrâm taqı ekki °iyd

bular ğusli sünnet bilip qılğıla (90/ MM)

farz qıl- farz kılmak.

/+ĜA/.../+nI/

qamuğka hıdmatını *farz kıldı*

cezâsını öziñge qarz kıldı (84/KHŞ)

fayida qıl- fayda etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Èmdi ey qarındaşım munuᅇg teg uluᅇ qudrat- (5) -lıᅇ pādişāhqā kafirliᅇ qılmaᅇil kim ũküş nadāmat yeᅇey-sen taqı hēç *fayida qılmaᅇay*. (425-4/NF)

... anı taqı beyān qıldı taqı qayu bir ᅇda kim ol ‘illetke ziyān qılır, anı taqı beyān (14) qıldı taqı şerbetler içinde taqı *fāyida qılᅇan* şerbetni taqı beyān qıldı ziyān qılᅇan şerbetni taqı beyān qıldı. (423-14/NF)

Taqı bu tōrt miᅇg altun kim saᅇga (6) atadın qaldı, cümlesini helāk qıldıᅇg, bu fānī bolᅇan dūnyāke ᅇarc qıldıᅇg tēp ũküş va‘z ve naşīᅇat qıldı, velīkin (7) hēç *fāyida qılmadı*. (425-7/NF)

fenā qıl- yok etmek, fani kılmak.

/+nI/

inābet ulaşu şenā kılsa-sen

irādet özünᅇni *fenā kılsa-sen*

inābet irādet teyü bilmegil

qılıp tevbe ol iş yana kılsa-sen (284/ MM)

ferāᅇat qıl- vazgeçmek.

/+dIn/

bu dūnya işlerindin *qıl ferāᅇat*

sen ok bil ᅇod saᅇga aymaᅇ ni ᅇācet (116/KHŞ)

feryād qıl- feryat etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

öküş zārı vü köp *feryād qıldı*

yaᅇgaᅇın tırnaᅇı zaᅇm urdı tildi (4507 /KHŞ)

‘Oşmānnı öldürgeli kirdük[te] (15) men ‘Oşmānnı tutᅇalı oᅇradım, ᅇatunı *feryād qıldı*, men anı yeriᅇe ᅇaladım. (240v15/KE)

‘Osmānıñ hatunı (15) *feryād kılmıřta* Hāsan ve Hūseyñ rażīya’llāhu
‘anhümā bir ança řahābeler birle kördiler, ‘Osmānı boğuzlanmış kördi- (16)
-ler yığlaştılar, (241r15/KE)

Bu kişini öltürgil taqı terisini soyğıl (17) taqı terisinge yişir qatğıl taqı halıfa
qatınğa eletgil, tēdi erse, bu kişi *feryād qıldı*, (421-17/NF)

Nēçeme kim *feryād qıldı* erse, cellād hēç anıñ sözinge iltifāt qılmadı taqı anı
helāk (2) qıldı. (422-1/NF)

fesād kıl- fesat karıştırma, bozmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ferişteler Ādemni taqı oğlanlarını- körmışleri yok erdi, (10) *fesād kılganların*,
ķan tōkkenlerin nedin bildiler?(5r10/KE)

Sebeb ol (5) erdi kim Ādem yaratılmazda aşnu Ādem oğlanları *fesād
kılganlar*, ķan tōkken- (6) -ler tep ğıybet kıldılar, biz tesbiğ ü taķdīs kılar-miz,
tep özlerin arığladılar. (8v5/KE)

fidā kıl- gözden çıkarmak, feda etmek.

/+nI/

mürīd yönsüzün pes ķadem kıлмаğıl

murād maķsuduñdın ıraķ ķalmağıl

ķadem būd vücüdñi *fidā kıлмаğ* ol

munuğ birle haķdın öñin ķolmağıl (294/ MM)

/+Ø/

Hār bini'r-Riyāğ kelip elgin Hūseyñ rażīya’llāhu ‘anhu bařığa (10) ķođup
aydı: tevbe kıldım eñ ilki kelgen men erdim, eñ ilki seniñ üçün cāñ *fidā kılgan*

(11) men bolayın, tep. (246r10/KE)

Hār turur-men kim kılar-men cāñ fidā (246v18/KE)

fuzulluğ kıl- fuzuli, boş iş yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

öküş bar âdem oğlunda fuzüllük

fuzulluk kıлма sen kıl imdi kulluk (4616/KHŞ)

Mu^câviye aydı: zinhâr *fuzülluk kıлмаğıl* kim men Resül- (14) -din işittim, aydı:

(15) ya^cnî ey Yezîd zinhâr oğlanlık kıлмаğıl Hüseynni âzârlatmağıl, Resül
haşmlığı yawlak katiğ (16) turur. (244r13/KE)

ğalaba qıl- galip gelmek, üstün olmak.

/+ĞA/

Ey şeyh, maᅇga aytu berğil kim ne sebebdin erdi kim men seni ol nevbet
bastım taqı (6) saᅇga *ğalaba qıldım* taqı bu nevbet sen meni bastıᅇg taqı
maᅇga *ğalaba qıldım*, tedi erse, İblis aydı: (411-6/NF)

Uyqu *ğalaba qıldı* erse, yattım, uyquğa bardım, ançaqa tegi kim taᅇg yarumış.
(414-16/NF)

ğavğâ kıl- kavga, dövüş etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yarındası *ğavğâ kıldılar* erse °Osmânnın kulları kılıç alıp uruşğalı kirdiler erse
°Osmân (6) raᅇiya'llâhu °anhu aydı: sizlerde kimerse kılıçnı kınka soğsa
mendin âzâd, tedi. (241r5/KE)

ğazab qıl- öfkelenmek.

/+ĞA/

Qayda kerek erse, yöriyür, nefsi ne neerse tilese, anı (10) hâşil qılır taqı
andağ saqınur kim meni hõcam sewer kim maᅇga hẽç edeb qılmaz; ne kerek
erse, qılır-men, maᅇga hẽç (11) *ğazab qılmaz*, tẽp saqınur, (426-11/NF)

ğıybet kıl- gıybet etmek

/+nI/

(7) Mevfî olardin ol söznı tilemedi, hüküm qıldı: Âdemni siz *ğıybet kıldınız*
şevâb- (8) -larıñız habta boldı, ol şevâblar Âdem oğlanlarığa berildi, ol

ğybetniñ cezāsı (9) ol turur, bu kün amug feris̄teler barıñ Ādem tahtını
boynuñuzğa köterip tapuğ (10) tarıın kezdürün, tep yarlığ boldı. (8v7/KE)

ğūfı ıl- azarlamak, küfretmek, sövmek.

/+DA/

...men keçsem yüzümni a[ıp] (13) meni bir kefenge yörgeñ, kefenim içinde
ğūfı ılman, eger İdi ‘azze ve celle mendin hoş-nüd erse ol (14) odmağay
uçmağ ulleleri kedürgey, hoş-nüd ermese ol kefen-ni mendin suçulğay (15)
tonlar keydürgey. (239v13/KE)

gurūr ıl- boş şeylere güvenerek aldanmak, gururlanmak.

/birle/

Bu kün yemek içmek arab ‘ayş sürür
munuñ birle şeytān *ılur* hoş *ğurūr*
velı bil kıyāmet küninde birin
birin cümlesindin sorulğı turur (281/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

velı ‘ış tili bir ‘aceb til turur
kim ögrense bu til bu cānın berür
eger bolsa ‘āřıa ‘ış mutedā
aar māsivallah *ılumaz ğurūr* (334/MM)

ğusül ıl- gusletmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ğusül ılsa aşnu burun hem ağız
ılıp maźmaza suw atıp yayğa-siz (91/MM)

ğüstāh ıl- arsızlık, edepsizlik etmek.

/+nI/

keremleriñg *ılur* bizlerni *ğüstāh* (87/KHŞ)
yoğ irse bir avunç topraını ılğay

haber kıI- haber etmek.

/+A/

Hüseyn (15) yıgladı, edgü du[°]âlar kıldı, Hüseyn rażīya'llāhu [°]anhu qardaş uruğına *haber kıldı*, fülān keçe çıkalın, tep. (244v15/KE)

/+ĠA/

Aydı: biregü [°]Alīka *haber kılmı* bizge suw [240v] (1) berdürsün. (240r21/KE)

Mevlā- (11) -ları kirip keldiler, Mervān qaçtı, Hüseyn andın çıktı kızlendi
Mekkege oğradı, Yezīdge *haber kıldılar*, (12) Yezīd Velīdge bitig ıdı.
(244v11/KE)

hacālat kıI- utandırmak, mahcup etmek.

/+ĠA/

üleş hıdmaatka rāzi kıI ten ü cān

kişige *kıIma hacathı* kıI ihsān (114/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Andağ erse, yā Cābir, hēç *hacālat kıImağıl* (7) barını ileginde qodğıl! (29-
6/NF)

hacil kıI- utandırmak.

/+nI/

hacil kıldı kāfirni mu[°]cizātı

köngüllerni yaruttı edgü atı (131/KHŞ)

hal kıI- halletmek.

/+nI/

Bu könglüm közgüsin şaykal kılu bir

Çamuğ müşkillerimni *hal kılu bir* (3/KHŞ)

halāş kıI- kurtarmak.

/+dIn/.../+/I/

ilahi *halāş kıI* munuᅡdın mini

h azır u  idir tip bil r men sini (4725/KH )

h ali  ıl- ayırmak, bo altmak.

/+dIn/... /+ /

h y net mekirdin k n l *h ali  ıl*

 iy met k n artu  k n aydın y z n (25/MM)

h a ı atde h a nı bil  bilse-sen

mu  al h a dın  zge  olu bilse-sen

siv llah s zindin k n l *h ali  ıl*

nurullah nurındın tolu bilse-sen (21b[197b]329/MM)

h alvet  ıl- yalnız kalmak, tenhaya  ekilmek.

/+nI/

k r p  ibret e tip  g t almasa 

tirilgil tilek e so u  lmesa 

sarıp sol a dest r  ıyınsız kefen

kedip g rni *h alvet eger  ılmasa * (282/MM)

h amla  ıl- sald rmak, h cum etmek.

/+ A/

 kin  nevbetde men sa ga k nde  kki altun va da  ıldım erdi, ol va dake

 il f  ıldım erse,  mdi sen (9) ma ga *h amla  ılmaqı * ta ı ol dara tqa  a d

 ılmaqı  yarmaq   n boldı, H aq riz ası   n bolmadı erse, (10) men sa ga

  lib boldum ...(411-9/NF)

h anlı   ıl- h k m s rmek, padi ahlık yapmak.

/+DA/

k rer sen hi  ni irse b  i  almaz

ajunda tut u *h anlı   ılsa bolmaz* (4623/KH )

h ar m  ıl- dinen yasaklamak.

/+ĠA/.../+Ø/

ħarām kı/bu miskinge nār u saķar

kim āmin tiyü munda tipretse til (167/KHŞ)

ħarc kı- harcamak, kullanmak.

/+ĠA/

Baqar-men, (8) Peyġambar ʿas üç ġarīngga *ħarc kıġıl*, tedi erse, ol ʿābid taqı qabül kıldı taqı éwinge qayıttı. (29-8/NF)

Taqı bu tört miñg altun kim sañga (6) atadın qaldı, cümlesini helāk kıldıñg, bu fānī bolġan dünyāke *ħarc kıldıñg* tēp üküş vaʿz ve naşihat kıldı, velikin (7) hēç fāyida kılmadı. (425-6/NF)

/+nI/.../+ĠA/

Ol kāfir qarın-daşı taqı atasıdın teggen tört miñg altunni dünyā asbābıñga *ħarc kıldı*. (424-17/NF)

Bu muʿmin [425] (1) qarındaşı taqı tört miñg altunni āħirat asbābıñga *ħarc kıldı*. (425-1/NF)

Aħmaq taqı maġrūr ol kimerse turur kim Ĥaq tvt ol kimerseke māl ve niʿmet bēse taqı bu maġrūr ol māl ve niʿmetni [426] (1) yerleringe *ħarc kılmasa*, tenaʿum birle meşġül bolup nefis havāsıñga ittibāʿ kılıp taqı Şeytāñga ittibāʿ kılsa taqı aysa (2) kim: (426-1/NF)

/+nI/

Eki yarım yıl ħalīfe erdi, künde eki yarmaķ beytü'l-māldın nafaķası erdi, anı *ħarc kı[ġalı]* (15) yıġmış erdi, aġrıġı artuķraķ boldı erse ʿĀyişeķa bardı, mende keçin mumı ʿÖmerķa bergil ayġıl. (238v14/KE)

/+nI/.../+DA/

Mēni kördüñg-mü kim bu mālınmı neteg yerlerde *ħarc kıldım*. (425-10/NF)

/+Ø/

Ol kāfir bolğan miñg altun çıqardı taqı bir ma^cmūr (9) būstān satgın aldı taqı miñg altun *ħarc qıldı* bir körklüg qız aldı taqı miñg altun *ħarc qıldı* taqı bir bāğiça aldı, (10) içinde bir köşk binā qıldı taqı miñg altun taqı qullar, qaravaşlar aldı. (424-9/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(16) Ebū Bekr aydı: bu müsülmanlar ħaqqı turur, olarğa tegürgil, neçeme muhtāc ersem *ħarc kılmadım*, tep. (238v16/KE)

ħarişlıq qıl- hırs, tamah etmek.

/+ĠA/

Taqı tegme bir neerseke *ħarişlıq qılmagdın* saqlanğıl. (419-8/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Munça ni^cmeti birle taqı bu bir yığaçdın yémegil tēmişdin song Ādam peygāambar *ħarişlıq qıldı* (10) taqı ol yığaçdın yēdi erse, uçtmağ ni^cmetleridin maħrūm boldı. (419-9/NF)

ħased qıl- kıskançlık etmek, düşmanlık yapmak.

/+DA/... /+ĠA/

“Ömrüm içinde men hēç kimerseke (2) *ħased qılmadım*, ol ma^cnīdin kim endīşe qıldım: (420-2/NF)

/+ĠA/

Bir mu³min taqı bir mu³minqa *ħased qılıp* yigrenmek. (412-4/NF)

(2) Ĥaq tvt ummatımğa māl ve ni^cmet bergey taqı biri biringe *ħased qılğaylar* taqı ta^cātlarınıñ savābları- (3) -dın maħrūm bolğaylar, tēp aydı. (414-2/NF)

Bu kimerseke kim men *ħased qılğaymen*, ħālī ermez. (3) (420-2/NF)

Andağ erse, men Tañgrı (5) te^cālānıñ dōstıñğa *ħased qılmaqım* neteg lāyıq bolğay yāħōd bu dünyā ni^cmeti uçtmağ muqābilasında hēç (6) neerse ermez,

munğa nè *hased qılayın?* tēp endīşe qılur-men taqı *hasedni* könglümdin def qılur-men. (7) (420-6/NF)

Bir kimerse bu dervīşke (14) *hased qıldı* ... (420-13/NF)

Saᅇğa *hased qılıp* sēni ya-manlağan helāk boldı, tēp aydı. (14) (422-13/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Uşbu ʿillet muʿmin dīnini yülügen (5) turur, yaʿnī hēç dīni içinde şavābı qalmaz, cümlesi helāk bolur ol *hased qılmaq* şūmluqında, tēp aydı. (412-4/NF)

Ey hālifa, zīnhār *hased qılmaqđın* (11) saqlanğıl kim Ādam peygāmbarnıᅇ ekki oğlu biri birini kim öldürdi *hased qılmaqđın* erdi, tēp aydı. (419-10/NF)

Qaçan kim Peygāambar ʿas mebʿūs boldı erse, *hased qıldılar* (17) taqı Peygāambarqa inanmadılar, şiqāvat[-i] ebedī birle tamuğqa sezā boldılar. (419-16/NF)

Mēnim *hased qılmaqım* nè (8) hācat turur? tēp *hased qılmaz*-men, tēp aymış. (420-8/NF)

Ertesi bardı ol, *hased qılğan* ol (4) dervīşni èwinge ündedi taqı taʿām qıldı, ol taʿām içinge sarımsaq qattı taqı ol taʿāmı ol (5) dervīşke yedürdi. (421-3/NF)

Ol *hased* (16) *qılğuçı* ol bitigni ʿāmilqa tegürdi erse, ʿāmil buyurdı cellādqa kim: (421-15/NF)

hāşıl kıl- ortaya çıkarmak, meydana getirmek.

/+Ø/

Hatunı Nāʿile (3) atlıᅇ erdi, tün içinde bir ança suw *hāşıl kıldı*, ʿOsmānnı ođᅇardı, suw buldum ağız açᅇıl, (4) tedi. (241r3/KE)

/+nI/

Qayda kerek erse, yöriyür, nefsi ne neerse tilese, anı (10) *hāşıl qılur* taqı andaᅇ saqınur kim mēni hōcam sewer kim maᅇğa hēç edeb qılmaz; (426-10/NF)

Kim kim bir neerseni *hāşıl qılmaqğa* umīd tutar bolsa, elbette talab qılır; (2)
taqı bir neersedin qorqar bolsa, elbette ol neersedin qaçar. (427-1/NF)

hasımlıq kıl- düşmanlık etmek.

/+ĠA/

oğulğa *hasımlıq kılmaq* hata ol

uruğsuz qodmak özni ni revā ol (4388/KHŞ)

haşm kıl- düşman etmek.

/+nI/... /+A/

Ol söziğe yetti ammā Mevlī ta°ālā anı āzārladı, Resül °aleyhi's-selāmnı (10)

°Alī ve Fātımanı öziğe *haşm kıldı*. (244r10/KE)

hatm kıl- Kur'an'ı baştan sona okumak, hatmetmek.

/+nI/

(16) Bir ança birle çıktılar, bir ança yarağsız erdi qaldılar, ol keçe Hüseyin
raziya'llāhu °anhu Resül °aleyhi's-selāmnıñ (17) hażiresiğa bardı Qur°ānnı
hatm kıldı, seher vaqtı boldı erse yüzini ravzağa öwürdi, aydı. (244v17/KE)

havāle kıl- yollamak.

/+nI/ ... /+ĠA/

İlāhī, belā tegmişde sen (21) biziñ birle bolsañ, ol ança belānı bizge *havāle
kılsañ*, kabül qılğay-miz, tediler. (10v21/KE)

havālet kıl- bkz. havāle kıl-.

/+ĠA/

eger kudrat *havālet kılsañgan* sen

bahāne uşbu ālet *kılsañgan* sen (79/ KHŞ)

eger āletğa *kılsañg* sen *havālet*

ni ālet bar idi qılğanda ni hīlet (80/ KHŞ)

hazer kıl- sakınmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu başdın ayakka kılp men nazar

kiterdim haçasın ma *kıldım hazer* (4695/KHŞ)

hāzır qıl- hazırlamak, hazır etmek.

/DA/ ... /+nI/

Qamuğ vaqıtta könglini *hāzır qılu* (6) bil-mese, hıdmat vaqtında bārī könglini

hāzır qılmaq kerek, öngin neerseler-ning teşvişini köngüldin çıqarmaq (7)

kerek. (429-5/NF)

helāk qıl- yok etmek, mahvetmek.

/+Ø/

Ol keçe içinde Haq tvt ol kāfirning büstānını taqı köşkını taqı cümle mālım

helāk qıldı hēç neerse (14) qalmadı. (425-13/NF)

/+nI/ ... /+DA/

Ve eger tevbe qılmaz (4) ersenēg, sēni bu yerde *helāk qilgay-men*, tēdi erse, ol

°ābid aydı: Halā tevbe qıldım, barmaz-men, tēdi, İblīs taqı qoptı. (5) (411-

4/NF)

/+nI/

°Alī oğlu başın alıp aydı: ey balam menlig (14) seniñ özün Resül hānedānı

üçün baş berdiñ, tep ol baş birle bir Yezīdni urdı (15) *helāk qıldı*, çadır

yıgaçını kötrüp kirdi telimlerini *helāk qıldı*. (246r15/KE)

Taqı bu tört miñg altun kim sañga (6) atadın qaldı, cümlesini *helāk qıldıñg*,

bu fānī bolğan dünyāke harc qıldıñg tēp üküş va°z ve naşīhat qıldı, vefīkin (7)

hēç fāyida qılmadı. (425-6/NF)

heyhāt qıl- ne yazık demek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

olarda tigma biri *qıldı heyhāt*

meger peygāamberler bilgey ançaq (4353/KHŞ)

hıdmat kııl- hizmet vermek.

/+ĠA/

sañğa *hıdmat kılay* tip ‘azm kıldım

yol azdım irse köndür men yañıldım (102/ KHŞ)

Yā şeyh, biz munça yıldın berü sizke (7) *hıd-mat qılur*-miz taqı uluğ yaşlığ bolug turur-miz taqı ‘ömrümüzni siziñg hıdımatañgızda keçürdük. (428-7/NF)

Ëmdi bu yigit (8) kimerse sizke ne miqdār *hıd-mat qılmuş* bolgay kim siz bu yigitni cümlemüzdin artuq ta‘zīm qılur-siz? tēp aydılar (9) erse, şeyh aydı: (428-8/NF)

Qavluhu ta‘ālā: (11-30) (20) İmdi sizge ma‘lūm boldı kim Ādem ‘ālim turur, siz ‘ābid-siz, meniñ hazretimde miñ ‘ābidin (21) bir ‘ālim fāzılraq turur, kayda ‘ābid erse ‘ālimğa *hıdmat kıлмақ* kerek ol maħdūm bolsun [9r] (1) siz hađim boluñ, ol mescūd bolsun sizler sācid boluñ Ādemge secde kıluñ. (8v21/KE)

Taqı sizler neçeme kim mañğa üküş *hıdmat* (3) *qıldıñgız*, velikin ğaflat birle qıldıñgız. (429-2/NF)

hicret qıl- hicret, göç etmek.

/+dİn/

Mekkedin *hicret qılıp* kelgenlerke muhācir tēnür, taqı Medīne (5) ħalqlan kim Mekkedin kelgenlerke yārī bērdiler, qarşu aldılar, luř u kerem qıldılar, anlarğa eñşārī tēnur. (27-5/NF)

hikāyet kııl- hikaye etmek.

/+DA/

taqı nefis nişānı şikāyet kıılır

zikir kıılgu yerde *hikāyet kıılır*

ķuruğ da‘vī birle zahir kōrkütüp

ulaşu bu ğafletni ‘ādet kıılır (23a[199a]352/ MM)

hilāf kı́l- karşı gelmek, ters düşmek.

/+ĠA/

Èkinç nevbetde men saṅga künde èkki altun va[°]da qıldım erdi, ol va[°]dake
hilāf qıldım erse, èmdi sen (9) maṅga ḥamla qılmaḳıṅ taqı ol daraḥtqa qaşd
qılmaḳıṅ yarmaq üçün boldı, Ḥaḳ rizāsı üçün bolmadı erse, (10) men saṅga
ğālib boldum taqı sèni bastım, tēp aydı. (411-8/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

hilāf kılsa bolmas biliḡ muḳtedī

imāmnıḡ soḡınça kim uydum tedi

kılıp tevbe dostlar irādet beriḡ

ölüp tevbesiz köp ökünçler yedi (273/ MM)

himmet kı́l- lutfetmek, ihsan ve yardım etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

mudāra kı́l felek toḡsunluḡın bil

°ömr kı́şka irür *himmet* beḡük *kı́l* (4667/KHŞ)

hisāb kı́l- hesap etmek.

/birle/

°Araşāt ḥalqı birle *hisāb qılmazdın* oza beḡler, zālimlar tamuḡqa barḡaylar
taqı °Arablar ḥuşumat birle (14) tamuḡqa barḡaylar taqı deḡqānlar
mütekebbirlik birle tamuḡqa barḡaylar taqı rüstāyīlar cehl birle tamuḡqa
barḡaylar, (15) tēp aydı. (419-13/NF)

ḥişşe kı́l- pay etmek, dağıtmak

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ādemniḡ ḡarnı yawlaḡ açtı, Cebrā^ʔil Mevlī yarlıḡı birle eki uy (15) keltürdi
uçmaḡdın biri kı́zıl biri ḡara, Cebrā^ʔil uçmaḡdın üç öwün buḡday (16) keltürdi
üç *ḥişşe kı́ldı* ekisi saḡa, biri Ḥavvāḡa tedi. (13v16/KE)

ḥitāb kı́l- birine seslenme, söz söyleme.

/+ĠA/

Zekeriyâ Peygâmbar [°]as aydı: Hâq tvt mañga *hiġâb* (4) *qıldı* taqı aydı: (414-3/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...yêti miñ (4) yıl tamâm boldı erte anlardın ma alġu vaqt bolup men yêr yüzine ġalîfe yaratur-men, (5) têp *hiġâb kıldı*. (5r5/KE)

(15) Kâçan Mevlî [°]azze ve celle Âdemni yaratur-men, têp *hiġâb kıldı* erte barça nerseler baş (16) kötürüp Âdemni bizdin yıratġıl, têp tama^c kıldılar. (6r15/KE)

Bir ançanı uşmaġ- (8) -niñ oñ ġolında turġuzdı, bir ançanı tamuġnıñ sol ġolında turġuzdı, *hiġâb kıldı*. (10v8/KE)

ġoca kıl- hoca eylemek.

/+DA/

atanmış ataġı ma ġutluġça

ġaġ anı *ġılsun* dü cihanda *ġoca* (4696/KHŞ)

ġor kıl- değersizleştirmek.

/+Ø/

bilij lâ ilâhe temek ne bolur

ididiñ öñin yoġ çıġay bay ġılur

[°]azîz *ġor ġılıġlı* ruzî bergüçi

bir allah öñin yoġ temeklik bolur (17/MM)

ġurmet kıl- kıymet, değer vermek.

/+ĠA/

Ey ġalîfa, eđġülük (12) ġılġıl, yawuzlarġa yawuzluqları tap, turur, têp aysa,

ġalîfa taqı ol dervîş sözini tîñlep tek turur (13) erdi taqı ol dervîşke *ġurmet*

qılır erdi taqı dünyâvî neersedin iġsân qılır erdi. (420-13/NF)

ġutbe kıl- hutbe vermek.

/+A/

Çağan Ādem Hāvāğa oğradı erse Cebrā'il 'aleyhi's-selām aydı. ey Ādem,
(20) Hāvā seniñ turur, nikāh kıılmağunça revā bolmas Mevli celle celālehu öz
arığ zātı birle Ādem ve Hāvā (21) nikāhına *huṭbe kııldı*, ol huṭbe bu turur.
(7v21/KE)

hüküm kııl- hükmetmek, emretmek.

/+DA/

Uçmağğa kivürmekde hikmet ol erdi, Tenri 'azze ve celle ezelde *hüküm kıılmış*
erdi (8) kim mü'minlerniñ tenini, mālını satğın alıp uçmağ bergüsini bey'e
kıılmaq (9) şerī'atda revā bolmas tep uçmağğa kivürdiler. (10r7/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Men yoritdim men kaçā kııldım, ammā meniñ kaçām, hükümüm, (8) taqđirim
ğayb turur, fermānım açuq turur, zāhirmi qolup ğāyibğa nelük katıldıñ? (9)
Aydı: İlähī andağ *hüküm kııldıñ* kaçā yoritdüñ, mendin andağuq keçürgil, meni
yarlıқаğıl. (12v9/KE)

hürmet kııl- saygılı olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu zaman faqihğa rağbet kıılmaz hiç
faqih tip kimse *hürmet kıılmaz hiç* (4707/KHŞ)

iraq kııl- uzaklaştırmak.

/+dIn/.../+nI/

mu'min kerek kim özidin bu şifatnı (16) *iraq kılsa*, andın soñg mu'min bolsa,
yoq erse, işi hañarlıq turur. (412-16/NF)

'ibādat kııl- ibadet etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eğgülık ol turur kim Tanğrı te'ālānı köre turur teg *'ibādat kılsanğ*. (4) (428-
3/NF)

Ḥaḡ te'ālā körer tēg °ibādat qılmaq kerek. (429-7/NF)

icābat qıl- kabul etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Cabir êwinde ṡa'ām qılmuş, cümlengiz *icābat qılınğız!* tēp nidā qıldurđı erse,
— ḡandaq qaziğan-(2) -lar üç miñğ kişi erdi — cümlesi *icābat qıldılar* erse,
Cābir aytur: Men muteḡayyir boldum, ḡacalāt içinde qaldım. (29-1/NF)

Cabir êwinde ṡa'ām qılmuş, cümlengiz *icābat qılınğız!* tēp nidā qıldurđı erse,
— ḡandaq qaziğan-(2) -lar üç miñğ kişi erdi — cümlesi *icābat qıldılar* erse,
Cābir aytur: Men muteḡayyir boldum, ḡacalāt içinde qaldım. (29-2/NF)

yunuğnuḡ soḡınça dü-gāne ketür

soḡınça du'ā kıl niyāz el kötür

icābet qılur rab gümān tutmağı

icābet anuğ sen du'ānı yetür (86/MM)

iḡsān qıl- iḡsan etmek, bağıslamak.

/+ĠA/

üleḡ ḡıdmaatqa rāzi qıl ten ü cān

kişiğe qılma ḡacatlığ *qıl iḡsān* (114/KHŞ)

/+dIn/

Ey ḡalīfa, eḡğülük (12) qılğıl, yawuzlarğa yawuzluqları tap, turur, tēp aysa,
ḡalīfa taqı ol dervīḡ sözini tiñglep tek turur (13) erdi taqı ol dervīḡke ḡurmet
qılır erdi taqı dünyāvī neersedin *iḡsān qılur* erdi. (420-13/NF)

/+ĠA/

Men bukündin soñğ ol Mustıḡḡa hēç *iḡsān qılmağaymen*, tēp (16) aydı erse,
Ḥaḡ tvt revā körmēdi kim mu'min kimerse taqı bir mu'minge kīnelig bolsa,
ḡāḡḡā Abū Bekr menğizlig (17) mu'min bolsa. (418-15/NF)

Abū Bekr kīnelig bol-masun taqı ant içmesün kim Mustıḡḡa *iḡsān
qılmağaymen*, tēp [419] (1) afv qılsun, tēp āyat nāzil boldı erse, Abū Bekr taqı

könğlidin Mustih̄ haqqınga tutğan kīnesini çıqardı taqı antqa (2) kefārat bērdi
taqı Mus-ṭih̄qa burunqıdın yaḥşıraç *iḥsān qılu* başladı. (418-17/NF)

iḥsān ve inʿām qıl- lütuf ve nimet vermek.

/+ĠA/

Yana miñg altun çıqardı taqı ʿulamāqa (13) ʿurafāqa *iḥsān ve inʿām qıldı*-taqı
aydı: (424-13/NF)

iḥtilāf qıl- ihtilaf etmek, uyuşmamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ʿUlemālar *iḥtilāf kılmışlar*, Ādem zürriyeti oñur- (15) -qasındın çıqarganı
qayda erdi? (10r14/KE)

iḥtiyār qıl- seçmek, tercih etmek.

/+nI/

Mekkedin kelgenlerni ağırlaṅg, yerini yurtını qoyup biziñg (3) şoḥbatımızda
bolmaq üçün ġarībluqını *iḥtiyār qılıp* keldiler. (27-3/NF)

iḳrar qıl- inkar etmemek, itiraf etmek, gerçeği saklamayıp söylemek, tasdik ve
kabul etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tanuḳluḳ bir kim ajun teñgrisi bar

bütüp ol teñgriqa bir tip *qıl iḳrar* (4624/KHŞ)

(10) Yarlıḳ keldi: seni yarlıqadım, sendin keḳin keligli oḡlanların ma mundaḡ
iḳrār kılsalar (11) olarnı ma yarlıqagay-men, imdi uçmaḡdın çıḳḡıl tedi.
(12v10/KE)

iʿlām qıl- ilan etmek, bildirmek, anlatmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ol ḥalda köçünḡler, (11) tēp *iʿlām qıldılar* erse, men taqı taʿcīl qılıp öz
kecābam qatınga keldim. (414-11/NF)

iltifāt qıl- meyletmek, önem vermek, yüzünü çevirip bakmak.

/+GA/

Bu dervîş sözinge ne *iltifât qılıp* sözini tingleyür-siz? (420-14/NF)

Nêçeme kim feryâd qıldı erse, cellâd hêç anıñ sözinge *iltifât qılmadı* taqı anı helâk (2) qıldı. (422-1/NF)

Bu qıssanı Hâq tvt Mu-hammed Resulallâhqa Cebre'îl birle idâ bërdi kim Muḥammed ümmeti bu qıssanı oqup i'tibâr (15) qılsunlar taqı dünyâke *iltifât qılmasunlar* taqı âhîrat işi birle meşgûl bolsunlar, tēp idâ bërdi. (425-14/NF)

imâm kııl- imam yapmak.

/+nI/

Emîrû'l-mü'minîn (13) 'Alîniñ Kûfede dostları köp erdi, aydılar: Hüseyn Muşafânıñ uruğı turur, atasınıñ biziñ birle (14) ḥaḳları köp turur, Hüseyn bar erkeñ özge kimersenı neteg *imâm kıılalıñ*, tep bitig ıdıp Hüseynni (15) razîya'llâhu 'anhu Kûfeḳa eltür boldılar. (245r14/KE)

imâmetlik kııl- imamlık etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Aydı: keçgil *imâmetlik kıılğıl*. (239v7/KE)

'Abdu'r-Raḥmân *imâmetlik kııldı*, anda keçin 'Ömerni (8) ewge ilettiler... (239v7/KE)

'Abdu'llâh Zübeyrni ağırlamış (9) erdiler, Hüseyn keldi erse *imâmetlik kııldı* kamug işlerde Hüseynge keldiler, 'Abdu'llâh Zübeyr ḳaḳguluğ (10) boldı. (245r9/KE)

Yatsıg namâzı vaḳti erdi Hüseyn *imâmetlik kııldı*, Hâr bin Yezîd iḳtidâ kııldı (15) namâz içinde...(245v14/KE)

imâret kııl- mamur (bayındır) etmek.

/+n/

imâret kııldı bu islâm bâğın

küfre küfresiniñ ol bozdu bâğın (124/KHŞ)

‘İnāyet qıl- lutfetmek, ihsan ve iyilikte bulunmak, yardım etmek.

/+ĠA/

‘İnāyet kim saṅga uş *qıldı yarı*

Ni turduṅg tilge kiltür dilde barı (13/KHŞ)

inzāl qıl- Erkeğin boşalması.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ve eger nikāh qılsa taqı ḥatunğa şuhbat qılmaz bolsa yā taqı şuhbat qılıp *inzāl qılmaz* bolsa, hem taqı aḥmaq bolur. (427-4/NF)

Ve eger (5) nikāh qılsa taqı ḥatun birle şuhbat qılsa taqı *inzāl qılsa*, andın soṅg oğul qız ṭalab qılsa, ol taqı mu‘ayyen ermez; ihtimāl (6) bar kim oğul qız bolmasa yā taqı bolup turmasa, āḥiratqa naaql qılsa. (427-5,6/NF)

isti‘dad qıl- meyletmek.

/+Ø/

Qaçan kim havā qatiğ isig boldı erse, qondılar taqı ḥaymālar tiktiler, qoy boğuzladılar, üküş türlüg ṭa‘āmlar (15) *isti‘dād qıldılar*. (429-15/NF)

/+ĠA/

Çerigke *isdi‘dād qılmaq*, (4) yana bu ḥandaq qazmaq şahāba-larğa ağır keldi. (28-3/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Cerig *isti‘dadı qıldılar* taqı (15) yahūdīlar çerigi birle taqı öz çerigleri birle Medīneke keldiler. (27-14/NF)

istiğfār qıl- Allah’tan günahın bağışlanmasını dilemek, tövbe etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Taṅrı te ‘ālā sēni (17) yamanlıqdın bēzār qılğay; ve eger sendin bu yazuq kelmiş bolsa, *istiğfār qılğıl* taqı tevbe qılğıl kim [417] (1) Ḥaq te‘ālā keçürgey, tēdi erse, men atam Abū Bekrke aydım...(416-17/NF)

iş qıl- iş yapmak, hareket etmek.

/birle/

Men seniñ birle üç *iş kılayın* sendin hoş-nüd bolayın (6) yazuķunıı yarlıķayın,
uçmaķǵa kiwüreyin. (14r5/KE)

Yeẗid aydı: men Hüseyn birle andaĝ *iş* (13) *kılgay*-men kim sen atası birle
kıldıñ. (244r12/KE)

/birlen/

Ammā hikmet bu erdi kim ķullarımǵa ta'lim bolsun tēp (8) men bu ķādirlıkım
birlen aşuķ *iş kılmadım*, siz bu 'acizlıķıñız birlen (9) miskīnlik birlen *iş kılnı*,
tēp aydı: (3v9/KE)

/+çA/

Sizdin ne aħvāl şādir bolsa, anıñg vaqtınça *iş qılır*-men. (430-2/NF)

/+çA/... /+dIn/

yok irse bir avunç topraknı kılgay

özi ĥaddınça andın *iş kılgay* (88/KHŞ)

/+DA/

peygāber mu'cizātı ol zamānda

telim muntig tāñg *iş kıldı* cihānda (4654/KHŞ)

işāret kı- işaret etmek.

/birle/

... Ādemdin 'İsiķa tegi ķamug yalavaçlar anıñ kelmekiñe beşāret (21) bergem
ay yanılmaķıge erneki birle *işāret kılgan* sekiz uçmaķ ĥ'āceleri, eki ķaynı Ebū
Bekr ve <'Alī> 'aleyhümā's-selām [238v] (1) begleri, eki küyegüsi 'Osman ve
Ĥaydar, bu fānī dünyā aña vefā kılmadı, (238r21/KE)

Ĥasan aydı raẗīya'llāhu 'anhu: (12) ol ĥālde saña ayĝu yaraĝım bolmasa
ernekim birle *işāret kılsam* ķulaķıñnı benim aĝzımķa ķodĝıl (13) işitgenimni
saña ırytu bereyin, tedi. (242v12/KE)

/+DA/

Bir ança bolmışta *işâret kıldı*. (242v13/KE)

‘işret kı- Eğlenmek.

/birle/

köre bilmez kişi bağrın tilîngiz

melîke birle hoş ‘*işret kılmîngiz* (201/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

anıng tört yanı çimgen irdi hurrem

tüşüp ‘*işret kılalîng* tidi bir dem (324/KHŞ)

kılıp ‘işret anıng tig şâh-i hurrem

bolup serhoş yatur irdi uşol dem (4499/KHŞ)

‘itâb kı- azarlamak, paylamak, takdir etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

haţımını za‘if tip ‘*itâb kılmîngiz*

velî besa kônġli bu sözlergeni (4674 /KHŞ)

itibâr kı- itibar etmek, önem göstermek, ehemmiyet vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu qışşanı Hâq tv̄t Mu-hammed Resulallâhqa Cebre‘îl birle idâ bêrdi kim

Muhammed ümmeti bu qışşanı oqup *i‘tibâr* (15) *qılsunlar* taqı dünyâke iltifât

qılmasunlar taqı âhîrat işi birle meşgûl bolsunlar, tēp idâ bêrdi. (425-14/NF)

itîmâd kı- itimat etmek, güven duymak.

/+ĠA/

Bu sökelke (16) bu dârûlarnıng fâyidası muqarrar boldı taqı bu tabîblarqa

i‘timâd qılmadı. (423-16/NF)

Bu sökel bardı taqı anlar qavlinga *i'timād qılmaz* erken an-larınıñ aḥmaqlıqını bilür erken anlar qavlı birle (2) 'amāl qıldı erse, helāk boldı. (424-1/NF)

ittibā' qıl- uymak, ardından gitmek, tabi olmak.

/+ĠA/

Aḥmaq kimerse 'ālimlar sözinge *ittibā' qılmadın* öz nefsiqa taqı Şeytānqa (11) *ittibā' qılmaqınıñ* mişalı ol turur kim bir sökel bar kim sökellik birle muhtalā bolup turur... (423-11/NF)

Ėmdi bu sökel kim aḥmaq turur, Şeytānınıñ taqı (4) nefsining sözinge *ittibā' qılır* taqı munça enbiyā ve evliyā 'ulamālar kim dīn içinde tabīb-i hāziq erürler, munlar (5) qavlinga *ittibā' qılmazlar*, lācerem helāk bolurlar. (424-5/NF)

Aḥmaq taqı mağrūr ol kimerse turur kim Ḥaq tvt ol kimerseke māl ve ni'met bërse taqı bu mağrūr ol māl ve ni'metni [426] (1) yerleringe ḥarc qılmasa, tena'um birle meşğül bolup nefis havāsına *ittibā' qılıp* taqı Şeytānğa *ittibā' qılsa* taqı aysa (2) kim: (426-1/NF)

ittifāq qıl- ittifak etmek, uyuşmak, anlaşmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Biz cümle *ittifāq qılıp* ağır çerig birle Medīneke barsaq, taqı bu Muḥammedni aradın (13) (27-12/NF)

Peyğāambar 'as taqı qatında bir ėkki kişi birle kelsünler tēp *ittifāq qıldılar*. (28-13/NF)

Ėmdi cümle enbiyā taqı evliyā taqı 'ulamālar *ittifāq qılıp* tururlar kim ma'şiyatınıñ (3) sökellikinge menfa'atlig dārü taqvā turur taqı 'amāl-i şālih turur. (424-2/NF)

i'zāz ve ikrām qıl- saygı göstermek, ağırlamak, ululamak.

/+I/

Həq tē'ālā mēni i'zāz ve ikrām qıldı, taqı māl ve ni'et bērdi, dünyāda neteg
kim ağırladı āhıratda taqı andağ ağırlagay, (3) (426-2/NF)

qabūl qıl- kabul etmək.

/+DA/

qabul qılsa melek tapğında dāim
küçüm yitmişçe men hem medh ayayım (232/KHŞ)

/+dIn/

boyum şəhringə könglüm irdi şulğan
cānım andın qabūl qıldı bu fermān (243/KHŞ)

/+n/

Aydi: maña secde qıl tedi, qılmadım, Ādemğa buğday yeme tedi yedi (17)
'qūbet qılsa ekimizge kerek, keçürse ekimizdin ketçürse kerek erdi, Ādem din
(18) keçürdi 'özrin qabūl qıldı. (11v18/KE)

/+nI/

Cümlesini qabūl qıldıq. (26-17/NF)
Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
resūl haq ekinç naşş eşit qıl qabūl
haber berdi allah kim illā resūl (35/MM)

qayu demde bu ādem işitür irse
qabul qılmaz sözüngni işitür irse (4395/KHŞ)

Ekki çerig alnaşmış[da qaçmağay-sen] tēse, ol bey'et (16) bērgenler aytur
erdiler kim: Qabūl qıldıq tēp.(25-16/NF)

Bakar-men, (8) Peyğāmbar ʿas üç qarīngga harc qılğıl, tedi erse, ol ʿābid taqı *qabūl qıldı* taqı éwinge qayıttı. (29-8/NF)

qadem qıl- adım atmak.

/birle/

nazar boldı baħşış bu şöhet kelip

qadem sağ yan yaŋaq birle *qıldı* barur (293/ MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

açan kim mürīd şeyh katınga kelür

qadem kılsa sol yan yaŋaq ne qılır

taqı barmışında bu sağ yan yaŋaq

kim alın bile haqqa secde bolur (291/ MM)

mürīd yönsüzün pes *qadem qılmağıl*

murād maqsuduŋdın ıraç qalmağıl

qadem büd vücüdñi fidā qılmaq ol

munuğ birle haqđın öñin qolmağıl (294/ MM)

kāfirliq qıl- kafirlik etmek, küfretmek.

/+ĜA/

Ey qarındaşım, sen ol Taŋrıqa mu *kāfirliq qılır*-sen kim ataŋ Ādamnı tupraqdın yarattı taqı seni erkeklik suwıdın yarattı (3) taqı ol suwnı bir pāra qoyuğ qan qıldı. (425-2/NF)

Ėmdi ey qarındaşım munuŋ teg uluğ qud-rat- (5) -liğ pādişāhqa *kāfirliq qılmağıl* kim üküş nadāmat yegey-sen taqı hēç fayida qılmağay. (425-5/NF)

qahır qıl- kahretmek.

/+A/

melāmet muħib köñli tiryākı ol

eger taşlasalar bu hoşraqı ol

velî nefisge râhat kerek 'izz ü câh

ķahir ķıl aña şeytan ortaķı ol (319/MM)

/+ĜA/

Ķanı ol 'adl ü ol tüzlük uş imdi

Kim ol öz oĝlınğa andaĝ *ķahr ķıldı* (351/KHŞ)

kan ķıl- kan haline getirmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ey qarındaşım, sen ol Tañrıqa mu kâfirlik qılır-sen kim atañĝ Ādamnı
tupraqdın yarattı taķı sêni erkeklik suwıdın yarattı (3) taķı ol suwnı bir pāra
koyuĝ *qan qıldı* taķı ol koyuĝ qannı bir pāra çeynem et qıldı taķı ol çeynem
etni sünĝükler (4) qıldı taķı. (425-3/NF)

ķana'at ķıl- kanaat etmek, razı olmak.

/+DA/

ķişi kim *ķıldı* dünyāda *ķana'at*

hem ol taptı bu aĝun içre râhat (4447/KHŞ)

ķarār ķıl- kararlaştırmak, yerleşmek.

/+DA/

özi vaşfın aysa tümen til arar

özi *ķılmas* erdi töşekde *ķarār*

bukün bu 'aşırda ayıt bar mu hıç

bu tüş ta'birini özi teg yorar (388/MM)

bu şeytān-ı la'in körse irdi anı

ķarar ķılmaz irdi teninde cānı (155/KHŞ)

Yā Resulallāh, siz bu sözlerni eşittingiz taķı bu sözler könglünĝüzde *qarar
qıldı*. (417-4/NF)

/birle/

anıñ emri birle felek ewrülür

anıñ hükmi birle *qılur yer qarâr* (378/MM)

karındaş kıl- kardeş etmek.

/+nI/.../birle/

Kerek kim munlarğa luğ u kerem birle qarşu alsanğız tedi (4) taqı Medîne de turğanlarını Mekke din kelgenler birle *qarındaş qıldı*. (27-4/NF)

qarız kıl- borç etmek, borç vermek.

/+nI/... /+ĠA/

qamuğқа hıdmatını farz qıldı

cezāsını öziñge *qarız qıldı* (84/KHŞ)

qaşd kıl- bilerek, kasden yapmak.

/+ĠA/

Anda keçin ‘Oşmānқа ulandılar, ‘Oşmānқа *qaşd qıldılar*, tep ‘Afıқа haber boldı, Hasan ve Hüseyin[ğa] (3) qılıçlar berdiler, ‘Oşmānnıñ sarayını saqlaŋ qimerse kirmesün, tedi. (240v2/KE)

Törtinç kün taqı kelmedi erse, (17) bu ‘ābid bardı, bayakı tég baltasını aldı taqı ol darahtnı kesmekke *qaşd qılu* çıktı erse bayakı yerde İbñs [411] (1) ādemī şuratinga bolup keldi taqı aydı: (410-17/NF)

Ėkinç nevbette men saŋga künde ėkki altun va‘da qıldım erdi, ol va‘dake hilāf qıldım erse, ėmdi sen (9) maŋga ħamla qılmaqıñg taqı ol darahtqa *qaşd qılmaqıñg* yarmaq üçün boldı, Ĥaq rizāsı üçün bolmadı erse, (10) men saŋga ġālib boldum taqı sēni bastım, tēp aydı. (411-9/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

şeri‘at bilip *qaşd qılıp* sormaq ol

tarıqat kirip rāst yörüp barmaq ol (347/MM)

Sênîng ol nevbette (7) niyyetîng arıg erdi, i'tiqâdîng şafî erdi, Hâk rızası üçün
qaşd qıldîng erdi. (411-7/NF)

ķayıt ķıl- geri dönmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

niçe şâh iseñg eyâ ĥusrav *ķayıt ķıl*

salıp tenni burun cännı bayıt ķıl (4399/KHŞ)

ķazâ ķıl- mukadderatın ortaya çıkması.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Men yoritdim men *ķazâ kıldım*, ammâ meniñ ķazâm, ĥükmüm, (8) taķdîrim

ġayb turur, fermânım açuķ turur, zâhîrni ħolup ġâyibġa nelük ķatıldıñ?

(12v7/KE)

ķefen ķıl- kefen yapmak.

/+dIn/

Keçin 'Äyişeķa vaşiyet ķıldı ol (19) kün kim islâmķa kirdim bir ķilîm içinde
erdim, ölsem ol ķilîmdin *ķefen ķılıñ*. (238v19/KE)

ķeñeş ķıl- istişare etmek, karşılıklı fikir alış verişinde bulunmak.

/+DA/

Aymışlar: 'Abdu'r-Raĥmân bin Murâdı taķı 'Ömer bin Bekr El-Yemenî taķı

İbn 'Abdu'llâh atlıġ bu üçegü Mekke de *ķeñeş* (16) *ķıldılar*, biz üçegüni öltürelî

bir 'Alî rażîya'llâhu 'anhu bir Mu'âviye taķı bir 'Amr bini'l-'Aş. (241v15/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Aşlî düşmenlik ol erdi kim Resül 'aleyhi's-selâmnıñ törtünç atası 'Abd-i

Menâfnıñ ekiz oġlı boldı, (6) ekisiniñ arķaları yapışuķ, munı neteg ķılġu? tep

ķeñeş kıldılar. (243r6/KE)

ķerem ķıl- lütuf, ihsan ve baġışta bulunmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ni edġü ni yaman kim ĥalk ara bar

kerem kılsanġ körünmez zerreçe yâr (104/KHŞ)

kesik kıl- kesinti yapmak.

/+Ø/

... aydı: ey °Ömer meni Muġiredin ħurtarġıl kim maña yıllık *kesik kılıp* turur,
yana künde (19) eki kümüş mendin alur, tep. (239r18/KE)

kıskanç kıl- kıskanç eylemek.

/+n/

biringe birdi baħşış kim bitürgey

birin *kıskanç kıldı* kim yitürgey (43/KHŞ)

kısmet kıl- bölüştürme.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ey Zekerıyyâ, bilgil, āġâh bolġıl kim bu ħased qilġuġı benim fazlımqâ öwkelig
turur taqı qul- (5) -larım arasıdaqı *qısmat qilġanımqâ* rāzī bol-maz, tēp aydı.
(414-5/NF)

Èkegü *qısmat kıldı*-lar, tegme biringe (8) tört miñġ altun tegdi. (424-7/NF)

kıyâs kıl- bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm vermek, mukayese etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

on ekki miñ arşun erür bir yığaç

munuñ üçde biri açuġ boldı kaç

birin sasa tört miñ bolur arşunu

kıyâs kılsa köñlüñ közin edgü aç (101/MM)

körmes kıl- görmez etmek.

/+nĪ/

Teñri ta°âlâ eki elġiñni, eki adaġıñnu ħurıtsun, közüñni (17) *körmes kılsun*,
ulaş mengü tamuġda ħalġıl, tep du°â kıldı. (240v17/KE)

kul kıl- kul etmek.

/+ĠA/

tenimge bir anā'at canġa *ul ıl*

mezācım birle a'at mu'tedil ıl (113/KH)

/+nI/

özünġni *ul ılıp* haa ükr ıl

biliglig irsenġ antig birlikin ıl (4606/KH)

ullu ıl- kulluk, kölelik etmek, kulluk görevlerini yerine getirmek.

/+A/

velī *kü yitmiine ılıġu ullu*

bize ulludım özge tigmez fuzüllu (91/KH)

/+ĠA/

idi kim bizni balıdım yuġurdu

maġga *ullu ılınġ* tiyü buyurdu (83/KH)

ulluını ıl- kulluk görevlerini yerine getirmek.

/+ĠA/

biz imdi bu za'iflu birle iy ha

tiler biz kim saġga *ulluını ılsa* (85/KH)

Durum ekli tamlayıcı almayan biim

ılıp ulluını öz itiyarı

bu bi nevbetni urdu tört yarı (135/KH)

urban ıl- kurban etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biim

ökü *urban ılıp* ol āh uġandım

tiledi bir oġul yigrek bu cāndım (275/KH)

livāat ıl- erkekler arasındaki cinsi sapkınıġı işlemek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Mü'minler haremîne hıyânet közün baĝğan zinâ *livâtat kılganlar* °azâb (11) ve °uĝûbet birle faẓîhat bolguları. (249r10/KE)

lutf kıl-lutfetmek, baĝslamak.

/+nI/

kim iy haĝ *lutf kı*l ol iki cännü

soyurĝaĝıl ol iki mihribännü (4561/KHŞ)

Peyĝambar °as kirür erdi taĝı çıkar erdi, hêĝ *lutf* (14) *qılmaz* erdi. (415-13/NF)

lutf u kerem kıl- lutfetmek, ihsanda bulunmak.

/+ĜA/

Yâ °Āyişe, bişârat bolsun saĝga Ĥaĝ tebâraka (4) ve te'ala *lutf ve kerem kı*lıp seni yaman-lıqdın arıttı, on sekkiz âyat sêniĝ arıĝliqıĝ için ida bêrdi, tedi (5) erse, babam Abû Bekr aydı: (418-4/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Mekkedin hicret kılıp kelgenlerke muhâcir ténür, taĝı Medîne (5) ĝalqlan kim Mekkedin kelgenlerke yârî bêrdiler, qarşu aldılar, *lutf u kerem kı*ldılar, anlarĝa enşârî ténur. (27-5/NF)

maĝrür kıl- gururlu, kibirli yapmak.

/+I/

seni dünje *maĝrür kı*lur nefis bulun

bukün tevbe kılgıl tamuĝdın yolun

azıp yörügenler tamuĝka çıkar

bulur sekkiz uşmaĝ yörügli yolun (48/MM)

maĝmür kıl- uykulu hale getirmek.

/+nI/

Ĥarası közni toluĝ nür kılsun

İşitgen mağzını *maħmūr kılsun* (8/KHŞ)

maħrem kıl- dinen helal hale getirmek.

/+nI/.../+ĠA/

meger peygāberler bilgey ançaķ

olārnı *kıldı maħrem* rāzķa ħaķ (4355/KHŞ)

ma'lum kıl- malum etmek, bildirmek, açıklamak.

/+ĠA/

Ādam oğlını bu kīne taķı ħased tamuğqa eletür [420] (1) ermiş, tēp cümle ħalāyıqqa *ma'lum kıldılar*. (420-1/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ĥalīfa *ma'lum kıldı* kim ol kimerseninġ ayğan sözi rāst, tēp. (10) (421-9/NF)

ma'siyet kıl- isyan etmek, günah işlemek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yığaķdın yığıl tut idi emrini

yawuz ol keçürse esiz 'ömrini

ħicābsız senin *ma'siyet kılmāķın*

delīl bilmemiş-sen çın-oķ teñrini (42/MM)

(2) Anda kēdin Cinn bini'l-Cānnga berdi, yeti miñ yıl taķı olar tutdılar, yazuķ *ma'siyet* (3) üküş *kıldılar*, ķan töktiler erse anlardın alıp feriştelege bērdi,...

(5r3/KE)

maźmaźa kıl- abdest alırken ağza su vermek, ağzı çalkalamak.

/+Ø/

ğusül kılsa aşnu buru hem ağız

kılıp maźmaźa suw ķatıp yayğa-siz (91/MM)

ma'zul kıl- azletmek.

/+dIn/

Resül şahābesin yolsuz öldürmek (19) revā mu? °Osmāndın erse *ma°zül kılatı*,
°Osmān tilindin erse yarağın köreliñ. (4v19/KE)

/+nI/

°Azāzil olar birle erdi, yēti miñ yıl mülk tutdılar dünyāge köñül bağladınız,
(19) erse Mevlī olarnı tilemedi, mendin eğinge köñül bağladınız, sizlerni
ma°zul (20) *kıtur*-men andın halk yaratır-men, yēr mülkini anlarğa bērür-
men tēp hiṭāb kēldi. (240r19/KE)

mecrūḥ kıl- yaralamak.

/+nI/.../birle/

Biregü Benī Ümeyyedīn (7) Verdānnı öltürdi, ibn Mülcem °Afini kılıç birle
mecrūḥ kıldı, halk yügürü çıktılar İbn Mülcemni tuttılar. (242r7/KE)

meczūb kıl- Allah sevgisinden dolayı cezbeye tutulmuş hale gelmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yörügli şerī°at bile sālīk ol

velī bolsa *meczūb kılumaz arām* (305/MM)

medet kıl- yardım etmek.

/+rA/ ... /+ĠA/

°İnāyet birle kıll köñlümnı āğāh

Bu söz içre *medet kıll* kulğa Allah (12/KHŞ)

mekr ü ḥīle kıl- hile yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ebū Mūsī anı Ḥüseyn birle °aḳd kıldı bu haber Mu°āviyeḳa tegdi erse aydı: ey
[Ebū Mūsī] (1) men munça teñlig *mekr ü ḥīle kıldım* sen ḳamugını buzdun
bāṭıl kıldın, tedi. (244r1/KE)

melāmat kıl- çıkışmak, azarlamak, serzenişte bulunmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Men hēç inanmaz-men (12) kim qiyāmat bolğay, tēp üküş *melāmat qıldı* erse, bu mu'min qarındaşınıñ ħāfırı mecrūh boldı, özi ħasta ve bezmān (13) bolup qayıttı. (425-12/NF)

men^c qıl- yasaklamak, men etmek, esirgemek.

/+nI/

...taqı aħmaqıñıñ hemīşe nefsi öz havāsıñğa uyğan bolur taqı ne neerse kim nefsi tileyür bolsa, ol nefsinı (9) *men^c qılmaz*, ol nef tilekini bérür. (423-9/NF)

mensūh qıl- hükümsüz bırakmak, hükmü kaldırmak.

/+nI/

anıñ şer^ci öñgin dinlerni üzdi
şer^catlarını *mensūh qıldı* bozdı (128/KHŞ)

meşveret qıl- istişare etmek, danışmak, akıl alışverişinde bulunmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qaçan bu ħabar Peyğāambar 'as'qa tegdi erse, şaħābalarnı (16) yığdı taqı *meşveret qıldı* erse, Selmān-i Fārśi aydı *raźhu*: (27-16/NF)

mevcūd qıl- var etmek, yaratmak.

/+nI/

irür ol barçalarğa qılğuçı cūd
öñgin kim māyalarnı *qıldı mevcūd* (40/KHŞ)

minnet qıl- minnet etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

sücūd cūd u ihsān ħayır birle kōz
kerek körmese öz özini bu öz
berip *qılsa minnet* ħaber berdi ħağ
oşol ħayrıdın yeg silig körklü söz (343/MM)

mu^ʿāmele qıl- muamele etmek, davranışta bulunmak.

/birle/

(3) Resül ^ʿaleyhi's-selām aydı: ey qarındaş munı sormas-men, mende keçin Mevġi ta^ʿālā benim za^ʿif yazuğluk ümmetlerim (4) birle ne *mu^ʿāmele qılğay*, anı sorarmen. (238r4/KE)

mubāh qıl- mübah etmek.

/+ĜA/+/+nĪ/

Ādam Peyğāmarqa Ħaq tvt (9) uğtmağnı *mubāh qıldı*. (419-9/NF)

mudāra qıl- dost edinmek.

/birle/

^ʿAzrā^ʿil (7) aydı: yā Resūla'llāh men seniñ yastuđunđa olturğandın berü İği ^ʿazze ve celledin yetmiş yolu fermān yetildi, dost[um] (8) Muĥammed birle rıfı <u> *mudār* <ā> *qılğıl*, cānını yavaşığ yumşaklığ birle alğıl, ağınlardın almiş teg almağıl tep. (237v8/KE)

muqarrer qıl- kararlaştırmak.

/+nĪ/.../+ĜA/

(11) Vefāt-ı Ebü Bekr-i Şiddīk raziya'llāhu 'anhu Aymışlar: Resül ^ʿaleyhi's-selām dünyādın rıĥlet qıldı erse şaĥābeler (12) ĥilāfetni Ebü Bekrge *muqarrer qıldılar*, ĥilāfetqa olturmışta keçin kün kelü za^ʿif boldı. (238v12/KE)

mundağ qıl- böyle yapmak.

/+DA/

Bir kün (13) ^ʿĀyişe aydı: ey ata ne boldı, mundağ za^ʿif bolduñ? Aydı: ^ʿĀyişe Muĥammed Resūlu'llāh firākı mende (14) *mundağ qıldı*. (238v14/KE)

muqarrab qıl- Allah'a yakın etmek.

/+DA/

Bu qulları arasında bir qullıŋa inĝen maĥabbatı ĝalib erdi taqı anı üküş aĝırlayur (9) erdi, qatında *muqarrab qılıp* turur erdi. (429-9/NF)

muraşsa' kıl- süslenmek, bezenmek.

/birle/

Ādem-i ŝafı aleyhi's-selām yėti kün anda olturdı, anda kèdin Mevlî 'azze ve celle kızıl altun- (8) -dın yaratılmıŝ bir taht ıddı, güher birle *muraşsa' kılınmıŝ*. (7r8/KE)

/+dIn/

muraşsa' kıldı yinçü la'ldin bin
töşedi bile saçdı eşheb ü kin (4529/KHş)

musallaŝ kıl- musallat etmek.

/+A/... /+I/

(5) Mevlî 'azze ve celle anı maĥa, musallaŝ kılsa, boyun sünmegey-men, meni anıŝ üze musallaŝ kılsa (6) öltürgey-men. (6v5/KE)

mübârek kıl- mübârek, kutlu eylemek.

/+Ø/... /+ĜA/

Bu söz kim başladım ĥoŝ kılsü cāŋa
Mübârek kıl sözüm barça cihāŋa (6/KHş)

mühr kıl- mühürlemek.

/+Ø/

büküp peygamber âtın *mühr kıldı*
tiyü asru kaçıdı öfkelendi (4630/KHş)

münâcât kıl- yalvarmak, dua etmek.

/birle/

Aĝzım sasıĝı birle neteg *münâcât* (12) *qılayın* tedi. (25-12/NF)

/+ĜA/

Ey Eyyüb anası, (11) bu taʿāmda sarımsaq yıdığı burnumğa keldi taqı men
Haq teʿālāqa münācāt qılur-men. (25-11/NF)

müsülmān qıl- müslüman etmek.

/+I/

ilāhī tilekim meded yāri bér
mēni *qıl müsülmān* helāl loqma yér
köñül maʿrifet nūrı birle tolup
tilimni qılu bér arıg sēni tēr (2/MM)

mütekebbirlik qıl- kibirlilik, kendini beğenmişlik etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ey hālifa, *mütekebbirlik qılmaqđın* zīnhar saqlanğıl, avval *mütekebbir-lik*
qılğan İblīs laʿīn erdi kim Ādam peygāambarqa secde (8) qılmadı, ebedī
melʿün boldı. (419-7/NF)

naql qıl- yer değıştirmek, ölmek.

/+ĜA/

...ihşimāl (6) bar kim oğul qız bolmasa yā taqı bolup turmasa, āhıratqa *naql*
qılsa. (427-6/NF)

/+dİn/

Peygāambar ʿas dünyadın *naql qılmišta* toquz hatun qaldı.(6-9/NF)

namāz qıl- namaz kılmak.

/birle/

Üç kün suw bermediler, Resül ʿaleyhi's-selāmnun eh1-i beyti üç kün
teyemmüm birle *namāz kıldı* (5) -lar, Hüseyn rażīya'llāhu ʿanhu qarındaşı
ʿAbbās bir kaç qoldaş birle tünle barıp, Furatdın azkıya suw (6) alalıñ, tediler,
bardılar olarqa haber boldı.(246r4/KE)

/+DA/

Qayu yerde *namāz qılsalar*, H̄aq tvt qabūl qılğay tedi erse,

Peyğāambar ‘as (11) h̄atırı hoş boldı.(10-10/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(12) Biziñ mezhebliğ kaçan yatıp *namāz kıılır* bolsa adaqını kıble sınar uzatıp yatğay. (6r12/KE)

(13) Anıñ üçün kim eger namāz içinde sıhhat bolsa oturup *namāz kılgalı* kopsa yūzi kıble (14) sınar bolsun. (6r13/KE)

Bu vaşiyetlerni kıldı, kelime aydı, cān berdi, şahābeler ta‘zıyet (5) tuttılar, *namāz kıldılar* yime ravzağa keltürdiler, ravza kapuğı açıldı, ravzadın ün keldi. (239r5/KE)

(8) ‘Alī *namāz kıldı* aydı: anı maña keltürün. (242r8/KE)

H̄asan rażīya’llāhu ‘anhu *namāz kıldı* İbn Mülcemni öltürgeli keltürdiler, aydı: men Teñri ‘azze ve celle (17) birle ‘ahd kılmış erdim, ‘Alīni taqı Mu‘āviyeni öltürgey-men, tep. (242r16/KE)

H̄üseyn rażīya’llāhu ‘anhu atdın indi, kılıcınıñ uçı birle yerni kazdı *namāz* [248r] (1) *kıldı*, andağuş qanı birle topraqğa ornattı. (248r1/KE)

(7) Anda kegin H̄üseyn rażīya’llāhu ‘anhu katıg telim sançıstı, tamuğluğların tamuğğa ıdı, suwsalık *namāz kıldı* (8) olarğa tepündi, olar ma H̄üseynğa tepündiler. (248r7/KE)

Andın [soñg] Cebre‘il ‘as adaqını yerke urdı erse,yerdin çeşme *peyda boldı*.

Ol çeşmedin yundı taqı ekki (12) rek‘at *namāz kıldı*, taqı aydı: Yā Muḥammed, men yunmışım teg yunğıl taqı men *namāz qılmışım* teg *namāz qılğıl tedi erse*, Peyğāambar ‘as (13) taqı Cebre‘il yunmışı teg yundı taqı Cebre‘il ‘as *namāz qılmışı* teg *namāz kıldı*. Bir yılqa tegi ekkişer rek‘at *namāz kıldı*. Bir yıldın (14) song beş namāz farīza qılındı. (10-12,13,14/NF)

nāme kııl- mektup yazmak.

/+ĠA/

qalemđin müşk ü ‘anberler saçıldı

burun ħusrav atıŋa *nāme kıldı* (4595/KHŞ)

naşihat kııl- nasihat etmek, öġüt vermek.

/+ĠA/

Kişilerke va‘z ve *nasī-hat qılsa*, sözi (10) inġen eşer qılur erdi. (420-9/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qavluhu ta‘ālā: (XX-115) Mendin keçürmedi *naşihat* (19) *kıldı*. (11v18/KE)

nazar kııl- bakmak, önemsemek, önem vermek.

/+dIn/... /+ĠA/

bu başđın ayakqa *kılıp* men *nazar*

kiterdim ħařasın ma kıldım ħazer (4695/KHŞ)

/+ĠA/

şekerge *nazar kııl* kıamışqa bakma (4722/KHŞ)

bu aġmak nādanniġ sözine yaqma

Taqı ol bir qulını kim sewmez, aŋga aş, (9) ton bérür velikin aŋga hēç *nazar*

qılmaz, ne qılsa taqı hēç edeb qılmaz. (426-9/NF)

Nāġah pādişāh ol taġ başıŋa *nazar qıldı*. (429-11/NF)

Sizke *nazar qılmış* erdim. (430-3/NF)

Siz ol tag başıŋa êkki qata *nazar qıldıŋiz*. (4) (430-3/NF)

/+ĠA/.../birlen/

(9) Ĥaġ ta‘ālā barçadın burun bir gevher yaratdı, ol gevherġa heybet birlen

(10) *nazar kıldı*, ol gevher su boldı. (3r10/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yana êkinç qata *nazar qıldı* erse, bu qul firāsatu birle bildi kim pādişāhniġ

(12) ol qarqa raġbatı bar, tēp. (429-11/NF)

nazm kııl- şiir biçiminde yazmak, söylemek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
mununġ tig aymış ol söz *nazm kılgan*
cihān edġü yamanın barça bilgen (4585/KHŞ)

nedāmet qıl- pişman olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
uşol sâ'atda kim bolġay kıyāmet
baġışla bizni *kıldurma nedāmet* (93/KHŞ)

nefret qıl- nefret etmek.

/+dIn/

Sizke qarşu turup sözlemişde ündenġ taqı yawuq keltürüp söz (2) aymış
bolunġ, ol yeġini burnıġa qoyup siziġ birle sözleşse, ma'lüm bolġay kim
sizdin *nefret* (3) *qılıp* andaġ qılmış bolġay, tedi. (421-2/NF)

nevħa qıl- feryat etmek, yüksek sesle ağlamak.

/+DA/

(15) Men tuġurdum tēp aymaġay-siz, taqı yaq yawuq ölmüşte *nevħa qılmaġay-*
siz (26-15/NF)

nezzāre qıl- bakmak.

/+ĠA/

Aydı: kökler ġapuġı, uçmaħlar ġapuġı açıldı, ġūrlar yüksekge aġıp niġāblar
yüzlerindin (2) [k]ötrüp eliglerinde nūrdın ġabaġlar alıp seniġ ġutluġ cānıġa
nezzāre kılalıġ tep küyüp tururlar. (238r2/KE)

/birle/.../+ĠA/

Cebrā'ıl, Mikā'ıl, İsrā'ıl ve Azrā'ıl birge erdi, siz me secde kıldınız (7) men
ġamuġ ġarındaşım birle sizlerge *nezzāre kılip* turur erdim, olar biri biriġe
baġıp (8) aydılar; bu ġamuġnuġ sözün söyleyür yalġuz öz sözün söylemez
kitelimiġ, tediler. (11r7/KE)

nidā qıl- seslenmek, çağırmaq.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yâ Câbir, (17) men bargınça ol küweçke hêç kimerse çömçe qatmasun taqı ol etmeklerni tandürdın hêç kimerse çiqarmasunlar![29] (1) tedi taqı *nidâ qıldurđı*... (29-1/NF)

Cabir êwinde ta[°]âm qılmuş, cümlenġiz icâbat qılġız! tēp *nidâ qıldurđı* erse, — ġandaq qaziġan-(2) -lar üç miġġ kişi erdi — cümlesi icâbat qıldılar erse, Câbir aytur: Men muteġayyir boldum, ġacalât içinde qaldım. (29-1/NF)

nikâġ kıł- nikah kıymak, evlenmek.

/+nI/

Cebra[°]lġe yarlıġ boldı, Ciblītni *nikâġ kılıp* Tiblītke bêrgil, tēp. (4r13/KE)

Körmez-mü-siz eger bir ki-merseke oġul qız kerek bolsa, (3) her ayna bir ġatunni *nikâġ qılır*. (427-3/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(20) Tiřiniġ ˘iddeti tamâm boldı erse Yezıdġe kiři ıdtı, ˘iddetim tükendi, kelġil *nikâġ kıłġıl* tedi. (242v20/KE)

Eger *nikâġ qılmadı*n oġul qız ġâşil bolsun, tēp ümıd tutar bolsa, ol aġmaq bolur. (4) (427-3/NF)

Ve eger *nikâġ kılsa* taqı ġatunġa řuġbat qılmaz bolsa yâ taqı řuġbat qılıp inzâl qılmaz bolsa, hem taqı aġmaq bolur. (427-4/NF)

niyet kıł- niyet etmek.

/bile/

biri ˘avret örtmek ekinç yunmaķı

ten ü ton namâzlıķ arıġ bolmaķı

taķı kıble tüzmeķ bu vaķt saķlamaķ

taķı *niyyet* ihlâş bile *kıлмаķı* (67/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

niyet ka'be tapa *kıldı* bu özüm

eger bādiyede ölsem me rūzum (103/KHŞ)

nūr kıI- aydınlatmak.

/+nI/

Qarası közni toluğ *nūr kılsun*

İşitgen mağzını maħmūr kılsun (8/KHŞ)

nūş kıI- içmek.

/+GA/

Olturdu ol kiçe 'işret bile hoş

Taᅇ atğınça *kılu* bir biriᅇge *nūş* (331/KHŞ)

/+I/

Şarāb-ı arğuvāni *nūş kıldı*

Taᅇ atğınça kopuzçı çeng çaldı (333/KHŞ)

oğlanlık kıI- çocukluk etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Mu'āviye aydı: zinhār fužülluğ kıImağıl kim men Resūl- (14) -dın işittim, aydı:

(15) ya'ñi ey Yeẓid zinhār oğlanlık kıImağıl Hüseynni āzārlatmağıl, Resūl
haşmlığı yawlağ katığ (16) turur. (244r15/KE)

osal kıI- ilgisiz davranmak, ihmal etmek.

/+DA/

neçe teyü sezig ğalib bolsa bil

namāzñıñ bināsın anıñ üzre kıI

sezig bolmasa-sen aşıl tut yağın

'ibādet içinde *osal kıImağıl* (122/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yunuğnı buzar bilgü mü'min yağın

osal kıılma tegme sözinge baqıp (81-4/MM)

pāre kııl- parçalamak.

/+dIn/ ... /+nI/

ħarāb kııldı ura yırtta yüzini

köyükdin *pāre kııldı* öz özini (4508/KHŞ)

/+DA/ ... /+nI/

ol öfkede bitikni *pāre kııldı*

özin ol iş bile bīçare kııldı (4642/KHŞ)

pāre pāre kııl- parça parça etmek.

/+n/

Könliñe yaqmadı yana açtı ol āyet oq çıktı, üçünçide açtı (17) erse öwkelep

öre kıoptı muşhafnı yerge çaldı, adaqı astın bastı evrākların yırtıp (18) *pāre*

pāre kııldı yelge bıraqtı, bu şī^c rni aytu başladı. (248v18/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

çübān tapmasa hīç kıurtkırgu çāre

böri talasa *kılsa pāre pāre* (4346/KHŞ)

pervāz kııl- kanat açıp uçmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu ‘işret içre irkenkildi āvāz

Ƙarañgğuluk kıuşı yitip *kııldı pervāz* (334/KHŞ)

rağbet kııl- istemek, arzulamak.

/+ĠA/

bu zaman faqıhğa *rağbet kıılmaz* hīç

faqıh tip kimse hürmet kıılmaz hīç (4707/KHŞ)

raħm kııl- merhamet etmek, acımak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

cuvanmerd ü *raħm kıılguçı* irdi

tili dil kuflineṅ açḡuḡı irdi (129/KHŞ)

rahīm kıl- merhamet etmek, acımak.

/+rA/.../+ĠA/

bu biş on kün içre *rahīm kıl* maṅga

rāzımnı bilür sen sıḡındım saṅga (4715/KHŞ)

rahmet kıl- merhamet etmek, esirgemek, baḡışlamak.

/+A/

Ma'nisi ol bolur: İdi saṅa *rahmet kılsun*, men seni (17) munuṅ için yaratdım.

(6v16/KE)

/+ĠA/

niçe kim okısaṅ du'a kıl maṅga

uḡanım öküş *rahmet kılsun* saṅga (4719/KHŞ)

Hasannıñ öḡsüzleri başlarıṅa (3) toprak saçıp İdiyâ ceddimiz Muştafa haḡkı

hürmeti bizge *rahmet kılḡıl* teyür erdiler. (243r3/KE)

raḡş kıl- dans etmek, oynamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu şehâdette kedin kırkınc kün erdi, sarây içinde (11) hamr içip esrüp *raḡş*

kılurda mub- rez tapa sekriyü oynayu kirdi, adaḡı tepip mubrez tapa tep[üñdi]

(12) tüşti, köḡsiṅe tegi kömüldi, kirip çıkarḡınça arıḡsız cānı siccīnḡa ulandı.

(248v11/KE)

raḡş u tarab kıl- oynayıp şenlenmek.

/birle/

Yeẗid am körüp sewüñdi, temâşâḡa meşḡul boldı, tün kün hamr içmek birle

(10) oyun kültḡü birle *raḡş u tarab kılu* başladı. (248v10/KE)

rāst kıl- doḡru ve uygun yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

biri yüzni yumaḡ ekinçi eliṅ

tutuş tırseki birle yumağ biliğ
üçinç başka mesh et taķı törtilenç
adaķnı topuğ birle yup *rāst kıltı* (70/MM)

ray kııl- fikretmek.

/+ĠA/

açıp şāhnıñ yarasın ol tolun ay
öpüp *kıldı* anıñ tig ölgüğe *ray* (4554/KHŞ)

rāy u tedbir kııl- düşünüp tedbir almak.

/+ĠA/

kerek kim bu yigit ҡalsa men pir
özüm *kılsa* özümge *rāy u tedbir* (4398/KHŞ)

rāzi kııl- razı etmek.

/+ĠA/

üleş hıdmatқа *rāzi kııl* ten ü cān
kişige kıılma hācatlığ kııl ihsān (114/KHŞ)

revā kııl- layık görmek, yaraştırmak.

/+dIn/ .../ +ĠA/

tutar ҡumnı ya'ķüb revā şāfi'ī
bu toprağdın özge *revā kıılmadı* (107/MM)

revān kııl- yürüme, gitmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
namāz içre secde tilāvet bile
vācib bolsa hāli *revān kıltı*
kıılur bolsa şulbī bile niyyeti
keçer ekkisindin yaķın bilgile (114/MM)

rihlet kııl- göç etmek, ölmek.

/+dIn/

(11) Vefât-ı Ebû Bekr-i Şiddîk raziya'llâhu 'anhu Aymışlar: Resûl 'aleyhi's-selâm dünyâdın *rıhlet kıldı* erse şahâbeler (12) hilâfetni Ebû Bekrge muqarrer kıldılar, hilâfetka olturmışta keçin kün kelü za'if boldı. (238v11/KE)

rivâyat kıl- rivayet etmek, hikaye etmek.

/+dIn/

Enes bin (17) Mâlik razhu *rivâyat qıdur* Peyğâmbardın: (422-17/NF)
Rivâyet qılurlar Bû Fülâyedın aytur. (240v12/KE)

riyâ kıl- iki yüzlülük etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
hased kibr ü kine *riyâ kılsa-sen*
özünni müsülmân kişi bilse-sen (63/MM)

rûzî kıl- nasiplenmek, kismetlenmek.

/+GA/... /+DA/.../+Ø/

Yâ Rebbî, kerek kim mañga uçtmağ (15) içinde hürâlar taqı 'aynâlar *rûzî kılsañg* tedi. (424-15/NF)

Bâr Hıdâyâ, kerek kim mañga uctmağ içinde hâ-dimler taqı ğilmânlar taqı vildânlar *rûzî* (17) *qılsañg* tedi. (424-16/NF)

İdiyâ Ebû Bekrniñ şıdķı haķķı hürmeti âhir demde (1) bizge ĩmân *rûzî kılu* ber âmîn <yâ> Rabbe'l-âlemîn. (239r10/KE)

Kerek kim mañga âhiratta uçtmağ *rûzî kılsañg*, tęp aydı. (424-12/NF)

/+nI/

Ey yârânlarım, emdi sizke cevâb tegdi: bu yigitke Hâq tvt murâqıba maqâmını *rûzî*[429] (1) *qılıp* turur. (428-17/NF)

şabır kıl- sabretmek.

/+Ø/

Ādem ıopdı Hıvıvıġa keldi, eger Ādem bir sĀ^cat *şabr kılsa* erdi Hıvıvı
Ādemga kelür erdi. (7v17/KE)

/+ĠA/

Hıseyın anı işitip ıatıġ ünün yıġladı: ey (11) közüm yaruķı, baġrım pĀresi az
kıaldı bir zamĀn ıatlan sanıışıķa *şabr kılgıl*, ... (247v11/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eger ıadringđin iksilsenġ *şabr kııl*

yukıaru aġġuıını sen ^calem bil (4455/KHŞ)

Yarlıġ keldi: ey Ādem künnün eki ülüşı (4) bardı, bir ülüşı kıaldı, *şabr kılgıl*,
kün batsun bu kün rüze tutġıl. (14r4/KE)

[ya] (18) ^cAzrĀ^ıil bir zamĀn *şabr kılgıl* ıarındaşıım CebrĀ^ıil kelsün yana bir
ıurla soġ dıdĀrın köreyin, tep tevaķķuf kı[ldı] ... (237v18/KE)

^cAbdu'llĀh bin Müslim bin ^cAķıl bin Ebĭ TĀlib (20) burun kirdi sanıısı şehĭd
boldı, Hıseyın ıatıġ ünün aydı: ey benim ehl-i beytim *şabr kıılıġ*. (247r20/KE)

şabur kııl- çok sabretmek.

/+ıA/

(2) PeyġĀmbar ^cas'nunġ mubĀrek alnıdın ^caraq zĀhir boldı taıı ġalı aynadı
erse, biz taıı anıa *şabur kııldıı* kim (3) PeyġĀmbar ^cas burunıı ġalıııga keldi
taıı közini açtı taıı aydı: (418-2/NF)

/+ĠA/

Ey oġlanlarım, siz ayġan sözlerke *şabur kıılmaqġa* Tanġrı tvı yĀrĭ bergeın turur,
tép (12) aymıı, tédim. (417-11/NF)

saıııı kııl- hesap yapmak.

/+n/... /+dĭn/

irür yir kök ıatında bir tiri tig

‘ıraq ilin *saqış kıl*/andın iy big (4618/KHŞ)

/+nI/

baķıp özüñge munlarnı *saqış kıl*

çaķıñgnı bil taķı ħaddiñgça tiril (4621/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tiken barça çiçek kılma *saqış kıl*

yana barça ķamış birmez şeker bil (4383/KHŞ)

ölümsüz bolsa şahlıķ bir *saqış kıl*

telimler teñgri men tige y_irdi bilgil (4614/KHŞ)

salām (selam) kıl- selam vermek.

/+DA/

Ferişter yolukmuşda Ādem es-selāmün ‘aleyke [7v] (1) yā melā’ikete’llāhi tēp *selām kıtur* ęrdiler, ferişter ‘aleykümü’s-selām ve raĥmetu’llāhi ve berekāthu tēp ‘aleyk (2) alur ęrdiler. (7v1/KE)

/+ĠA/

Andım soñg Medīne içinde ne kim mu’mınlar musulmānlar bar, (13) cümlesi Peyġāmbar ‘as’qa kelip, *selām kılip* bey’et bērdiler. (25-13/NF)

Avval Umm-i Sa’d (3) atliġ ħatun Peyġāmbar ‘asqa *selām kıldı* erse, Peyġāmbar ‘as taķı cevāb yarlıqadı. (25-3/NF)

...yā Resūla’llāh sensiz yawlaķ [239r] (1) irilip turur-men, kaçan kaçawuşġay-men tep yana aydı: kaçan cānım ađrılsa ayġıl meni Resūl ħazīre- (2) -singa eltsünler, bireġü ħazīreķa kırsün *selām kılsun* aysun, ol ġārdaķı ķoldaşını keltürdük (3) destūr bar mu? tep. (239r2/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bukün bizlerke bir kimerse kelgey kim ol (5) kimerse uçmaĥlıġ bolġay, tēdi erse, derhāl bayaķı eñşārī kırdı, *salām kıldı*. (413-5/NF)

âbdast qılmış (2) mehâsidin âbdast suwları tökülü kirdi taqı *salām qıldı*. (413-2/NF)

şayqal qıl- cilalamak, parlatmak

/+n/

bu köñglüm közgüsin *şayqal kılu bir*

ķamuğ müşkillerimni ħal kılu bir (3/KHŞ)

secde qıl- secde etmek.

/+A/

Aydı: maña *secde qıl* tedi kılmadım, Ādemğa buğday yeme tedi yedi (17)

‘uķūbet kılsa ekimizge kerek, keķürse ekimizdin ketķürse kerek erdi, (11v16/KE)

/+ĠA/

Ey ħalīfa, mütekebbirlik qılmakdın zīnhar saqlanğıl, avval mütekebbir-lik qılğan İblīs la‘īn erdi kim Ādam peygābarqa *secde* (8) *qılmadı*, ebedī mel‘ūn boldı. (419-7/NF)

/+DA/

meniñ Teñrim ol turur atamız Ādemni uçmağ (5) içre nürdın taht üze ağdurup kök feriştelere atamıznıñ öninde *secde* (6) *kıldurdı*, (11r5/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Mundağın tegme bir yerde tã‘at qılmışını (3) ağdurup bu dünyāge çıkardı, bu dünyāda ança teğlik tã‘at kıldı kim maşrıkdın (4) mağrıbgā teği Ĥāriş *secde kıлмаğan* bir qarış yer kalmadı. (4v4/KE)

Fāyide ol turur kim tep temese erdi (5) bir ançası feriştelere *secde kıldı*, bir ançası kılmadılar temek bolur erdi. (9r5/KE)

(2) Kıavlulu ta‘ālā: (11-34) Cümle feriştelere *secde kıldılar*. (9r2/KE)

Ferişte- (8) ler ķamuğları bir yolu oķ *secde kıldılar* yalğuz ‘Azāzil *secde kılmadı*. (9r8/KE)

...(6) ya^cnî ferîşteler kamuğı *secde kıldılar* fâyidesi ol turur. (9r6/KE)

...(7) temese ferîşteler önli soñlı *secde kılmış* ihtimali bolğay erdi. (9r7/KE)

Cebra³il, Mikâ³il, İsrâfîl ve Azrâ³il birge erdi, siz me *secde kıldınız* (7) men kamuğ qarındaşım birle sizlerge nezzâre kılip turur erdim, olar biri biriçe bakıp (8) aydılar; bu kamuğnuñ sözün sözleyür yalğuz öz sözün sözlemez kitelimiñ, tediler. (11r5/KE)

sefer kııl- yolculuk etmek.

/birle/

bu alğın boğa big birle *kıldım seferni*

kırayın tip kıldım uşol keferni (4691/KHŞ)

semâ³ kııl- dönme, müzik eşliğinde dönerek yapılan zikir ve ayin.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

semâ³ kılsa şışık bolup bî-çarâr

revâ mu teyü halk muni köp sorar

eger ölse nefis rây hevâdın revâ

yoğ erse kim aytur semâ³ ne yarar (336/MM)

senâ³ kııl- övmek, methetmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

inâbet ulaşu *senâ³ kılsa-sen*

irâdet özünni fenâ kılsa-sen

inâbet irâdet teyü bilmegil

kılip tevbe ol iş yana kılsa-sen (284/MM)

şıfat kııl- vafsetmek.

/+ĞA/... /+nI/

Bu tabîbqa (15) i^ctimâd kılmadın cümle tabîblarqa *şıfat kıldı* erse,

cümlesi taqı bu tabîb aymış teg beyân kıldılar. (423-14/NF)

sirâyat kııl- yayılmak, dağılmak.

/+ĠA/

Yana aydı kim: Ey yā-rānlarım, bir ʿillet bar ādemī içinde burunqı ümmetlerde ol ʿillet üküş erdi, emdi ol (3) ʿillet sizlerke taqı *sirāyat qıldı*, tedi erse, aydılar: Yā Resūlallāhi, ol ʿillet ne turur? tēp suʿāl qıldılar erse, (4) Peyġāambar ʿas aydı (412-3/NF)

şoġbet kıl- soġbet etmek, görüšüp konušmak.

/+DA/

tarīkatda *şoġbet kılayın* teseš
munuġ taġkīkını bileyin teseš
siz ekki tileki kerek bolsa bir
senin ol anın sen bolayın teseš (314/MM)

suʿal kıl- soru sormak, istemek, temenni etmek.

/+dIn/

(15) Peyġāambar ʿasʿdın *suʿāl qıldılar* kim: Ĥak teʿālā ġazratında qayu bir kimerse artuk turur? tēp aydılar erse, (16) Peyġāambar ʿas aydı: (411-15/NF)
ʿAbdullāhiʿl-Mubārekʿ[adin] raġmhi *suʿāl qıldılar* taqı (17) aydılar kim: (427-16/NF)

/+ĠA/

Ol *derġōst qılġan* kim erdi? tēp dervīške *suʿāl qıldı* erse, dervīš aydı: (6) (422-5/NF)

Neteg kim Cebreʿīl Peyġāambar ʿasʿka *suʿāl qıldı*, šaġābalar ġuzūrında Peyġāambar ʿasʿka aydı: (428-2/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ĥaçan (2) šeyġ Şibī dūnyādın bardı erse tüş körüp *suʿāl qıldılar*, ġālīš neteg?
(3) tep. (11r2/KE)

Ey yigit, bu cümle yārānlarqa fermānladım erdi, tawuqlarını boğuzlap (14) keltürdiler taqı saṅga fermānladım erdi, sen nişe boğuzlamadın tirig keltürdüng? tēp *suʿāl qıldı* erse, yigit aydı: (15) (428-14/NF)

...ēmdi ol (3) ʿillet sizlerke taqı sirāyat qıldı, tēdi erse, aydılar: Yā Resūlallāhi, ol ʿillet ne turur? tēp *suʿāl qıldılar* erse, (4) Peygāambar ʿas aydı: (412-3/NF)

Yā enṣārī, cümle (13) ʿamālīṅ taqı taʿātūṅ mundağ mu turur, yoksa mēndin ʿamālīṅni örttūṅ-mü? tēp *suʿāl qıldım* erse, ol enṣārī (14) aydı kim: (413-13/NF)

Bu tēwe- (6) -niṅ üzesindeki ḥatun ne ḥatun turur? tēp *suʿāl qıldı* erse, Şafvān aydı kim: (415-6/NF)

Hēç bu ḥatunuṅ ʿĀyişedin yaman iş körmīşīṅ bar mu? Tēp *suʿāl qıldı* (6) erse, ol aymış kim Men ʿĀyişedin yaman iş körmīşīṅ yoq, meger bir kün un yoğurmuş taqı uykuğa barmış (7). (416-5/NF)

Bu ne bitig turur? Tēp *suʿāl qıldı* erse, dervīş aydı kim: (421-13/NF)

Yā Resulallāhi, ʿāqıl kim bolur? tēp *suʿāl qıldılar* erse, Peygāambar ʿas aydı: (423-2/NF)

Ey qarındaşım, sen mālīṅni ne qıldıṅ? tēp *suʿāl qıldı* erse, (8) muʾmin karındaşı aydı: (425-7/NF)

şuḥbat kıl- sohbət etmek.

/birle/

Ve eger (5) nikāh qılsa taqı ḥatun birle *şuḥbat qılsa* taqı inzāl qılsa, andın soṅ oğul kız ṭalab qılsa, ol taqı muʿayyen ermez; ihtimāl (6) bar kim oğul kız bolmasa yā taqı bolup turmasa, āḥiratka naakl qılsa. (427-5/NF)

Ey yārānlarım, zīnhār aḥmak birle *şuḥbat qılmanṅ* taqı ʿāqıldin kesilmenṅ, (2) tēdi erse, yārānları aydılar: (423-1/NF)

/+ĠA/

Ve eger nikāh qılsa taqı ĥatunġa *şuĥbat qılmaz* bolsa yā taqı şuĥbat qılıp inzāl qılmaz bolsa, hem taqı aĥmak bolur. (427-4/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ve eger nikāh qılsa taqı ĥatunġa şuĥbat qılmaz bolsa yā taqı *şuĥbat qılıp* inzāl qılmaz bolsa, hem taqı aĥmak bolur. (427-4/NF)

şulĥ u şalāĥ kıl- barış saġlamak.

/birle/

qılur bolsa nefis birle *şulĥ u şalāĥ*

bulunmas biliġ anda kedin felāĥ

toġuş ħoyma mü'min bu nefis birle sen

‘ibādetni şaf tut yunuġnı silāĥ (7b[183b]96/MM)

sūret kıl suret, şekil vermek.

/+nI/.../birle/

Qırq yılda (8) kēdin ol tofraġnı ħudreti birle *sūret kıldı*, başı Tāyif sınıar, ađaġı Mekke sınıar. (6r8/KE)

şād kıl- mutlu, mesut etmek.

/birle/.../+/Ø/

bu saġış birle kōnglünġ *şād kılgıl*

özünġni ħadġudın āzād kılgıl (4460/KHŞ)

şart kıl- şart koşmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yā şeyĥ, siz bir *şart qıldınġız* erdi kim ĥālī yerde, kimerse körmez yerde boġuzlaġıl, tēp aydıġız erdi. (428-15/NF)

şefi' kıl- şefaati etmek.

/+nI/

öküş ĥaddin kiçe taġşir kıldım

hacāletni *şef'i kılguğa* kildim (98/KHŞ)

Cuhūdlar Peyğāambar 'as dünyāke kelmezdin oza çerigke barsa erdi-ler,

Peyğāmbarnı *şef' qılur erdiler.* (16) (419-15/NF)

şefkat kıl- şefkat ve merhamet etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yigitler uya-biz uyalık üçün

kerek *kılsa şefkat* uluğlar ata (406/MM)

kişen sürtgen adağın ol yüzi mäh

kılıp şefkat öper irdi kılu āh (4469/KHŞ)

şikāyet kıl- şikāyet etmek.

/+dIn/ + /+A/

(18) Yā Resula'llāh seniñ ümmetiñdin saña *şikāyet kılu* keldim, (244v18/KE)

/+nI/

tağı nefis nişānı *şikāyet kılu*

zikir kılgı yerde hikāyet kılu

ķuruğ da'vī birle zahir kōrkütüp

ulaşu bu ğafletni 'ādet kılu (23a[199a]352/MM)

şirīn kıl sevimli hale gelmek.

/+ĠA/ ... /Ø/

Şirīn kılu şāh köziñge söz cemālı

Kim uş şirīn irür söz içre fālı (11/KHŞ)

şükr kıl- şükretmek.

/+A/

Ey Ādem, uşmağ yaratdım maña kirgüçiler ma yaratdım, tamuğ yaratdım aña

kirgüçiler ma (6) yaratdım, maña *şükr kılsunlar* tep. (10v6/KE)

/+ĠA/

özünġni kıl kılıp haġġa *şükr kıl*

biliglig irsenġ antig birlikin kıl (4606/KHŞ)

/+DA/

katıġlıġda şabır bir kim yılayın

esenlikde siniġ *şükrinġ kılayın* (97/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ġaraġu yaratmasa erdim közlügler *şükr kılmagay* (7) erdi, aġsaġ yaratmasa

erdim aġaġlıġlar *şükr kılmagayerdi*. (10v6/KE)

şükür kıl- şükretmek.

/+ĠA/

Peyġambarqa (6) *şükür kılmaz*-men. (418-6/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

muġibler nişanı belāġa rızā

kıllurlar şükür kelse haġdın ġazā

Şükür kılsam, Taġrıqa kıllur-men, tēp aydım. (418-6/NF)

şükürler kıl- şükürler etmek.

/+ĠA/

‘arif haġġa bolur ulaşu esīr

muġī‘un lehu ġudretinga başīr

ġazāġa rızā hem belāġa şabır

kıllur ni‘metinge *şükürler* keşīr (310/MM)

şürū‘ kıl- başlamak, bir işe girişmek.

/+ĠA/

namāzġa keligli *şürū‘ kılmadın*

şürū‘ kılsa bu şaf keġitip (131/MM)

ta‘accub kıl- şaşırmaq, hayrete düşmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Şahâbalar *ta'accub qıldılar* kim bu 'azîzning (3) ne 'amâli bar erken kim
Peygâmbar 'as muñga uçtmañ birle bişârat qıldı, tēp. (413-2/NF)

ta'âm kıl- yemek yapmak.

/+DA/

Cabir êwinde *ta'âm qılmış*, cümlengiz icâbat kilîngiz! tēp nidâ qıldurdu (29-
1/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ertesi bardı ol, hâsed qılğan ol (4) dervîşni êwinge ündedi taqı *ta'âm qıldı*, ol
ta'âm içinge sarımsak kattı taqı ol ta'âmni ol (5) dervîşke yedürdi. (421-4/NF)

tâ'at kıl- ibadet etmek.

/+n/

Tâ'at kılar tün kündüzün (2v6/KE)

/+DA/

Telim yıllar [4v] (1) *tâ'at kıldı* erse İdi 'azze ve celle tamuğdın bēşinçi kat
yerge çıkardı, anda ma üküş (2) *tâ'at kıldı* erse altınçı kat yerge çıkardı.
(4v1/KE)

Anda kēdın Mevlî 'azze ve celle (5) Hârişni kökke ağdurdu, anda yime üküş
tâ'at kıldı erse êkinç kat kökke (6) ağdurdu. (4v5/KE)

Mundağın tegme bir yerde *tâ'at kılmışni* (3) ağdurup bu dünyäge çıkardı, bu
dunyâda ança teglik *tâ'at kıldı* kim maşrıkdın (4) mağrıbğa teği Hâriş secde
kılmağan bir qarış yer qalmadı. (4v2/KE)

/+GA/

yaqîn bil bu ihsân eger sorsa-sen

körer teg idige *ta'at kılsa-sen* (25/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

inâbet irâdet üze hoş sebât

kılıp *kılsa t̄ā'at* biliñ bu şıfāt (354/MM)

Kündüz artuqsı *t̄ā'at qılmadı* erdi, (10) kēçe yaturda H̄aq te'ālānı yād qıldı
taqı tünle qopup teheccüd taqı qılmadı. (413-9/NF)

bu ins ü perī *t̄ā'atı kılsa-sen*

velī men temeklik āh̄ir ne yüzün (50/MM)

tābūt kıl- tabut yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

buyurdı *kıldılar tābūt* ol kün

ķamuğ tabutını ķaplap tüzdi altun (4528/KHŞ)

tahāret kıl- temizlenmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tahāret kılturda oturma edeb

kün ay kıble yaru 'acem hem 'arab

yüz urmağ taqı arķa ķoymağ hemān

söz aymağ bayaķı yunuğda 'aceb (99/MM)

tahsīn kıl- takdir etmek, beğenmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

anadın toğmadı mun-tig taqı bir

körüp *tahsīn kıltur* oğlan yigit pīr (214/KHŞ)

taķdīr kıl- takdir etmek.

/+DA/

Taqı cevāb: İđi 'azze ve celle *taķdīr kılmıř* erdi dūnyāda ādemī- (21) –niñ
yemi buğday bolğusını. (9v20/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Taķdīr andağ *kıldım* ķamuğ tınlığlarınñ cānın saña aldurğay-men. (5v21/KE)

taķsīr kıl- suç, günah işlemek.

/+DA/

özüm köp *kıldı* haq tapğında *taksir*

ni tedbır yā resula'llah ni tedbır (145/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

öküş haddin kiçe *taqsir kıldım*

hacāletni şef'i kılğuga kildim (98/KHŞ)

talab kıl- talep etmek.

/+Ø/

Ve eger (5) nikāh qılsa taqı hatun birle şuhbat qılsa taqı inzāl qılsa, andın song oğul kız *talab qılsa*, ol taqı mu^cayyen ermez; ihtimāl (6) bar kim oğul kız bolmasa yā taqı bolup turmasa, āhiratka naakl qılsa. (427-5/NF)

Ve eger ĩmān keltürse taqı ^camal-i şālih qılmadın rahmat *talab qılsa*, hem taqı aħmak bolğay. (427-8/NF)

/+nI/

Men qayıttım taqı olturğa-nım yerde ol zufārī monçuqlarımni *talab* (13) *qıldım* taqı buldım. (414-12/NF)

Eger ki-merse Haq te^cālāning rahmatını *talab qılsa* ĩmān keltürmedin, ol kimerse aħmak (8) bolğay. (427-7/NF)

Ve eger ĩmān keltürse taqı (9) ^camal-i şālih qılsa, andın song Haqning rahmatını *talab qılsa* hem ol rahmat ma^clūm ermez kim teger-mü yā taqı tegmez-mü. (427-9/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Kim kim bir neer-seni hāşil qılmakğa umıd tutar bolsa, elbette *talab qılır*, (2)

taqı bir neerse-din korkar bolsa, elbette ol neersedin kaçar. (427-1/NF)

talaq kıl- boşamak, boşanmak.

/+I/

‘Abdu’llāh Zebīrniñ körklüg ħatunı bar, benim birle yaraşmağay, anı *talağ kılur* erse (2) meni aña bergil, yoğ erse bermegil, teyür. (243v1/KE)

/+n/

‘Abdu’llāhniñ köñlüne Mış vilāyetiniñ sewüglügi tüşmiş (3) erdi, ewlügin *talağ kıldı* yarındaşı ‘Abdu’llāhni yana indedi aydı: kızım aytur benim körküm (4) yoğ, ‘Abdu’llāh körklüg ħatunın Mış mülki üçün *talağ kıldı*, bir kün mülk bizdin kitse ol (5) meni me tutmağay teyür, seni unamas-men teyür. (243v3/KE)

ṭama° kıl- tamah etmek, hırsla istemek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(15) Kağan Mevli ‘azze ve celle Ādemni yaratur-men, tēp ħiṭāb kıldı erse barça nerseler baş (16) kötürüp Ādemni bizdin yıratğıl, tēp *ṭama° kıldılar*. (6r16/KE)

tamām kıl- tamamlamak.

/+nI/

‘Ākil (3) ol bolur kim dünyādın özini yırak tutsa taqı āḫiratqa qayıtsa taqı gūrda yatmak üçün azıkını alsa taqı qiyāmat (4) kün isti°dādını *tamām qılsa* tēdi. (423-4/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

iğim tevfiğ birdi *tamām kıldım* uş
yādigār miniñgdin sañga qoydum uş (4679/KHŞ)

‘Alī rażīya’llāhu ‘anhu mescidge kirdi, minberga ağıdı, (2) bey°at *tamām kıldı* erse minberdin indi, ħalknı ündedi, qorğup qaçtılar. (241v2/KE)

tapuğ kıl- ibadet etmek, itaat etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

edeb beklegil sen edebni bilip

fütûh yok edebsüz *tapuğ köp kılip*
bilip bir tapuğ yeg tümen miñ tapuğ
bolur nıst biliñ bī-edeblük kelip (19b[195b]295/MM)

tar kıl- dar etmek.

/+nI/

Yana aydı: laħdimni men yatğuça qazıñ, eger Mevī taʿālā mendin hoş-nūd
bolsa laħdimni (16) keñetü yarlıkağay, eger mendin hoş-nūd bolmasa
laħdimni *tar kılğay* eyegülerim eyegülerimge yapuş[ğay], (17) cenāzemni
ketürmişte ewe aşuğa eltiñ, (239v16/KE)

tarab kıl- eğlenmek.

/+DA/

sorar ħāl idisinge ne ħāl ‘aceb
kılur bolsa ħālāt içinde *tarab*
biri birge meñzer ağız til tamağ
bilür mü ‘acem ne ayıtısa ‘arab (335/MM)

taşadduk kıl- sadaka vermek.

/+ĠA/

Yana miñg altun çıkardı taqı tullarka taqı ögsüzlerke taqı muħtāclarka
taşadduk qıldı taqı aydı: (424-14/NF)

taşdıq kıl- onay vermek.

/+A/

kıyāmet kädergā inanmağ imān
köñül *kılta taşdıq* til ikrārıña (13/MM)

tavāf kıl- tavaf etmek.

/+A/

[. . . l Şarāh atlığ maʿrūfrağı beyt-i maʿmūr atlığ, ol ewniñ tegresiñe (7), *tavāf*
kıldı, Mevī Ādemdin şabūl kıldı, zilletin keçürdi. (13v7/KE)

tāze kı́l- yenilemek.

/+Ø/

Dāvūd yanglıg bu könglüm *tāze kılgıl*

Zebūrumnı bedük āvāze kılgıl (5/KHŞ)

/+nI/

ḥabeşni *tāze kıldı* ḥaṭ cemāli

‘acemī tarttı kökke noḡta ḥāli (4594/KHŞ)

ta‘zīm kı́l- yüceltmek.

/+I/

Şeyḥ anı *ta‘zīm qılur* erdi, öngin uluḡ yaşlıḡ, mukaddam yārānları- (6) -dın anı artuq sewer erdi. (428-5/NF)

/+nI/

Ėmdi bu yigit (8) kimerse sizke ne mikdār ḥıd-mat qılmıḡ bolgay kim siz bu yigitni cümlemüzdin artuq *ta‘zīm qılur-siz?* tēp aydılar (9) erse, şeyh aydı: (428-8/NF)

teberrük kı́l- uğur saymak, bereketlendirmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yā Resūlallāh, hemīşe ta‘ām bişursaḡ, tenāvül qılur erdingiz, taqı bāqī qalğan ta‘āmnı sizing mübarek elgingiz (10) tegdi tēp *teberrük qılıp* yeyür erdük. (25-10/NF)

tedbīr kı́l- tedbir almak.

/+ĠA/

ḥānım birle melīke atınga bir

kitābı kılguḡa *kı* tidi *tedbīr* (242/KHŞ)

/+I/

Mu‘āviye aydı: anı ma *tedbīr kılayın*. (243r18:/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

buyurdu tıgme şāhlar atınga bir

bitiŋler nāme tiyü *kıldı tedbīr* (4593/KHŞ)

teheccüd kıl- gece namazı kılmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Kündüz artuqsı ta'āt qılmadı erdi, (10) kēçe yaturda Hāq te'ālānı yād qıldı

taqı tünle kopup *teheccüd* taqı *qılmadı*. (413-9/NF)

te'hīr kıl- ertelemek.

/+nI/

sehiv secde terki vācib yā taqı

vacib farzını *te'hīr kılgı* hāqı

bulunsa namāzda bu üçnüŋ biri

sehiv secde vācib bolur muttaqı (113/MM)

tefekkür kıl- düşünmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

binā bānīsiz bolmağı bil muhāl

yıdıŋ qatresindin senin teg cemāl

tefekkür kılp baq bu öz özine

açılıŋay rubūbiyyet-i zū'l-celāl (29/MM)

bu yer kök kün ay taŋ teŋizni körüp

tefekkür kılp hāq biliŋ ma'rifet (309/MM)

teḳaddüs kıl- mübarek ve muhterem olma.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(11-30) Ferişteler bu hiḳābnı (6) işitdiler erse ḳadŋuluŋ bolup aydılar: İlāhī,

yēr yüzinde ortaŋ işligler, (7) ḳan tökgüçiler yaratur-şen, biz tesbiḳ ü tehfil ü

teḳaddüs kılganlardın alıp yēr (8) mülkini anlarŋa mu bérür-sen. (5r7/KE)

tekbîr kı1- “Allahu ekber” demek.

/birle/

dürüst râst kıyâm birle *tekbîr kı1ı1ı*

rükû‘ birle tekbîr şürû‘ yok bili1

zarûret bile bolsa bolğay revâ

uluğlu1 ya igdin egilse beli1 (129/MM)

teklif-i yâr kı1

/+ĠA/.../+çA/

bu köñglüm igiñge timâr kı1ı1ıl

mañğa haddımça *teklif-i yâr kı1ı1ıl* (117/KHŞ)

telbîs kı1- aldatmak, karıştırmak.

/+ĠA/

Ol bed-baht mu (7) hazretinğa *telbîs kı1ı1ı*, kıyâmet kelgü küñge tegi ‘ömr tiledi. (9v7/KE)

telim kı1- çok fazla olmak.

/+DA/ ... /+Ø/

neteg yı1lamaym ferişte- (14) -lerge mu‘allim erdim, uçmañğa erklig erdim, yerde kökde tã‘atler *telim kı1ı1ım* âhiri (15) la‘netke şâyeste boldum, dedi. (11v14/KE)

temâşâ kı1- seyretmek.

/+DA/

tãvuslar tig bu bağda *kı1 temâşâ*

kirip pervâne yañı1ı1 köyme otka (4627/KHŞ)

tena‘‘um kı1- nimet ve bolluk içinde olup rahat etmek.

/+DA/

Bukün hâdimlar taqı köşkler taqı büstânlar içinde *tena^{cc}um qılıp* (11) turur-
men taqı sen munça mâlnı zâyîf qılıp faqîr ve muhtâc bolup turur-sen. (425-
10/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Cüfti Havvâ birle bolup hoş *tena^{cc}um kıldılar* (9v7/KE)

tenâvul kıl- yemek yemek.

/+Ø/

Kaçan kim bu ta^câmlar muhayyâ boldı, sufralar açtılar türlüğ türlüğ ta^câmlar
tenâvul kıldılar. (16/NF)

/birle/

Ol ta^câmnı oğluñ Eyyüb birle *tenâvül qılınğ!* tedi. (25-12/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger kerek bolsa, *tenâvül qılır* ve eger kerekmez bolsa, tatar taqı yârân- (8) -
larğa aytur kim: (25-7/NF)

Sizler *tenavül qılınğlar!* tęp. (25-8/NF)

Yâ Resûlallâh, hemîşe ta^câm bişursağ, *tenâvül qılır* erdiñiz, taqı bâqî qalğan
ta^câmnı siziñ mübarek elgiñiz (10) tegdi tęp teberrük qılıp yeyür erdük. (25-
9/NF)

terbiyet kıl- yetiştirmek, terbiye vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

mürebbâ meşâyih *qılıp terbiyet*

tekellüf yitiben çıkar meskenet

mürebbâ oşol demde mekşûf bolur

açılsa kaçan kim muğar ma'rifet (308/MM)

tertîb kıl- dizmek, sıralamak, düzenlemek.

/+Ø/

atası *kıldı* bir üstâd *tertîb*

anınḡ rûzgârı zâyi° kiçmesün tip (289/KHŞ)

teslîm kııl- bir şeyi sahibine vermek.

/+A/

irâdet berigli irâdet sözin

eşit açsun Allah beşâret közin

muḡib nev-niyâzlıḡ mürîd şeyḡiḡe

kerek *kılsa teslîm* kecip öz özin (267/MM)

tevaḡḡuf kııl- durmak, duraklamak.

/+I/

(9) Meni eger bir zamân *tevaḡḡuf kılsalar* erdi anlarnı tutup (10) sizin

Teḡriḡiz kim turur, tep sorar erdim, niçe cevâb aysalar ḡüccet birle olarnı

(11) tındurmas erdim. (11r9/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

[ya] (18) °Azrâ°ıl bir zamân şabr kılgıl ḡarındaşım Cebrâ°ıl kelsün yana bir

ḡurla soḡ dîdârın köreyin, tep *tevaḡḡuf kııldı* (19) erse Cebrâ°ıl yetip keldi,

yetmiş miḡ maḡrib feriştelere birle yıḡlayu kirdi, Resûl °aleyhi's-selâm aydı:

ḡayda-sen (20) ey ḡarındaşım Cebrâ°ıl, ḡarındaşlar bu kün kerek bolur.

(237v18/KE)

tevażżu°lık kııl- alçak gönüllülük yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ol ḡâlde yer *tevażżu°* kıılıp aydı: men ḡamuḡdın (19) za°ıf-men, adaḡ altında-

men, mende küwengü nerse yok, tep *tevażżu°lık kııldı* (20) erse ḡitâb ḡeldi:

(6r18/KE)

tevbe kııl- tövbe etmek.

/+dIn/

seni dünve maḡrûr kıılır nefis bulun

bukün *tevbe kııldı* tamuḡdın yulun

azıp yörügenler tamuğka çıkar
bulur sekkiz uşmağ yörügli yolun (48/MM)
Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
tağı bolmadı mu *kılıp tevbe* rāst
yunulsa başıñdın yazuğlar arı (4a[180a]39/MM)

hılāf kılsa bolmas biliñ muğtedī
imāmnuğ soñınça kim uydum tedi
kılıp tevbe dostlar irādet beriñ
ölüp tevbesiz köp ökünçler yedi (273/MM)
Har bini'r-Riyāh kelip elgin Hüseyn rażīya'llāhu ʿanhu başığa (10) қоdup
aydı: *tevbe kıldım* eñ ilki kelgen men erdim, eñ ilki seniñ üçün cān fidā kılgan
(11) men bolayın, tep. (246r10/KE)
Ve eger tevbe qılmaz (4) ersenğ, seni bu yerde helāk qılğay-men, tedi erse, ol
ʿābid aydı: Halā *tevbe kıldım*, barmaz-men, tedi, İblīs tağı qoptı. (5-4/NF)

teveccüh kıl- bir yere doğru hareket etmek, yönelmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
Hēç kimerse bilmediler kim bu qul ne ma'nī üçün ol yanğa *teveccüh kıldı*.
(14/NF)

teyemmüm kıl- Suyun bulunmadığı durumlarda niyet edip elleri yere sürerek
abdest almak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
haber berdi allah kelāmı bize
teyemmüm kılıñ tep arığ yer üze
tağı ne kim erse bu yer cinsidin
hanīfe қatında teyemmüm sezā (106/MM)

tezkire kıl- yazılı hale getirmek.

/+ĠA/

kitābnīng soñında bu birkaç kel ām
yazıp *tezkīre kıldım* sañga ve's-sel'ām (4729/KHŞ)

timār kıl- birine bakmak, hayvanı temizlemek.

/+ĠA/

bu köñglüm igiñge *timār kılgıl*
mañga haddımça teklif-i yār kılgıl (117/KHŞ)

tiñg kıl- denk eylemek.

/+nI/.../+ĠA/

ķuduğdın tarttı ol köpni felekke
bu topraķ tenni *tiñg kıldı* melekke (137/KHŞ)

toķuş kıl- savaşmak, dövüşmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...Muştafā şefā^fati- (16) -din aluş bolğan men bolayın, tep sançışğa kirdi bu
şifrlerni aytıp *toķuş kıldı*. (246v16/KE)

ton kıl- don ve elbise dikmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ĥavvā (11) ol ķoylar yünin egirdi Ādem toķıdı, ekegü *ton kılıp* keğdiler, yer
yüzinde (12) ķoydın ķutluğraķ adın tınlıg yok temişler. (13v11/KE)

uşaq kıl- küçük yapmak.

/+Ø/

uşaq kılgı loķma üküş çeynegü
nażar öz öñinde tutuban yegü
yemekdin öñel yup taķı soñra hem
tatıp tuz soñ elħamdüli'llah tegü (298/MM)

ülüş kıl- parçalamak, paylaştırmak.

/+nI/

İçi ʿazze ve celle körkni yüz *ülüş kıldı*, toqsan toquznı Hıvavğa (14) bérđi bir
ülüşni qamug ʿälemlıqlarğa bérđi. (7v13/KE)

Ol bir ülüşni yana on *ülüş kıldı*, toquznı (15) Yüsufğa bir ülüşni ʿälemlıqlarğa
bérđi. (7v14/KE)

Ey Ādem, bularnı tört *ülüş (2) kılğum* turur bir ülüşi atalar oñurqasında, bir
ülüşü analar qarında, bir ülüşi yer yüzinde, (3) bir ülüşi yer qoyında.
(10v1/KE)

Qaçan Ādem ol kömeqni yegelü oğradı (7) erse Cebrāʿıl keldi ol kömeqni üç
ülüş kıldılar, eki ülüşni (8) [Ādem]ğa berđi bir ülüşni Hıvavğa berđi.
(14r7/KE)

ümmeť kıl- bir peygembere inanıp bađlanan topluluk haline getirmek.

/nI/.../+ĜA/

Qavluhu taʿālā: (9) [.....] (IX-128) [ve] biz muñluđlarını Muħammed
Muştafağa *ümmeť kılıp* (10) ... dın artuk kıldı. (1v1/KE)

ün kıl- seslenmek.

/+A/

(5) Aydı: qıhç kötrüp urmuşta havāda Resül ʿaleyhi's-selāmı kördüm,
erneğin qutluğ ağzına qısıp turur, maña qatığ (6) *ün kıldı* qorqtım elgim
qurıdı, yüzüm sarđardı, tedı. (245v6/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Hatunı qatığ *ün kıldı* kimerse işitmedi, (10) hatun tam üze ağdı, ʿOsmān
hālini aytu berđi. (240v9/KE)

vacib kıl- dinen gerekli kılmak.

/+Ø/

qalur bolsa sünnet namāz buzmağay
tağı hıç ne-erse *vacib kıлмаđay*

namâz buzmas ol hem *vacib kılmaz* ol

velî terk-i sünnet edeb bolmağay (116/MM)

va[°]da kıl- süre vermek, taahhüt etmek.

/+A/ ... /+DA/.../+Ø/

Êkinç nevbetde men sañga künde êkki altun *va[°]da kıldım* erdi, (411-8/NF)

vâli kıl- vali yapmak.

/+I/

Anı *vâli* (4) *kıldılar*, bir ança muhâcir ve enşârni birge ıdılar, Mışrlıg ne teyür körün, tep. (240r3/KE)

vaşiyet kıl- vasiyet etmek.

/+ĠA/

Ebū Bekrde (17) keğin ol yarmaqlarnı °Ömerka keltürdiler, °Ömer yıgladı aydı: ey Şiddik berdin, ağır yükni maña (18) yüklediñ kim kıyâmetka ĩmân korqınç mundağ kerek, tep aydı: Keđin °Âyişeka *vaşiyet kıldı* ol (19) kün kim islâmka kirdim bir kifim içinde erdim, ölsem ol kifimdin kefen kılın. (238v18/KE)

Bu <nı> oğlanlarığa *vaşiyet kıldı*, (13) Hıandab bin °Abdu'llâh aydı: biz Hüseyn birle bey[°]at kılalın mu? (242r12/KE)

Mu[°]aviyenin başı yastuğğa tegdi erse Yeziğde *vaşiyet kıldı*. (244r10/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Atası *vaşiyet kıldı* helâl-zâde ol bolur kim atası vaşiyetin saklasa. (244r16/KE)

Bu *vaşiyetlerni kıldı*, kelime aydı, cân berdi, şahâbeler ta[°]ziyet (5) tuttılar, namâz kıldılar yime ravzağa keltürdiler, ravza kapuğı açıldı, ravzadın ün keldi. (239r4/KE)

vây kıl- vay, eyvah demek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

söz aytıp ıdtı eltir ten kim iy ay

hoş oltur ƣadƣu yime *ƣılma* köp *vāy* (4516/KHŞ)

va^ç ve naşihāt ƣıl- nasihat etmek

/+ĜA/

Yā Mufazżal, bizke *va^ç ve naşihāt ƣılƣıl* tēdi erse, Mufazżal aydı:(7/NF)

Ol sewgen ƣılınƣa hemişe edeb ƣılır *va^ç ve naşihāt ƣılır* taƣı ũstādqa bērür,
°ilm ve ƣırad öğretür, (5) hēç oramda fāriğ yörimekke taƣı oynamaƣqa
ƣodmaz hem ũstādqa taƣı buyrur kim: (426-4/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Taƣı bu tōrt miñg altun kim sañga (6) atadın ƣaldı, cümlesini helāk ƣıldıñg,
bu fānī bolƣan dũnyāke ƣarc ƣıldıñg tēp ũküş *va^ç ve naşihāt ƣıldı*, velīkin (7)
hēç fāyida ƣılmadı. (425-6/NF)

vefā ƣıl- sebat etmek, sözünde durmak, sadık kalmak.

/+A/

...eki küyegüsi °Oşman ve Ƥaydar, bu fānī dũnyā aña *vefā ƣılmadı*, anıñ birle
yaraşmadı, seniñ birle yaraşƣay mu? (238v1KE)

Yeżid t[işige] (21) aydı: sen Resũl °aleyhi's-selām oƣlanlarıña *vefā ƣılmadıñ*,
maña ne vefā ƣılƣay-sen? tep unamadı. (242v21/KE)

yād ƣıl- yad etmek, anmak, zikretmek, hatırlamak.

/+Ø/

İdi °azze ve celle atın tuta anı *yād ƣıldı*, (8) biz arıƣlar-miz siz arıƣsızlar-siz,
tedi. (246v7/KE)

/+dIn/ ... /+DA/

Bu yoldın bu yerde (15) *yād ƣılındı*. (241v15/KE)

/+nI/

Kündüz artuqsı ʔa^cāt qılmadı erdi, (10) kêçe yaturda Hıaq te^cālâmı *yād kıldı*
taqı tünle kopup teheccüd taqı qılmadı. (413-9/NF)

yağma kııl- yağmalamak.

/+nI/

munuŋ tıg *kıldı* cānlarnı *yağma*

koŋgöl birme cihānka kim bu nākes (4566/KHŞ)

yağşı kııl- iyi, güzel yapmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Peykimiz emīr-i ecel tādū'l-emr muhibbū'l-^culemā peykler (21) uluğı, niyyetler
arığı, uluğ atlıg, ʔutluğ zātılıg, *yağşı* [2v] (1) *kıılığlıg*, islām yarığılıg, munlıg
sınlıg, müsülmān dīnılg, ādemīler inancı, mü³minler (2) küvençi, ismi beg,
^caqlı yitik nāşır-ı dīn tavvaqa bi-vegā-yı dīn beşşera'llāhu ^calā dīni islām (3)

Toğ Buğa beğ medhi: (2r21/KE)

yalawaç kııl- peygamber etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu kün yaş oğlanı bizge bergil yaşlıg *yalawaç kıılıp* saña bereliñ, (11) tedük
sen me bu kün ma^cşiyetlıg bir owuç bulğanuğ ümmetiñni bizge ısbarlağıl yarın
men ʔamuğıni yarlıqap (12) [arı]ğlap saña bereliñ tep. (238r10/KE)

yaman kııl- yanlış yapmak, hata etmek.

/+ĜA/

tiyü asru ʔaқıdı öfkelenđi

yaman kııldı özinge edgü sandı (4641/KHŞ)

/+nI/

Yaman kıldım tiyü ol barça işni

fikir birle tutup turdı bu başını (355/KHŞ)

yamanlıq kııl- kötülük yapmak, fenalık etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tutayın kim *yamanlık kıldı* aşru

âhır öz gevheringing pāresi bu (4387/KHŞ)

yarağ kıI- hazırlık yapmak, takat getirmek.

/+çA/

bu ebyātlar atı MU‘İNÜ’L-MÜRİD

eşit bil ‘amel kıI bu tevfiğ mezīd

bu küç yetmişinçe *yarağ kıIğ*u cehd

hidāyet berür ol ḥamīdün mecīd(405/MM)

yarlığ kıI- buyruk, ferman eylemek.

/+ĠA/... /+nI/

rüzümni āsān kıI körgüzme tarlığ

bu maḥluḳğa ḳulnı *ḳılmağıl yarlığ* (4717/KHŞ)

yoğun kıI- yok olmak.

/birle/

Bu kün sen bir irin tepretgen birle ḳamuğ ‘āşī ümmetleriñniñ defterlerin
ḡufrān suwı (8) birle yup yoğ *yoğun kıIğ*ay-men. (238r8/KE)

yoğ kıI- yok etmek

/+nI/

Ol defil üze kim ot oğrı turur, ḳayu nerseni otğa berse *yoğ kıIur* yana bermez,
[9v] (1) ammā topraḳğa bir owuç salsañ onnı yüz ḳılıp saña berür. (9r21/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yoğ erdüḳ yarattı yana *yoğ kıIur*

biligli munı mu tekebbür ḳurar (58/MM)

yüksek kıI- değerli tutmak.

/+nI/... /birle/

Ma‘ānī birle *yüksek kıI* sözümnı

Sa'adet birle bār it bu özümni (9/KHŞ)

yüz pāre kıl- yüz parça etmek.

/+DA/

özünġ yüz *pāre kıl* gül tig bu bāġda

kim uş yok tendurustluġ uşbu taġda (27/KHŞ)

zam kıl- ilave etmek, katmak.

/+dIn/

oġı fātiha *zam kılıp* süredin

burun ekki rek'at içinde muni (108/MM)

zārı kıl- ağlamak.

/+ĠA/

idi dergāhınga *kıldısa zārı*

oġul birdi anġa gevherdin arı (276/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

kişiniġ kim köġgölde 'ışķı bolsa

ni taġ bülbül meġizlig ol *zārı kılsa* (260/KHŞ)

zāyi^c kıl- yitirmek, telef etmek, zarar etmek.

/+nI/

Ey qarındaşım, barça mālınġni *zāyi^c qılmış-sen* taqı muġ-tāc ve 'āciz bolup turur-sen.

(-10/NF)

Bukün hādimler taqı köşķler taqı büstānlar içinde tena^{cc}um qılıp (11) turur-

men taqı sen munça mālını *zāyi^c qılıp* faqīr ve muġtāc bolup turur-sen. (425-

10/NF)

zinā kıl- zina etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ey za'ifalar, erenlerinġiz mällarıdın oġurlama— (14) -ġay-siz, taqı *zinā qılmaġay-siz* (26-14/NF)

ziyān kıl- zarar, ziyan etmek.

/+GA/

... tabīb taqı anıñġ °illetini bildi taqı añġa muvāfık dārū aytu bérđi taqı ġıda (13) içinde qayu bir ġıda kim añġar mufid turur, anı taqı beyān qıldı taqı qayu bir ġıda kim ol °illetke *ziyān qılır*, (423-13/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

sañġa kim sıġındı *ziyān kılmadı*

tilekin tilegen maħrūm kalmadı (4716/KHŞ)

... anı taqı beyān (14) qıldı taqı Şerbetler içinde taqı fāyida qılġan Şerbetni taqı beyān qıldı *ziyān qılġan* Şerbetni taqı beyān qıldı. (423-13/NF)

Özi taqı edeb qılır taqı artuġsı ta'āmlar bérmez *ziyān qılmasun*, tēp. (426-6/NF)

zūlm kıl- zulüm etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

°Abdu'llāh Ziyād *zūlm kılġanlarını* sorġuları. (249r16/KE)

2.2.2. İsim + bol- ve Durum Ekli Tamlayıcıları

açar bol- açar olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

adaġ tizge tegrü bileki başı

açar bolsa ma'zūr ġarabaŐ kiŐi

ġarın arġa tiz birle örtmek kerek

eger bolsa bende ne türlüg tişi (72/MM)

açar bolsa ‘āṣī baqar bolsa hem
revā körse ‘isyān küfürge barur (73/MM)

‘āciz bol- aciz olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ey qarındaşım, barça mālīngni zāyi^c qılmış-sen taqı muḥ-tāc ve ‘āciz bolup
turur-sen. (425-9/NF)

(II-31) Ferişteler ‘āciz bolup aydılar: Sen ögretü bergendin özge bilmez-miz,
(15) tediler. (8v14/KE)

açuq bol- açık olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

on ekki miñ arşun erür bir yığaç
munuñ üçde biri *açuq boldı* kaç (101/MM)

āfet bol- afet, felaket olmak

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

kiçik irken munuñ tıg *bolsa āfet*
kıyas it ni bolğay tapsa devlet (4372/KHŞ)

āgāh bol- haberdar, bilgili olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ey Zekerıyyā, bilgil, *āgāh bolğıl*/kim bu ḥased qılğuçı mēnim fazlumqa öwkelig
turur taqı qul-(5) -larım arasındaqı qısmat qılğanımğa rāzī bol-maz, tēp aydı.
(414-4/NF)

kaçan kim altı yaşka yitti ol şāh
kamuğ yönlerini aṅğlap *boldu āgāh* (286/KHŞ)

ağır bol- ağır olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Kaçan *ağır boldı* erse qavluhu ta‘ālā. (14r19/KE)

aḥmaq bol- ahmak olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger nikāh qılmadın oğul qız hāşil bolsun, tēp ūmīd tutar bolsa, ol *aḥmaq bolur*. (427-3/NF)

Ve eger nikāh qılsa taqı ḥatunğa şuḥbat qılmaz bolsa yā taqı şuḥbat qılıp inzāl qılmaz bolsa, hem taqı *aḥmaq bolur*. (427-4/NF)

Eger ki-merse Ḥaq te^cālāning rahmatını ṭalab qılsa ĩmān keltürmedin, ol kimerse *aḥmaq (8) bolğay*. (427-7/NF)

Ve eger ĩmān keltürse taqı ^camal-i şāliḥ qılmadın raḥmat ṭalab qılsa, hem taqı *aḥmaq bolğay*. (427-8/NF)

Mundağoq ēkin ekmedin (11) buğday umīd tutar yā taqı ekse taqı terbiyet qılmadın ṭalab qılsa, hem *aḥmaq bolsa*, tēp aydı. (427-11/NF)

alçaq bol- alçak gönüllü, mütevazi olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

^cĀqılning hemīşe nefsi *alçaq bolur* taqı ^camāl qılır bolsa, āḥiratı üçün ^camāl qılğan (8) bo-lur taqı āḥirat üçün qılır; taqı aḥmaqning hemīşe nefsi öz havāsınğa uyğan bolur (423-7/NF)

^canber bol- amber (misk) olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(12) İncir yığaçı Ādem ve Ḥavvāğa beş yapurğak berdi, endāmların örtüp çıktılar, tā [Teñri] (13) aytmışdan keḍin ol beş yapurğakdan birin keyik yedi yıpar boldı, birin balıq (14) yedi *^canber boldı*, birin aru yedi ^casel boldı, birin kırt yedi yipek boldı, birin Ādem (15) yerge tikdi yün boldı kıyāmetğa tegi oğlanlarınğa küç boldı. (12v14/KE)

^camāl qılğan bol- amel yapan olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

°Āqılning hemişe nefsi alçaq bolur taqı °amāl qılır bolsa, āhıratı üçün °amāl qılğan (8) bo-lur taqı āhırat üçün qılır; taqı aħmaqning hemişe nefsi öz havāsınga uyğan bolur. (423-7/NF)

°amāl qılır bol- amel işler olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

°Āqılning hemişe nefsi alçaq bolur taqı °amāl qılır bolsa, āhıratı üçün °amāl qılğan (8) bo-lur taqı āhırat üçün qılır; taqı aħmaqning hemişe nefsi öz havāsınga uyğan bolur taqı ne neerse kim nefsi tileyür bolsa, ol nefsinı (9) men° qılmaz, ol nefis tilekini bérür. (423-7/NF)

arığ bol- temiz, arı olmak.

/+dIn/

Qayu bir mu'min ve muvaħhidning tili rāst bolsa taqı köngli kīne ve ħaseddın arığ bolsa, (17) Tanğrı te°ālā ħazratında ol mu'min artuq turur, tēp aydı taqı aydı kim: (411-16/NF)

Köngüllerde Tanğrı te°ālāqa sewüglügrek köngül [412] (1) ol turur kim yazuqdın arığ bolsa taqı dīn içinde muħkem bolsa taqı mu'minlarqa şefaqlıg bolsa, tēp aydı. (412-1/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

biri °avret örtmek ekinç yunmaķı

ten ü ton namāzlık arığ bolmaķı (67/MM)

Yezīd bini'l-Ĥazar namāzda erken munı işitti, namāznı (9) buzup aydı: yā fasiķ siz tegler arığ bolup Ĥüseyn arıgsız mu bolur, Yarındası eki çerig turuştılar, olar yegirmi eki miñ er erdiler (11) bular seksen eki er erdiler. (246v9/KE)

arıgsız bol- temiz olmamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...yā fasık siz tegler arıg bolup Hüseyn *arıgsız* mu *bolur*, Yarındası eki çerig turuştılar, olar yegirmi eki miñ er erdiler (246v9/KE)

artuokrağ bol- çok değerli olmak.

/+dIn/ ... +ĠA/.../+Ø/

Ol yoldın Ādemğa sewünçdin kaçđu *artuokrağ boldı*. (6r7/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eki yarım yıl ħalife erdi, künde eki yarmağ beytü'l-māldın nafağası erdi, anı ħarc kıl[ğalı] (15) yıgmuş erdi, ağırı *artuokrağ boldı* erse °Āyişeğa bardı, mende keçin munı °Ömerğa berğil ayğıl. (238v15/KE)

Telim ħalğ °Osmān sarāyığa tepündiler (5) Muħammed bin Ebī Bekr tağı Mısr ħalğı ħorktılar, Ĥasan ve Hüseyn arada bolsa fitne tağı *artuokrağ bolğay* tep. (240v5/KE)

[3r] (1) Ve likin Ādemdin burunrağ yaratğanlar bar üçün andın başlasağ (2) fāyidesi *artuokrağ bolğay* (3) tēp tertīb üze yaratılğanlardın āğāz kıldığ, izlegen bat tapğay, (4) işitken bat bilgey tēp Kaşaş-ı Rabğüzī at bērdük, va'llāhu a°lem. (3r3/KE)

āsān bol- kolay olmak.

/+Ø/

Tört yandın kāfirlar kirmese, bir yandın uruşmaq *āsān bolğay* tēdi erse, Peyğāambar °as (2) tağı şaħābalar bu sözni maşlahat kördiler: (28-1/NF)

°āşī bol- isyankar olmak.

/+ĠA/

(VII-22) Ādem yügrüp barurda yigdeniñ yığaçı sunup Ādemnüñ saçın (16) tutdı, ħanda barur-sen? tēdi, ħođmaz-men tēdi, ħođsam Mevlīga °āşī *bolur*-men (17) tēdi. (12v16/KE)

°āşık bol- aşık olmak.

/+A/

Ol söz birle İbn Mülcem Kūfege keldi °Alīni öltürgeli, bir hatun kördi
Kattām atlıg, (21) aña yawlaq °aşık boldı, ol tişiniñ atasın taqı öz qarındaşın
°Alī öltürmiş erdi. (241v21/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

°aşık bolmasa uşbu yiti kat yir

nidin munça halayık zaħmını yir (265/KHŞ)

°atā bol- lütuf olmak.

/+dIn/ .../+A/

Artuq çıraqlıg sīreti

Rabdin °atā bolup aña (2v9/KE)

/+ĠA/ .../+Ø/

özinge müselleme bu körklüg şıfat

°atā bolmış erdi haqıkat hayāt

bilin ħüccetullahi şeyhü'l-hüdā

kılıgı çın-oq rāst kademde şebāt (399/MM)

°ayb bol- ayıp olmak.

/+DA/

Ĥitāb kıldı, kamuğ nīmetlerdin yeğil, buğday yemegil, uluğlar [10r] (1)

tirkisinde öz etmekini yemek °ayb bolur. (10r-1/KE)

°azīz bol- aziz (değerli) olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ve-līkin bu tevfiq bahālig °azīz

meger bolsa berür vefālig °azīz

ħased kīne bolsa köñül öldürür

neçe bolsa zāhir şafālig °azīz (61/MM)

ķabŭlluķ nişanı biliņ ol bolur
ķayırnıņ soņınķa ķayır kim kelŭr
aziz bolmasa ķıl ķabŭlluķ bile
bu tevfiķ ‘aziz ol ne birle bulur (327/MM)

baķil bol- cimri olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(VII-23) Ādem Hindŭstānda Enhŭlŭs atlıĝ yerde Serendip taĝınĝa tŭřdi, (2)
Ĥavvā Cidde taĝınĝa tŭřti, İblis Bařraĝa tŭřti anıņ řŭmluķındın cŭhŭdlar
anda ŭķŭř (3) boldı, yılan Iřfahān yerine tŭřdi anıņ ŭķŭn Iřfahān *baķil bolur*,
tāvus Yeřān- (4) -ĝa tŭřdi. (13r1/KE)

baķar bol- bakar olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

aķar bolsa ‘aşı *baķar bolsa* hem
revā kŭrse ‘isyān kŭfŭrĝe barur (73/MM)

bānisiz bol- yaptıranı olmamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

binā *bānisiz bolmaķı* bil muķāl
yıdıĝ ķatresindin senin teg cemāl (29/MM)

bar bol- var (mevcut) olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Melike tini bek řāh *bar bolsun*
Hemīře saķķısı cebbār bolsun (235/KHş)
Men andaĝ saķındım kim bu kimersēniĝ ŭķŭř (11) ‘amālı *bar bolĝay* kim
Peyĝāambar ‘as muņĝa uķtmaķ birle bişarat qıldı. (413-11/NF)
bu pādiřahlıķda berķurdār boluņĝ
ŭķŭř yıl saĝ selāmet *bar boluņĝ* (205/KHş)

bārça bol- parça olmak, parçalanmak.

/+ĠA/

Bolup hindü çerigi *bārça* birge

kiçip bu künbed-i ħadrada törge (328/KHŞ)

başçı bol- lider, önder olmak.

/+DA/

(14) Her şefâ[°]at öteyürde *başçı bolġan* Muştafâ (2r14/KE)

bende bol- kul, köle olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

adağ tizge tegrü bileki başı

açar bolsa ma[°]zür qarabaş kişi

qarın arqa tiz birle örtmek kerek

eger *bolsa bende* ne türüg tişi (72 /MM)

berħurdâr bol- berhudar olmak.

/+DA/

bu pâdişahlıqda *berħurdâr boluġ*

öküş yıl sağ selâmet bar boluġ (205/KHŞ)

beyân bol- izah olmak.

/+ĠA/

Men andağ ħurmetlig kişi ermez-men kim mênim üçün Ħaq te[°]âlâ âyat idar

(13) bolsa, kim mênim arıġlıqımğa *beyân bolġay*. (417-13/NF)

bězâr bol- bezgin olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger sen bu sözlerdin bězâr erseġ taqı inşa[°]a'llâh kim *bězâr bolġaysen* (416-

16/NF)

bezmân bol- kederli, üzgün olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Men hêç inanmaz-men (12) kim qiyâmat bolğay, têp üküş melâmat qıldı erse,
bu mu'min qarındaşınıñ hâşırı mecrûh boldı, özi hasta ve *bezmân* (13) *bo-lup*
qayıttı. (425-12/NF)

bilenmiş bol- bilenmiş olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ürüñ üzre nürdın bitilmiş bitig
oqıp uqsa bolmas munı köp tetik
yonar mu ayıtğıl bıçaq öz özin
neçe *bolsa* edgü *bilenmiş* yetig (330/MM)

bişarat bol- müjde olmak.

/+ĠA/

Yâ 'Âyişe, *bişarat bolsun* sañğa Hâq tebâraka (4) ve te'ala lutf ve kerem qılıp
sêni yaman-lıqdın arıttı, (428-3/NF)

bölnek bol- kısmet, nasip olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eger bolsa munteg ekinçi kaçan
bolur bölneki sekkiz uçmağ cinân
tamâm irtifâ'ı ididin öñin
kişi kılsa bolmas şıfat hem beyân (277/MM)

bî-ķarâr bol- kararsız olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

semâ' kılsa âşık *bolup bî-ķarâr*
revâ mu teyü halk munı köp sorar
eger ölse nefis rây hevâdın revâ
yoğ erse kim aytur semâ' ne yarar (336/MM)

cân bol- can olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu üç birikiben bolur bil imān

vefī boldı şüret kerekmez mü cān

‘ameldin riyā hem tiliḡdin nifāk

köḡüldin keter kīne oş *boldı cān* (21/MM)

şurāḡi kılķılıdın ma‘de ḡurrem

bolup cān hem feraḡlar taptı ol dem (332/KHŞ)

cānane bol- sevgili olmak.

/+DA/

kim ay tig koynında *cānane bolsa*

yana ol ay yüzi dīvāne bolsa (4349/KHŞ)

cebbār bol- Cebbar (Allah) olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Melīke tini bek şāh bar bolsun

Hemişe saqçısı *cebbār bolsun* (235/KHŞ)

cefā bol- eziyet olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

selīm ol köḡül kim *cefā bolmasa*

taķı dūnye ‘işķı aḡar tolmasa (397/MM)

cefāçı bol- cefa çeken olmak.

/+DA/

idi ḡazretinde *cefāçı bolur*

yunuḡsuz keçürse kişi bir zamān (85/MM)

cem° bol- toplanmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ol °illetleri kündin kün ziyâda bolur, ol ma°şiyat *cem° bolur*, (6) küfürke mubeddel bolur taqı şiqavât-i ebedîke sezâ bolur. (424-5/NF)

çıkıqar bol- çıkıyor olmak.

/+ĠA/

mürîd kirse mescid ya hânqâhka ol

burun sağ adaq kat *çıkıqar bolsa* sol (300/MM)

°Âyişe razha aytur: Peyğambar °as (6) qaçan kim ğazâtqa *çiqar bolsa* erdi, hatunlarıdın birini ihtiyar qılıp çiqarmaz erdi kim koñgülleri (7) hasta bolmasun tēp...(414-6/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qayu biriniñg (8) atı *çiqar bolsa*, ğazâtqa çiqarur erdi. (414-8/NF)

çıkmaĝu bol- çıkar olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

saĝıñga aqıp *çıkmaĝu bolsalar*

neçe köp alınsa yunuĝ âbdân (79/MM)

dârûlar bol- ilaçlar olmak.

/+DA/

Âdem tüşken yerde üküş yıĝladı, yüz yıĝaçlıq yerde közi yaşıdın (7) yıĝaçlar ündi yullar, bulaqlar belgürdi, Âdemniñ yaşı tamğan yerde ot, yem, açıĝ (8) süçüg *dârûlar boldı*. (13r8/KE)

destür bol- izin, ruhsat olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yâ Resûla'llâh ol °âşî qarını keltürdük destür bar mu? *Destür bolsa* koğun (12) bolmasa Baķî° gürüstâniqa eltiñ, tep ançada hâli adnadı erse aydı: men keçsem yüzümni a[çıp] (13) meni bir kefenge yörgen, kefenim içinde ĝüfi kılmañ, (239v11/KE)

dīvāne bol- deli olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

kim ay tig koyında cānane bolsa

yana ol ay yüzi *dīvāne bolsa* (4349/KHŞ)

du‘ā bol- dua olmak.

/+DA/

Niçege tigrü tirig bolsa özüm

Du‘ā bolğay hemīşe tilde sözüm (234/KHŞ)

dürüst bol- dürüst, gerçek, doğru, geçerli, tam olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yana dellālni ketürdiler uçmahnı (10) körgüzdi, bey^e-i ittifāk *dürüst bolsun*
tep. (10r10/KE)

düşmān bol- düşman olmak.

/+dIn/

bolur düşmān tütünündün kömür ‘üd

zenebdin kim ni-tig merriḡ mes‘üd (224/KHŞ)

edeb bol- terbiye olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

çalur bolsa sūnnet namāz buzmağay

taḡı hıç ne-erse vacib kılmağay

namāz buzmas ol hem vacib kılmas ol

velī terk-i sūnnet *edeb bolmağay* (116 /MM)

elçi bol- elçi olmak.

/+GA/

Törtünç hüdhüd (4) Süleymānga *elçi bolmuş* üçün, beşinç suw baḡası Nemrūd
otinğa su keltürmiş üçün, (5) altınçı^e asel arısı andın ādemīğa şifā bolur üçün.

(13v4/KE)

eltür bol- iletir olmak.

/+nI/.../+ĜA/

Hüseyn bar erken özge kimersenı neteg imâm kılalıñ, tep bitig ıdıp Hüseynni

(15) rażiya'llāhu °anhu Kūfeķa *eltür boldılar*. (245r15/KE)

esrār bol- sırlar olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Melīke devleti *esrār bolsa*

Yana himmet bu ıulunga yār bolsa (233/KHŞ)

esīr bol- esir, tutsak olmak.

/+ĜA/

°arif haķķa *bolur* ulaşı *esīr*

muṭī°un lehu ıudretinga başīr

ķazāģa rızā hem belāģa şabır

kılır ni°metinge şükürler keşīr (310/MM)

eymen bol- talihli, kutlu olmak.

/+dIn/

Aydı: kimerse kim keķe ĥamr içse kündüz it birle oynasa müsülmānlar (4)

ĥaremi andın *eymen bolmasa* anıñ birle neteg bey°at kılayın, siz barmas

erseniz körünmen, men (5) yalguz barayın, tedi. (244v4/KE)

fāriģ bol- bitirmek, vazgeçmek.

/+dIn/

Namāzdın *fāriģ boldı* erse Hüseynge keldi, aydı. (245v16/KE)

fānī bol- ölümlü, geçici olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Taıı bu tört miñg altun kim sanģa (6) atadın qaldı, cümlesini helāk qıldıñg,

bu *fānī bolģan* dünyāke ĥarc qıldıñg tep üküş va°z ve naşīhat qıldı, velīkin (7)

hēç fāyida qılmadı. (425-6/NF)

‘Ömer razīya’llāhu ‘anhu (14) *fānī bolmuş* kün bir sürüg koyğa kırt tepüdi,
koyçı kıatıg ünün tedi. (239r14/KE)

farz bol- farz olmak.

/+ĜA/

uluğ yunuğ erge *bolur farz* kaçan

körer bolsa tüşep yerinde nişān (89/MM)

fāş bol- meydana çıkmak, herkesçe bilinen olmak.

/+DA/

Taqı ħalāyıq arasında bu söz *fāş boldı*. (415-10/NF)

faẓīḥat bol- rezalet, ayıp olmak.

/birle/

Mü’minler ħaremiñe ħıyānet közün baqğan zinā livāḥat kılğanlar ‘azāb (11) ve

‘uķūbet birle *faẓīḥat bolguları*. (249r11/KE)

fāzil bol- faziletli, erdemli olmak.

/+rA/

bilig söz içre andağ *boldı fāzil*

ma’ānī bahrında bir dürr-ü kāmīl (291/KHŞ)

fevt bol- kaçmak, geçmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ze zevciyyet oş bil qarābet kıfı

taķı he helāk bu hibe *boldı fevt* (263 /MM)

ġalīb bol- galip olmak.

/+dIn/.../+ĜA/

Ol yöndīn sen maṅga *ġalīb* (8) *boldunġ*. (411-7/NF)

/+ĜA/

Ḥaq rizāsı üçün bolmadı erse, (10) men saṅga *ġalīb boldum* taķı seni bastım,

tép aydı. (411-10/NF)

Qaçan kim pādişāhqa °atş *ġālib boldı* taqı şerbetler bar, veſikin sawutġu
neerse yoq erdi. (429-16/NF)

/+ŋar/

kōŋül nefis ü rühdin netīce erür

ġālib bolsa biri aŋar yüz urur (349/MM)

haber bol- haber olmak.

/+ĠA/

Muḥammed bin Ebī Bekrge *haber boldı* (8) kişiler ıdı, keltürdiler sordı:
kimnüŋ kılı-sen? (240r7/KE)

°Alīka *haber boldı* erse üç tulum suw ıdı, bermediler, er ara telim kişiler
baş[inçaq] (2) boldılar. (240v1/KE)

Anda keçin °Osmānka ulandılar, °Osmānka kəsđ kıldılar, tep °Alīka *haber
boldı*, Ḥasan ve Ḥüseyn[ġa] (3) kılıçlar berdiler, °Osmānnıŋ sarayını saqlan
kimerse kirmesün, tedi. (240v2/KE)

Qaçan °Abdu'llāh Ziyādka *haber boldı* erse Ḥüseyn Kerbelāka kelmişi ançada
°Ömer Sa°dni yegirmi eki (3) miŋ er birle yiberdi, tep keldiler. (246r2/KE)

...Ḥüseyn rażīya'llāhu °anhu qarındaşı °Abbās bir kaç koldaş birle tünle barıp,
Furatdın azkıya suw (6) alahı, tediler, bardılar olarğa *haber boldı* sançıstılar,
otuz erde yegirmi ekisi helāk (7) boldı, °Abbās mecrūh boldı. (246r6/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

neçe teyü sezig *ġālib bolsa* bil

namāznıŋ bināsın anıŋ üzre kıl

sezig bolmasa-sen aşıl tut yaķın

°ibādet içinde osal kılmaġıl (122/MM)

habta bol- heder olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(7) Mevî olardin ol söznı tilemedi, hüküm kıldı: Âdemni siz ğıybet kıldınız şevâb- (8) -larınız *habta boldı*, ol şevâblar Âdem oğlanlarığa berildi, ol ğıybetniñ cezâsı (9) ol turur...(8v8/KE)

hacâlat bol- mahcup olmak.

/+DA/

Andağ hacâlat (3) müstevî boldı üzemke kim °ömrüm içinde andağ *hacâlat bolmuşım* yoq erdi. (29-3/NF)

hacil bol- mahcup olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

niķâb alsa yüzindin uvtanur kün

hacil bolur saçındın hem kıara tün (212/KHŞ)

hadım bol- hizmetkar olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...siz °âbid-siz, meniñ hazretimde miñ °âbiddin (21) bir °âlim fâzılraq turur, kıayda °âbid erse °âlimğa hıdmet kıılmaq kerek ol maħdüm bolsun [9r] (1) siz *hadım bolur*, ol mescüd bolsun sizler sâcid bolur Âdemge secde kıılın. (19r1/KE)

hâli bol- boş, ıssız olmak.

/+ĠA/

ħaķıķatde ħaķķa inanğan kişi

neteg *hâli bolur* üküş külgüğe (43/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tilek birliki bir ekinç nisbet ol

bu ekki bile bolsa bil şöħbet ol

eger *hâli bolsa* bu ekkide bir

erür °âdeti °âm öñin ülfet ol (315/MM)

belā qadğu yutğu sezā bolğuğa
telim tatğu açığ meze bulğuğa
halī bolmasa mā-sivā zulmeti
yarar mu köñül haq nuri tolğuğa (374/MM)

halīfe bol- halife olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

°Osmān rażīya'llāhu °anhu şehādeti s[özleri] (20) °Osmān *halīfe boldı* erse
°Abdu'llāh bin Ebī Şer°ni Mısrqa vālī ıdıtı, eki yılda keçin Mısr [halkı] (21)
andın şikāyetqa keldiler, °Osmān rażīya'llāhu °anhu qatıg sözler tep ıdıtı.
(239v20/KE)

harāb bol- harap, viran olmak.

/birle/

'ibādet vera' zühd ü taqvā hicāb
munuñ birle *bolur* telim er *harāb*
keçip nūr u zulmet hicābın körüñ
telim suw saqıñgan bulur ol serāb (325/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Beytü'l-Mağdis *harāb bolmuşda* (3) bolmuşınğa yıglamış üçün, anıñ üçün qarnı
ürün boldı. (13v2/KE)

harac bol- haraç, vergi olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

namāzda kişi şekge tüşse birer
eger ilki erse anı ħod buzır
üküş tüşse buzmaq *harac bolur* ol
bilig birle anı şerī°at tüzer (121/MM)

hāş bol- has, mahsus, özel olmak.

/+DA/

nişān birdi bu māyalarğa ihlās

bular tigme ‘amelde *bolsu* tip *hās* (41/KHŞ)

hased bol- haset, kıskançlık olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Taqı *hased* ol *bolur* kim (8) taqı bir mu’minqa kim Hāq tv̄t ni‘met bérmiş bolsa taqı ‘ilm bérmiş bolsa ya taqı hürmet bérmiş bolsa, (9) bu kimerse hemīşe anıñ zevālını tilese taqı ol ni‘metni özinge bolmaq tilese taqı mu’mınlarğa edgülük (10) tégmişte qağgursa taqı emgek yā taqı muşibat tegmişte ferah qılsa, bu *hased bolur* taqı bu şıfatlıg kimerse-(11)-ler munāfiqlar şıfatı turur, mu’mın kimerseke bu şıfat kerekmez. (412-7/NF)

hāşıl bol- ortaya çıkmak.

/birle/

Ol buğday üç nerse birle *hāşıl boldı* adaq birle bardı, elig birle (7) tutdı, ağız birle yedi. (12r6/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger nikāh qılmadın oğul qız *hāşıl bolsun*, tēp ümīđ tutar bolsa, ol ahmaq bolur. (427-3/NF)

hāsta bol- hasta olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

‘Āyişe razha aytur: Peygāambar ‘as (6) qaçan kim ğazātqa çıkar bolsa erdi, hātunlarıdın birini ihtiyar qihp çıkarmaz erdi kim kōngülleri (7) *hāsta bolmasun* tēp, velīkin cümle hātunlarını bir yerke cemc qılur erdi taqı qur‘a kemişür erdi: (414-7/NF)

hāsta ve bezmān bol- hasta ve kederli olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu ahvālını kördüm (9) erse, kōnglüm *hāsta ve bezmān boldı*. (28-9/NF)

ḥavālet bol- söz olmak.

/+ĠA/

bu ma'sümlarğa söz *boldı ḥavālet*

melik aydı bu aşr içre risālet (4356/KHŞ)

ḥayrān bol- hayran olmak.

/+ĠA/

Ol oğurda yılan (14) körklüg şüretliġ tewege meñzeyür erdi kızıl, yaşıllıq türlüg bezekliġ qanat- (15) -ları bar erdi, Ḥavvā rażiya'llāhu °anhā yılannıñ körklüg şüretiġa <ḥayrān> *boluplanıñ* birle (16) sözleşür erdi, İblīs anı bilip yilandın tiledi meni uçmaħğa kiwürgil Ḥavvā (17) birle sözleşeyin, tep. (11r15/KE)

ḥayz bol- hayız olmak.

/+DA/

Ādem Ḥavvānıñ tevbeleri qabül bolmuşda aşnuķı yıġlağanları (9) *ḥayz boldı*, tevbedin soñ yıġlağanı istiḥāza boldı arıġlıķ berildi. (12r9/KE)

helāk bol- helak olmak, yok olmak, mahvolmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...Ḥüseyn rażiya'llāhu °anhu qarındaşı °Abbās bir kaç qoldaş birle tünle barıp, Furatdın azqıya suw (6) alalıñ, tediler, bardılar olarğa ḥaber boldı sançıstılar, otuz erde yegirmi ekisi *helāk* (7) *boldı*, °Abbās mecrūḥ boldı. (246r6/KE)

Uşbu °illet mu'min dīnini yülüġen (5) turur, ya°nī hēç dīni içinde şavābı qalmaz, cümlesi *helāk bolur* ol ḥased qılmaq şümlüğında, tēp aydı. (412-5/NF)

Sañġa ḥased qılıp sēni ya-manlağan *helāk boldı*, tēp aydı. (422-13/NF)

Bu sökel bardı taqı anlar qavlıñıa i°timād qılmaz erken an-larınıñ aħmaqlıqını bilür erken anlar qavlı birle (2) °amāl qıldı erse, *helāk boldı*. (424-2/NF)

...munlar (5) qavlıñıa ittibā° qılmazlar, lācerem *helāk bolurlar*. (424-5/NF)

Elgiñe berdiler yüzün yüzge qoğup ağızında öper erdi, bir oq kelip oğlannıñ köziñe (21) tikildi *helāk boldı*. (247v21/KE)

hezimet bol- bozgun olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Hezimet boldı rüm sulţanı süsi

Ĥaber aňgladı hindu cāysüsi(327/KHŞ)

hıdmat qılmış bol- hizmet ediyor olmak.

/+ĜA/

Ėmdi bu yigit (8) kimerse sizke ne miqdār *hıd-mat qılmış bolgay* kim siz bu yigitni cümlemüzdin artuq taʕzım qılır-siz tēp aydılar (9) erse, şeyh aydı: (428-8/NF)

hidāyet kuşı bol- hidayet kuşu olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

hüner ermes erge bu nefsnüñ boşı

er ol qılsa ne kim kelür nā - ĥořı

belā miñnet ağı ĥayātğa sebep

munun tutsa *bolur hidāyet kuşı* (60/MM)

ĥilʕat bol- hilat, kaftan olmak.

/bile/

çın-oq muñ niyāz cān ʕibādet vücūd

bile *bolsa ĥilʕat* qabūliyyet ol (326/MM)

ĥıradlıĝ bol- akıllı, bilgili olmak.

/+DA/

Hemīşe zaĥmat ve meşaqqat (7) içinde tutar kim ulğaymışta edeb ve *ĥıradlıĝ*

bolsun, uluĝlar ĥıdma-tıñğa lāyıq bolsun, tēp. (426-7/NF)

ĥoř bol- hoş olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ne kim qılsa, ol bilgey tedi erse, könglüm *hoş boldı*, hacālatım ketti. (29-7/NF)

hoşnūd bol- hoşnut, memnun olmak.

/+çA/

anıñg tig tut mini sen barlıqımda

kim ol *hoşnudluğunğ bolsun* katımca (115/KHŞ)

/+DA/

eger *bolsaᅇg* avuç topraqda *hoşnūd*

saᅇga bolmaz ziyān bizge bolur sūd (92/KHŞ)

Atası aydı: ançada, *hoş-nūd bolur*-men, Hüseyn raᅇiya'llāhu 'anhu öñinde (9) can bersen. (247r8/KE)

/+dIn/

Men seniñ birle üç iş kılayın sendin *hoş-nūd bolayın* (6) yazuqunı yarlıkayın, uçmaᅇga kiwüreyin. (14r5/KE)

Yana aydı: laᅇdimni men yatᅇuça qazın, eger Mevlī ta'ālā mendin *hoş-nūd bolsa* laᅇdimni (16) keñetü yarlıkaᅇay, eger mendin *hoş-nūd bolmasa* laᅇdimni tar kılgay eyegülerim eyegülerimge yapuᅇ[ᅇay], (17) (239v15/KE)

Sançıᅇka kirdi kıtıᅇ tokuᅇtı, telimlerni teᅇürdi yana yetip keldi, ey ata mendin (8) *hoş-nūd bolduᅇ* mu? tedi. (247r8/KE)

ᅇufye bol- gizli, saklı olmak.

/+dIn/

zıkir birle zākir ᅇuzūrᅇa teger

ᅇuzürnuᅇ niᅇānı köñül üns tutar

anın maᅇremiyet buluban zākir

zıkir *ᅇufye bolur* zuhürdın keter (364/MM)

hünerlig bol- hünerli olmak.

/+çA/

bu söz aymışda sonġ kiçti bir ança

hünerlig boldı husrav öz halınça (290/KHŞ)

hür bol- huri, cennet kızı olmak.

/+rA/

anıġ bu edġü atı 'alemde meşhür

bolup toldı bu uçmağ içre ol *hür* (218/KHŞ)

hürmet bérmiş bol- hürmet vermiş olmak.

/+ĠA/

Taqı hased ol bolur kiin (8) taqı bir mu'minça kim Hâq tvt ni'met bérmiş bolsa taqı 'ilm bérmiş bolsa ya taqı *hürmet bérmiş bolsa*, (9) bu kimerse hemişe anıġ zevâlını tilese taqı ol ni'metni özinge bolmaq tilese taqı mu'minlarğa edġülük (10) tégmişte qağğursa taqı emgek yâ taqı muşibat tegmişte ferah qılsa, bu hased bolur... (412-8/NF)

ıdar bol- göndermek, yollamak.

/+Ø/

Men andağ hürmetlig kişi ermez-men kim mênim üçün Hâq te'âlâ âyat *ıdar* (13) *bolsa*, kim mênim arıqlıqıġa beyân bolğay. (417-12/NF)

ıkrâr u taşdıġ bol- ikrar ve tasdik olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu *ıkrâr u taşdıġ bolur* râst kaçan

'ameldin üzeñde körünse yurun (19/MM)

'ilm bérmiş bol- ilim vermiş olmak.

/+ĠA/

Taqı hased ol bolur kim (8) taqı bir mu'minça kim Hâq tvt ni'met bérmiş bolsa taqı *'ilm bérmiş bolsa* ya taqı hürmet bérmiş bolsa, (9) bu kimerse hemişe anıġ zevâlını tilese taqı ol ni'metni özinge bolmaq tilese taqı

mu'minlarğa edgölük (10) tégmişte qadğursa taqı emgek yā taqı muşibat
tegmışte ferah qılsa, bu Һased bolur ...(412-8/NF)

imām bol- imam olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tıyılmas suwı yā iriñ Һan müdām

bu beş vaqtda beş yunsa bolğay tamām

oşol yunuğ ol vaqt içinde dürüst

bolu bilmegey bu şıfatlığ *imām* (6b[182b]80/MM)

imān bol- iman olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu üç birikiben *bolur bil imān*

veġi boldı şüret Һerekmez mü cān

‘ameldin riyā hem tiliğdin nifāğ

köñüldin keter kīne oş boldı cān (21/MM)

imhāl bol- mühlet vermek, sonraki bir zamana bırakmak.

/+DA/

[249r] (1) Tenbīğ ü Naşīğat Ey müsülmānlar, Resül ‘aleyhi's-selām uruğı üze

bu zımler yöridi, sorgusuz (2) Һalğay temek ermes, munda te‘ğir bolğay

tağşir bolmağay, *imhāl bolğay* ihmāl keçmegey. (249r2/KE)

imin bol- imin olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ne menlik sağa yer bulup yetge-sen

özüñni unutma yana bitge-sen

lağif tep *imin bolma* Һağğār idi

eger Һağrı belğürtse ol n’etge-sen (51/MM)

imkān bol- imkan olmak.

/+ĞA/

ni *h*atır kiçse antig körkidin hem

yaraşmaqqa ni *imkân bolsa* bir dem (4350/KHŞ)

isig bol- sıcak olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qaçan kim havâ qatığ *isig boldı* erse, qondular taqı *h*aymâlar tikteler, qoy

boğuzladılar, üküş türlüğ ta[°]âmlar (15) isti[°]dâd qıldılar. (429-14/NF)

isti^hâza bol- hayız olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Âdem *H*avvânın tevbeleri *qabûl bolmışda* aşnuqı yığlağanları (9) *h*ayz boldı,

tevbedin soñ yığlağanı *isti^hâza boldı* arıqlıq berildi. (12r9/KE)

işâret bol- işaret olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

İmdi seniñ deheniñdin çıqqan, *q*alemüñdin (17) aqgan kitâb ma seniñ, [°]i[°]bâret

ma seniñ bolup birge *Q*ışasü'l-Enbiyâ bolsa (18) oquğluğa kereklig,

oqumaqqa yarağlığ bolğay erdi tıp iltimâs ma yanlığ *işâret* (19) *boldı* erse

egerçi özümüzni ol işke lâyıq, ol [°]amelge muvâfıq ermesin (20). (2v18/KE)

i[°]tibâr bol- saygı göstermek.

/+ĞA/

Ol *h*ıdmat kim *ğ*aflat birle bolğay, ol *h*ıdmatqa ne *i[°]tibâr bolğay?* Andağ (4)

erse, ma[°]lûm boldı kim *âdemî H*aq te[°]âlâ *h*ıdmatında turmuşta köñglini *h*âzır

tutmaq kerek ermiş kim ol *h*ıdmatı (5) mu[°]tebêr bolsa. (429-3/NF)

qabûl bol- kabul olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Âdem *H*avvânın tevbeleri *qabûl bolmışda* aşnuqı yığlağanları (9) *h*ayz boldı,

tevbedin soñ yığlağanı *isti^hâza boldı* arıqlıq berildi. (12r8/KE)

qadğuluğ bol- kaygı, üzüntü olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(11-30) Ferişteler bu hı̄tābnı (6) işitdiler erse *kağguluğ bolup* aydılar: İlahî, yêr yüzinde ortak işligler, (7) ƣan tökgüçiler yaratur-sen, biz tesbih ü tehîl ü teƣaddüs ƣılğanlardın alıp yêr (8) mülkini anlarğa mu bêrür-sen. (5r6/KE)

Velid *kağguluğ* (13) *boldı*, anıñ üçün kim arığ i'तिकādlıđ erdi, Hüseyn ƣayda erdükin bilür erken ağın yerde ister (14) erdi, Hüseynƣa kişi idtı: iş ƣatıđraƣ boldı, ƣopđıl Mekkege barđıl inç turur, tedi. (244v12/KE)

°Abdu'llāh Zübeyrni ağırlamış (9) erdiler, Hüseyn keldi erse imāmetlik ƣıldı ƣamug işlerde Hüseynge keldiler, °Abdu'llāh Zübeyr *kağguluğ* (10) *boldı*. (245r9/KE)

Ol (17) kün Kūfede Yezīdniñ nāyibleri müstezi'if erdiler, bu ģaberni bildiler erse Yezīdge bitig idtılar, (18) Yezīd *kađguluđ boldı*, keñeş tiledi aydılar. (245r18/KE)

°Abdu'llāh *kağgulug boldı*, Mu'āviye aydı: sen ƣađgurmađıl (6) men ģatunlarını idđam, anı yolğa köndürgeyler, ƣaçan ol ģatunniñ °iddeti tamām boldı erse (7) Ebū Mūsī El-Eş'arīni rađīya'llāhu °anhu ündedi, anı oğlı Yezīd üçün ƣolđalı idtı. (243v5/KE)

kāfir bol- kafir olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ol *kāfir bolđan* miñg altun ƣıqardı tağı bir ma'mūr (9) büstān satđım aldı tağı miñg altun ģarc qıldı bir körklüg qız aldı tağı miñg altun ģarc qıldı tağı bir bāđıça aldı...(424-8/NF)

Ol zamān ođ *kāfir boldı*, temişler. (6v6/KE)

ƣalur bol- kalır olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

farīza *ƣalur bolsa* buzlur namāz

kerek sehven ƣaşden üküş bolsu az (115/MM)

ḳalur bolsa sünnet namāz buzmağay
taḳı hıç ne-erse vacib ḳılmağay
namāz buzmas ol hem vacib ḳılmas ol
velī terk-i sünnet edeb bolmağay (116/MM)

/birle/

sehiv birle vācib *ḳalur bolsa* bil
sehiv secde vācib bolur soñra ḳıl
soñ oturuşda kadre't-teşehhüdde soñ
ketür ekki secde cevāb oş sa'il (112/MM)

ḳanlığ bol- kanlı, yaralı olmak.

/+DA/

(6) Oḳ attılar Mervānḳa tenledi Ḥasan rażīya'llāhu 'anhu sarāy ḳapugında
ḳanlığ boldı, Ḳanber başı yarıldı, (7) Mışrlıḳ ḳatıḡ ḳorḳtılar, keñeştiler,
körmes yerdin sarāynı telip kireliñ, tediler. (240v6/KE)

ḳarıb bol- yakın olmak.

/bile/

ḳanā'at bile *boldı* mūsā *ḳarıb*
idi birle sözleşti ṭūrğa barıp (55/MM)

ḳatıḡraḳ bol- daha katı, daha güçlü olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Velīd ḳadğuluḡ (13) boldı, anıñ üçün kim arıḡ i'tiḳādliḡ erdi, Ḥüseyn ḳayda
erdükin bilür erken adın yerde ister (14) erdi, Ḥüseynḳa kişi ıdı: iş *ḳatıḡraḳ*
boldı, ḳopğıl Mekkege barğıl inç turur, tedi. (244v14/KE)

ḳayra bol- geri, ters yön olmak, tekrar olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

cihân büstâni kıyra boldı hurrem

bar irse 'ışkıñg imdi sözle sen hem (257/KHŞ)

kebâb bol- kebap olmak.

/+ĜA/

yaqınlarğa *bolur* bağırlar *kebâb*

yıraqqâ temâşâ bu çeng ü rebâb (38 /MM)

keçe bol- gece olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Hatun ol sözge mağrūr boldı, Emīrū'l-mü'minīn Hāsan rażīya'llāhu 'anhu (2)

rūze erdi, havā ğāyet ısıĝ erdi, *keçe bolmışta* şerbet anuttı, aña aĝu kıattı, aĝız

açarda Hāsanğa (3) berdi, içti erse köñli bulĝandı, baĝrı pāre pāre bolup

boĝzındın keldi, nedin bolĝanın bildi. (242v2/KE)

keçer bol- geçer olmak.

/+dIn/

ne kim ister ersen özüñde erür

keçer bolsa özdin kıamuĝın berür (340/MM)

kelmiş bol- gelmiş olmak.

/+dIn/

eger sendin bu yazuq *kelmiş bolsa* (427-17/NF)

kelür bol- gelir olmak.

/+ĜA/

kelür bolsa şeyh hıdmetinĝa mürīd

selām şeyhdin ister bulur köp mürīd (288/MM)

kerek bol- gerek olmak.

/+ĠA/

Körmez-mü-siz eger bir ki-merseke oğul qız *kerek bolsa*, (3) her ayna bir
hatunni nikāh qılır. (427-2/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tarīkatda şöhet kılayın teseñ

munuñ tañkıñini bileyin teseñ

siz ekki tileki *kerek bolsa* bir

senin ol anın sen bolayın teseñ (314/MM)

Eger *kerek bolsa*, tenāvül qılır ve eger *kerekmez bolsa*, tatar taqı yārān- (8) -
larğa aytur kim: (28-7/NF)

Resül ‘aleyhi's-selām aydı: qayda-sen (20) ey qarındaşım Cebre’ıl, qarındaşlar
bu kün *kerek bolur*. (237v/KE)

kerekmez bol- gerek olmamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger *kerek bolsa*, tenāvül qılır ve eger *kerekmez bolsa*, tatar taqı yārān- (8) -
larğa aytur kim: (28-7/NF)

keter bol- gider olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

saña senlikij bil hiçāb keçgüsüz

keter bolsa-sen men bolur seçgüsüz

sefer hācet ermes sen-ök-sen hiçāb

qamuğ menzil oşbu velī köçgüsüz (339/MM)

kıyāmet bol- kıyamet olmak.

/+DA/

uşol sâ’atda kim *bolğay kıyāmet*

bağışla bizni kıldurma nedāmet (93/KHŞ)

saña senlikij bil hiçāb keçgüsüz

keter bolsa-sen men bolur seçgüsüz
sefer hâcet ermes sen-ök-sen hiçâb
kamuğ menzil oşbu velî köçgüsüz (339/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Men hêç inanmaz-men (12) kim *qiyâmat bolğay*, têp üküş melâmat qıldı erse,
bu mu'min qarındaşınıñ hâtırı mecrûh boldı, özi hasta ve bezmân (13) bo-lup
qayıttı. (425-12/NF)

kiç bol- geç olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Revân iy kuşb terkin *kiç bolur* bil
Ni bilgeyler sini sözletmesenğ til (239/KHŞ)

kîne bol- kin olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
ve-lîkin bu tevfiğ bahâlığ 'azîz
meger bolsa berür vefâlığ 'azîz
hased *kîne bolsa* köñül öldürür
neçe bolsa zâhir şafâlığ 'azîz (61/MM)

kînelig bol- kindar olmak.

/+ĞA/

Abū Bekr ol (15) Mustîhqa *kînelig boldı* taqı ant içti kim: (418-15/NF)
Hâq tvt revâ körmedi kim mu'min kimerse taqı bir mu'minge *kînelig bolsa*,
hâşşâ Abū Bekr menğizlig (17) mu'min bolsa. (418-16/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Abū Bekr *kînelig bol-masun* taqı ant içmesün kim Mustîhqa ihsân
qılmağaymen, têp [419] (1) afv qılsun, têp âyat nâzil boldı erse (419-1/NF)

kirmiş bol- girmiş olmak.

/+ĠA/

Yā Resūlallāhi, ʿālam (3) içinde hatunlar üküş turur; haþırınġızqa teşvîş
kirmiş bolsa, aňgar ʃalāq bering taqı ongin hatun (4) alıng, temiş. (416-3/NF)

ķonaķ bol- ufak bir darı olmak.

/+dIn/

Ol uylar uçmaħdın çıkmışınġa yıġlaştılar, közleri yaşındın (18) *ķonaķ boldı*,
ilgerüdin saydılar noħūd ündi, keyindin salġan yasmuķ (19) ündi. (13v18/KE)

körer bol- görür olmak.

/+DA/

uluġ yunuġ erge bolur farz kaçan
körer bolsa tüşep yerinde nişān (89/MM)

körklüg bol- güzel olmak.

/+çA/

Ādem tofraħdın yaratıldı, tofraħ turmuşınça (13) *körklüg bolur*. (8r13/KE)

körksüz bol- güzel olmamak, çirkin olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Anıñ üçün (14) hatun ķarısa *körksüz bolur*. (8r14/KE)

ķul bol- kul olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

cihān hāķanları *bolsun ķulunġuz* (204/KHŞ)

ķulaķ bol-

/+çA/

ķulaķ bolġu evvel açılġınça til
açılsa ayıtġıl ʿamel oşbu ķıl
ħadīş naş bu ilhām-ı rabbānidin
sözi bolmaġay taş mürīd bolsa bil (287/MM)

küç bol- güç olmak, zorluk olmak.

/+ĠA/

... birin aru yedi ʿasel boldı, birin kırt yedi yipek boldı, birin Ādem (15) yerge tikdi yün boldı kıyāmetġa tegi oġlanlarınġa *küç boldı*.(12v15/KE)

lāyık bol- layık olmak.

/+dIn/

Ĥasan aydı rażīya'llāhu ʿanhu: biz Resūlniġ uruġı erken bu ġālķa tegmişte maņa teyü (8) bergil tep oyġaķlıķ mu buyurur-sen, mendin *lāyık bolmaġay*, tedi. (242v8/KE)

/+ĠA/

Hemīşe zaġmat ve meşaqat (7) içinde tutar kim ulġaymıştā edeb ve ġıradlıġ bolsun, uluġlar ġıdma-tınġa *lāyık bolsun*, tēp. (426-7/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Andaġ erse, men Taŋrı (5) teʿālāniŋ dōstınġa ġased qılmaqım neteg *lāyık bolġay* yāġōd bu dūnyā niʿmeti uçtmaġ muġābilasında hēç (6) neerse ermez, muŋġa nē ġased qılayın? tēp endīşe qılur-men taķı ġasedni kōŋġlūmdin def qılur-men. (7) (420-5/NF)

maġrūr bol- gururlu olmak.

/birle/

Ėmdi bu zamāna içinde kim kim māl birle *maġrūr bolsa* taķı dūnyāda aŋġar hēç meşaqat teġmese, ol taķı andaġ (13) saqmur kirn: (426-12/NF)

/+ĠA/

Ĥatun ol sözge *maġrūr boldı*, Emīrū'l-mü'minīn Ĥasan rażīya'llāhu ʿanhu (2) rūze erdi, havā ġāyet ısıġ erdi, keçe bolmıştā şerbet anuttı, aŋa aġu kıttı, aġız açarda Ĥasanķa (3) berdi...(242v1/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

dünyāda neteg kim ağırladı āhiratta taqı andağ agırlagay, (3) tēp *mağrūr bolup* rüzgār keçürse, mununġ mişalı ol turur kim bir kimerseniġ ėkki qulı bar, birini sewer taqı birini (4) sewmez. (426-3/NF)

mağdüm bol- hizmet edilen olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qavluhu ta^ʿālā: (11-30) (20) İmdi sizge ma^ʿlūm boldı kim Ādem ^ʿālim turur, siz ^ʿābid-siz, meniñ hazretimde miñ ^ʿābiddin (21) bir ^ʿālim fāzılraq turur, qayda ^ʿābid erse ^ʿālimğa hıdmet qılmaq kerek ol *mağdüm bolsun* [9r] (1) siz hađim boluñ, ol mescūd bolsun sizler sācid boluñ Ādemge secde qılıñ. (8v21/KE)

mahrūm bol- mahrum olmak.

/+dIn/

Peyğāambar ^ʿas aydı: Ümmetim üze qatıq qorq[q]anımız işlerdin biri bu turur kim (2) Hāq tvt ummatımğa māl ve ni^ʿmet bergey taqı biri biringe hased qılğaylar taqı ta^ʿatlarınġ şavābları- (3) -din *mahrūm bolğaylar*, tēp aydı. (424-3/NF)

(10) taqı ol yığaçdın yēdi erse, uçtmañ ni^ʿmetleridin *mahrūm boldı*. (419-10/NF)

ma^ʿlūm bol- malum, bilinen olmak.

/+DA/

Āhiratta *ma^ʿlūm bolğayaniġ* mağrūrлуqı, tēp aydı. (426-14/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Sizke qarşu turup sözlemişde ündeñg taqı yawuq keltürüp söz (2) aymış bolunġ, ol yenġini burnıñğa qoyup siziñg birle sözleşse, *ma^ʿlūm bolğay* kim sizdin nefret (3) qılıp andağ qılmış bolğay, tēdi. (421-2/NF)

Andağ erse, *ma'lūm boldı* kim (12) 'āqıl ol kimerse boldı kim kōnglidin cümle neerselerniᅇ maᅇabbatını çıqarsa (427-11/NF)

Ol ᅇıdmat kim ᅇaflat birle bolᅇay, ol ᅇıdmatqa ne i'tibār bolᅇay? Andağ (4) erse, *ma'lūm boldı* kim ādemī ᅇaᅇ te'ālā ᅇıdmatında turmıᅇta kōnglini ᅇāzır tutmaq kerek ermiᅇ kim ol ᅇıdmatı (5) mu'tebēr bolsa. (429-4/NF)

Ma'lūm bolur kim mu'minlarᅇa eᅇᅇülük tēgmıᅇde qad-ᅇurmaᅇ (15) taᅇı yamanlıᅇ tegmiᅇte sewünmek munāfiqlar ᅇıfatı boldı erse, mu'min kerek kim özidin bu ᅇıfatnı (16) ıraᅇ qılsa, andın song mu'min bolsa, yoᅇ erse, iᅇi ᅇatarlıᅇ turur. (412-14/NF)

ma'rūf bol- meᅇhur olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biᅇim

anıᅇ ᅇig ᅇüsn ü luᅇfı *boldı ma'rūf*

kim aᅇunda yoᅇ an-tig bolsa mevsūf (216KHᅇ)

maᅇlaᅇat bol- ehemmiyetli, ᅇüvenilir iᅇ olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biᅇim

Maᅇlaᅇat bolᅇay-mu kim bu Medīneniᅇ tegresinde [28] (1) ᅇandaᅇ qazsaᅇ? (27-17/NF)

meb'ūs bol- seᅇilmiᅇ olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biᅇim

Qaᅇan kim Peyᅇāambar 'as *meb'ūs boldı* erse, ᅇased qıldılar (17) taᅇı Peyᅇāambarqa manmadılar, ᅇiqāvat[-i] ebedī birle tamuᅇqa sezā boldılar. (419-16/NF)

mecrūᅇ bol- yaralanmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biᅇim

Men ᅇēᅇ inanmaz-men (12) kim qiyāmat bolᅇay, tēp üküᅇ melāmat qıldı erse, bu mu'min qarındaᅇınıᅇ ᅇātırı *mecrūᅇ boldı*, özi ᅇasta ve bezmān (13) bo-lup qayıttı. (425-12/NF)

...Hüseyn rażīya'llāhu °anhu qarındaşı °Abbās bir kaç qoldaş birle tünle barıp,
Furatdın azqıya suw (6) alalıñ, tediler, bardılar olarqa haber boldı sançıstılar,
otuz erde yegirmi ekisi helāk (7) boldı, °Abbās *mecrūh boldı*. (246r7/KE)

meczūb bol- meczup olmak, cezbeye gelmek.

/birle/

sülük birle *meczūb bolur* muqtedā

icāzetliġ erse revā iqtidā (304/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yörügli şeri'at bile sālİK ol

velī *bolsa meczūb* qılumaz arām (305/MM)

mekşūf bol- keşfolunmak, açık, bilinen olmak.

/+DA/

mürebbā meşāyih kılıp terbiyet

tekellūf yitiben çıkar meskenet

mürebbā oşol demde *mekşūf bolur*

açılsa qaçan kim muñar ma'rifet (308/MM)

melİK bol- hükümdar olmak.

/+DA/

Bu işlerni (13) kılıp kırk künde artuq *melik bolmadı*. (248v13/KE)

mel'ün bol- lanetli olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ādam peygāambarqa secde (8) qılmadı, ebedī *mel'ün boldı*. (419-8/NF)

Qamuġlarınñ hālleri aynadı, Ādem Havvā yalıñ qaldılar, İblīs *mel'ün* (5)

boldı, yılannñ körklüg şūreti aynadı bu yanlıġ baġrın yöriyür boldı açığ topraq

(6) yegüçi boldı. (13r4/KE)

meñi bol- ebedi, ölümsüz olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
kimüñ bolsa menlik *meñi bolmağay*
tilek bir ve-lîkin hicâb yüz miñ ol (341/MM)

merhûm bol- ölmüş, rahmetli olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
kişi bu şıfat birle bolsa kaçan
bolur şâhib-ihsân u ehl-i amân
karîbün mine'l-muhsinîn tedi haq
bu kul *boldı merhûm* bilij bî-gümân (25/MM)

mescûd bol- secde edilen olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
...kayda 'âbid erse 'âlimğa hıdmet kılmak kerek ol mahdûm bolsun [9r] (1)
siz hağim boluñ, ol *mescûd bolsun* sizler sâcid boluñ Ādemge secde kıluñ.
(9r1/KE)

meşgûl bol- meşgul olmak.

/birle/

Muhammed ümmeti bu qışsanı oqup i'tibâr (15) qısunlar taqı dünyâke iltifât
qılmasunlar taqı âhîrat işi birle *meşgûl bolsunlar*, tıp ida bérdi. (425-15/NF)
tena^{cc}um birle *meşgûl bolup* nefis havâsınğa ittibâ^c qılıp taqı Şeytânğa ittibâ^c
qılsa taqı aysa (2) kim: (426-1/NF)

/+DA/

Cebre^{İl} 'aleyhi's-selâm aydı: ey 'âlem fahrı yetti [miñ kök] (21) ferîşteleri
saña ta'zîyet tutup tururlar erdi, anda *meşgûl boldum*. (237v21/KE)

/+ĠA/

Hâriş yamanlap adın (21) kızğa unamadı, tamuğ içinde bir münüşte oturup
tâ^catğa *meşgûl boldı*. (4r21/KE)

Yezīd am körüp sewündi, temāşāka *meşğūl boldı*, tün kün hamr içmek birle
(10) oyun kültgü birle raqş u tarab kılu başladı. (248v/KE)

meşhūr bol- meşhur olmak.

/+DA/

anıñ tig körki *boldı* ilde *meşhūr*

yüzin korgen bu yusuf tiyü saqnur (288/KHŞ)

mevsūf bol- vasıflı, nitelikli olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

anıñ tig hūsn ü luḡ ı boldı ma^crūf

kim ajunda yoq an-tig *bolsa mevsūf* (216/KHŞ)

meyli bol- eğilimi olmak.

/+ĠA/

(XX-120) Hāvānıñ ol sözge köñli *meyli* (4) *boldı*, qopdı on mañım buğday
yığaçğa tegdi, bir butaq sıdı, Ādem<ge> keltürdi aydı: (5) bu yığaç tatlıg
ermiş, men yedim baş kılmadı sen me yegil, tedi. (11v3/KE)

mine'l-muttaḡīn bol- Allah'tan korkanlardan olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ulasa bu islāmı ihsān tapa

bolur oşbu mü'min *mine'l-muttaḡīn* (3a[179a]24 /MM)

mu'min bol- mü'min olmak.

/birle/

munuñ birle *mü'min bolur* bu kişi

bu cümle eren hem bu cümle tişi (13/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ma'lūm bolur kim mu'minlarğa edgülük tégmişde qad-ğurmaq (15) taqı
yamanlıq tegmişte sewünmek munāfiqlar şifatı boldı erse, mu'min kerek kim

özidin bu şifatnı (16) ıraç qılsa, andın soñg *mu'min bolsa*, yoq erse, işi hıtarlıg turur. (414-16/NF)

Hıaq tvr revā körmedi kim mu'min kimerse taqı bir mu'minge kınelig bolsa, hāşşā Abū Bekr meñgizlig (17) *mu'min bolsa*. (418-17/NF)

mubeddel bol- değıştirilmiş, değışmiş olmak.

/+ĠA/

Ol iletleri kündin kün ziyāda bolur, ol ma'siyat cem° bolur, (6) küfürke *mubeddel bolur* taqı şıqavāt-i ebedıke sezā bolur. (424-6/NF)

mubtalā bol- müptela, tutkun olmak.

/birle/

bir sökel bar kim sökellik birle *mubtalā bolup* turur, tabīb-i hāziq qatınga bardı (423-11/NF)

muħaqqaq bol- gerçek olmak.

/+ĠA/

Ey dervīş, emdi mañga sēniñg sözüñg *muħaqqaq boldı* kim edğülerke edğülük qıñg, yamanlarğa öz yamanlıqı (13) tap turur, tēp aymiş erdiñg. (422-12/NF)

muhayyā bol- hayatlanmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qaçan kim bu ta°āmlar *muhayyā boldı*, sufralar açtılar türlüğ türlüğ ta°āmlar tenāvul qıldılar. (429-15/NF)

muħkem bol- muhkem, sağlam olmak.

/+DA/

Köñgüllerde Tanğrı te°ālāqa sewüglügrek köñgül [412] (1) ol turur kim yazuqdın arıg bolsa taqı dīn içinde *muħkem bolsa* taqı mu'minlarqa şefaqlıg bolsa, tēp aydı. (412-1/NF)

muħtāc bol- muhtaç olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bukün hâdimlar taqı köşkler taqı büstânlar içinde tena^{cc}um qılıp (11) turur-
men taqı sen munça mâlnı zâyi^c qılıp faqîr ve *muhtâc bolup* turur-sen. (425-
11/NF)

muhtedâ bol- önden giden, imam olmak.

/+DA/

yörimek bu yolda *bolup muhtedâ*

sezâ erdi baba köjüller tüze (398/MM)

/+ĠA/

velî 'ışk tili bir 'aceb til turur

kim öğrense bu til bu cânın berür

eger *bolsa* 'aşıkka 'ışk *muhtedâ*

añar mâsivallah kılumaz ğurür (334/MM)

muhtedî bol- imama uyan olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

hilâf kılsa *bolmas* bilin *muhtedî*

imâmnun soñınça kim uydum tedi

qılıp tevbe dostlar irâdet berin

ölüp tevbesiz köp ökünçler yedi (273/MM)

mükerrem bol- muhterem, hürmet edilen olmak.

/birle/

QIŞŞA-İ ÂDEM-İ ŞAFÎ 'aleyhi's-selâm (21) [anı] toprağın yaratğan kudret
birle tōritgen, eğiz kökke ağğan, uçmağ içre kirgen, [5v] (1) Havvâ teg cüft
bêrilgen, İblîs vesvesesiñne ilingen, yaruğ uçmağdın adrılğan, (2) karanğı
dünyäge ingen, üç yüz yıl (VII-23) tēp yığlağan, (11-35) (3) hitâbın işitken,
(XX-122) tâcın başınğa urğan, (11l-33) (4) hil'atin kedgen, (11-34) kerâmeti

birle *mükerrem bolğan*, (11-31) (5) teşrîfini bulğan Âdem-i şafî ol halîfe-i vefî. (5v4/KE)

münevver bol- nurlu parlak olmak.

/birle/

inâbet irâdet bu 'ışkîñ imâm
muhiblük nişânı zâkirlik müdâm
zikir nûrı birle *münevver bolup*
'arifğa kulavuz bu zikri tamâm (363/MM)

muqarrar bol- kararlaştırılmış olmak.

/+ĠA/

Bu sökelke (16) bu dârûlarnıñ fâyidası *muqarrar boldı* taqı bu tabîblarqa i'timâd qılmadı. (423-16/NF)

murâqıba bol- Allah'a bağlanır olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

könġlüñġ Hâq te'âlâ birle bolsa, bu *murâqıba bolur*, têp (2) aydı? (428-1/NF)

mürîd bol- mürit, bir şeyhe bağlanmış kişi olmak.

/+çA/

özin keçmeginçe *mürîd bolmas* ol
mürîd bolmağınça nişân bulmas ol
nişânı nişânsız bulu bilmegey
munı tökmeginçe anın tolmas ol (268/MM)

/+dIn/

mürîd bolsa keçgü tilekdin tamâm
irâdet mürîdğa bolur bil zimâm
mürîd muqtedî teg kerek tursa râst
erür şeyh munuñ teg mürîdğa imâm (272/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

kulak bolğu evvel açılğınça til

açılsa ayıtğıl ‘amel oşbu kıl

hadış naş bu ilhām-ı rabbānidin

sözi bolmağay taş mürīd bolsa bil (287/MM)

müstecāb bol- kabul edilir olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

‘Osmānñ ol eki du‘āsı *müstecāb boldı* (19) imdi ol ulaş tamuğda qalsun

tegen du‘āsıdın qorqup mundağ inranur-men,tedi. (240v18/KE)

müstevlī bol- yayılan, istila eden olmak.

/+GA/

Andağ hacālat (3) *müstevlī boldı* üzemke kim ‘ömrüm içinde andağ hacālat

bolmuşım yoq erdi. (29-3/NF)

müsülmān bol- müslüman olmak.

/+DA/

Bir tersā bar erdi, Hüseyñ öninde *müsülmān bolğan* ol kün atası birle Hüseyñ

(12) rażīya’llāhu ‘anhu çerigide erdiler, Yeżid çerigi birle qatıg sançıstı,

telimlerni öldürdi, āhır sonı şehīd (13) boldı, başını qesip Hüseyñ çerigige

sapadılar. (246r11/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

külüp az üküş yığlağı bu kişi

müsülmān boluğlı kerek yay kışı

ne munça qarab ‘ayş temāşā kerek

tamuğdın necāt bolmağınça başı (45/MM)

Anda keçin ‘Abdu’llāh Veheb (4) El-Kelbī kirdi, cühüd erip *müsülmān*

bolmuş erdi, qarı atası bar erdi oğlıga aydı: men seni (5) bu kün üçün

iktüledim, benim hoş-nüdlüğümni tileyür ersen kirip sançışğıl. (247r4/KE)

mu^ʿtebër bol- itibar edilen olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ol hıdmat kim ğaflat birle bolğay, ol hıdmatqa ne i^ʿtibār bolğay? Andağ (4)
erse, ma^ʿlûm boldı kim âdemî Hıaq te^ʿâlâ hıdmatında turmıŝta könglini hâzır
tutmaq kerek ermiş kim ol hıdmatı (5) *mu^ʿtebër bolsa*. (429-5/NF)

Eger köngli hâzır bolmasa, ol hıdmatı *mu^ʿteber bolmaz* ermiş. (429-5/NF)

müteğayyir bol- değışmiş, bozulmuş olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qaçan kim Peyğâmbar ^ʿas'qa vahy kelür bolsa erdi, hâlî *müteğayyir* (16) *bolur*
erdi; alnındın burçaq menğizlig ^ʿaraq kelür erdi. (417-15/NF)

muteğayyir bol- hayret eden, ŝaşıran olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Men *muteğayyir boldum*, hacalât içinde qaldım. (29-2/NF)

mu^ʿı bol- itaat eden olmak.

/+ĜA/

El aşasun yüz yaşasun

Bolup mu^ʿı Mevlîsinğa (2v12/KE)

mu^ʿıma'inne bol- gönlü rahat olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

inâbet irâdet üze hoş *sebât*

kılıp kılsa tã'at biliğ bu şifât

bile bolsa mevşüf bu nefsnüğ atı

bolur mu^ʿıma'inne bulur ol necât (354/MM)

muttağı mü'min bol- takvalı mü'min olmak.

/+Ø/

eger bolsa ŝâfî munuğ teg imân

bolur muttağı mü'min ornı cinân

şehâdet kılavuz sa[°]âdet refîk

munjar islâm ihsân haqîkat nişân (23/MM)

muţtali[°] bol- bilgili, haberdar olmak.

/+ĠA/

Men munung [°]amâlinge *muţtali[°] bolup* (12) men taqı ol [°]amâl birle meşğül
êwinde turdum erdi. (413-11/NF)

Taqı munça vuzarâ taqı munça hadimlardın hêç kimerse pad-şâh sirringe
muţtali[°] bolmadı. (429-12/NF)

namâz kılur bol- namaz kılır olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(12) Bizin mezheblig kaçan yatıp *namâz kılur bolsa* ağağını kıble sınar uzatıp
yatğay. (6r12/KE)

nazar bol- bakma, önem vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

nazar boldı başış bu şöhet kelip

qadem sağ yağaq birle kıldı barur (293/MM)

nâzil bol- inen, nüzul eden olmak.

/+ĠA/.../+dIn/

Peyğambar hatunları ara mênim arıqlıqımgâ kökdin âyat *nâzil* (4) *boldı* (419-
3/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Abū Bekr kînelig bol-masun taqı ant içmesün kim Mustihqa ihsân
qılmağaymen, têp [419] (1) afv qılsun, têp âyat *nâzil boldı* erse (419-1/NF)

necât bol- kurtulmak.

/+dIn/

külüp az üküş yığlağu bu kişi

müsülmân boluğlı kerek yay kışı

ne munça ʔarab ‘ayş temāşā kerek

tamuğdın *necāt bolmağınça* başı (45/MM)

necis bol- pis olmak.

/+DA/

biliş sünneti elni yumaq oza

tağı fercni yumaq kemiş suw süze

eger *bolsa* tende *necis* keterip

yunuğğa yunur teg yumaqlıq üze (7a[183a]88/MM)

nifās bol- nifas olmak.

/+Ø/

Ḥavvā buğday yığaçın alıp köñlinçe kırk dem urdı (11) tegme bir dem sayu bir

kün *nifās boldı*. (12r11/KE)

nikāhlıq bol- nikahlık, nikah için olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Çaçan Ādem ve Ḥavvā *nikāhlıq boldılar* erse hitāb keldi. (8r14/KE)

ni‘met bérmiş bol- nimet vermiş olmak.

/+ĠA/

Tağı ḥased ol bolur kim (8) tağı bir mu‘minqa kim Ḥaq tvt *ni‘met bérmiş*

bolsa tağı ‘ilm bérmiş bolsa ya tağı ḥurmet bérmiş bolsa, (9) bu kimerse

hemīşe anıñ zevālını tilese tağı ol ni‘metni özinge bolmaq tilese tağı

mu‘minlarğa eğgülük (10) tégmişte qadğursa tağı emgek yā tağı muşibat

tegmışte ferah qılsa, bu ḥased bolur... (412-8/NF)

niyyet kıılır bol- niyet kıılır olmak.

/bile/

kıılır bolsa şulbī bile *niyyeti*

keçer ekkisindin yaqın bilgile (114/MM)

nīst bol- yok olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

edeb beklegil sen edebni bilip

fütüh yok edebsüz tapuğ köp kılıp

bilip bir tapuğ yeg tümen miñ tapuğ

bolur ništ biliñ bī-edeblük kelip (19b[195b]295/MM)

oğaq bol- uyanık olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ādem *oğaq bolsa* eyegüsi ağrıgay erdi ol sebebdin (9) Havvānı düşmān tutğay

erdi, eger uğıyur bolsa özindin yaratılğanın bilmese anı sevmegey erdi.

(7v8/KE)

oñay bol- kolay olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bir kün İblīs yétmiş miñ ferişte birle kökdin Ādem topraķınğa keldi [6v] (1)

elgi birle Ādemnün qarnını qaķdı, içini kevek kördi, feriştelerge aydı: munı

· yoldın (2) çıkarmaķ *oñay bolğay*, tedi. (6v2/KE)

osal bol- gafil, tembel olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eşit ay bu yolda qadem urğucı

taşavvuf içinde qurağ qurğucı

‘amel zühd ü taqvä vera’ mende tep

osal bolma bolğul tutuş sorğucı(356/MM)

ölmüş bol- ölmüş olmak.

/+DA/

Bu kün Teñri ferişteleri qavī turur, olarnıñ birle çıkışğı qudret (12) yok

durur, ölüğler tirigü künge tegi ‘ömrüm bolsa ançada Cebrā’ıl, Mikā’ıl,

İsrā’ıl, ‘Azrā’ıl (13) taķı adın feriştelere qamuğ *ölmüş bolsalar* Teñri yalğuz

qalmışda anıñ birle toķuşğa- (14) -sen, tep niyyeti ol erdi. (9v13/KE)

°ömrü bol- ömrü olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu kün Tenri feriştelere kavî turur, olarnıñ birle çıkışğu kudret (12) yok durur, ölügler tirigü küñge tegi °ömrüm bolsa ançada Cebrâîl, Mikâîl, İsrâîl, °Azrâîl (13) taqı adın feriştelere kamuğ ölmüş bolsalar Tenri yalguz qalmışda anıñ birle toquşğa- (14) -sen, tep niyyeti ol erdi. (9v12/KE)

pāra pāra bol- parça parça olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Peygāmbarga aydılar erse, (6) Peygāmbar °as elginge balta aldı taqı üç qata Bismillāhir'-Raḥmāni'r-Rahīm tēdi taqı urmuş erdi, bu uluğ taş (7) *pāra pāra boldı*. (28-7/NF)

Ḥatun ol sözge maḡrūr boldı, Emīrū'l-mü'minīn Ḥasan raḡīya'llāhu °anhu (2) rūze erdi, havā ḡāyet ısığ erdi, keçe bolmuşta şerbet anuttı, aña aḡu qattı, aḡız açarda Ḥasanğa (3) berdi, içti erse könli bulḡandı, baḡrı *pāre pāre bolup* boḡzındın keldi, nedin bolḡanın bildi. (242v3/KE)

pāre bol- parçalanmak.

/bile/

ḡamer *pāre boldı* işāret bile

ḡatıḡ taş ma keldi ḡatında tile

taqı bilgil enşāri oḡlanları

ölüp bāz tirildi munı ked bile (34/MM)

pūr-gülāb bol- gül suyuyla dolu olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bolur ḡūrı ravza içi *pūr-gülāb*

su'āl sormadın ḡod ayur rāst cevāb (5b [181b] 65/MM)

qarındaḡ bol- kardeş olmak.

/+ĠA/

Ey yārānlarım, zīnhār biri birinġizke ḥased gılışmaġız taqı biri birinġizke yigrenmeġız taqı biri birinġizke (7) arqa çewrüp olturmaġız taqı biri birinġizke şefaqlıġ *qarındaş boluġ*, tēp aydı. (412-7/NF)

qonuq bol- konuk, misafir olmak.

/+ĠA/

Emdi men sēni sewdüm, kerek kim üç (8) künge tegrü men saġga *qonuq bolsam*, kündüz taqı sēniġ ewüġde tursam, kēçe taqı sēniġ ewüġde yatsam tēdi[m] erse, (9) ol enşārī taqı: (413-8/NF)

qorqar bol- korkar olmak.

/+dIn/

Kim kim bir neer-seni ḥāşil qılmaġga umīd tutar bolsa, elbette talab qılır; (2) taqı bir neerse-din *qorqar bolsa*, elbette ol neersedin qaçar. (427-2/NF)

qurtılmamış bol- kurtulmamış olmak.

/+dIn/

°Āyişe (8) Şafvān birle ḥalvat qalmışlar şahrāda, val-lāhi °Āyişe Şafvāndın qurtılmamış bolġay, Şafvān taqı (9) °Āyişedin *qurtılmamış bolġay*, tēdi. (415-9/NF)

raġbet bol- istek, arzu olmak.

/+A/

Yezīdniġ (21) aña *raġbeti boldı*, kişi ıdı, °Alī uruġınıġ devleti kitti, bu kün devlet bizge boldı katlanġıl, [242v] (1) Ḥasannı aradın kötürgil, men seni kolayın. (242r21/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ādem Ḥavvānı özi teg şüretliġ kördi erse (16) *raġbeti bolup*, maña yawuķraq kelgil, tep üdedi. (7v16/KE)

raġbetliġ bol- istekli olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

°Abdu'llāh Zebīr ol sözge arşıqıp *rağbetliġ boldı*, ekinçi kün yana indedi aydı:
bu sözni [243v] (1) kızımğa aydım, aytur: °Abdu'llāh Zebīrniñ körklüg ħatunı
bar, benim birle yaraşmaġay, anı talaġ kılur erse (2) meni aña bergil, yoġ erse
bermegil, teyür. (243r21/KE)

rāst bol- doğru, gerçek dürüst olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

taġı *bolmadı* mu kılıp tevbe *rāst*

yunulsa başıñdın yazuġlar arı (4a[180a]39/MM)

Qayu bir mu'min ve muvahħidniñ tili *rāst bolsa* taġı köñgli kīne ve ħa-seddīn
arıġ bolsa, (17) Tanġrı te'ālā ħazratında ol mu'min artuq turur, tēp aydı taġı
aydı kim: (411-16/NF)

rāz bol- sır olmak.

/+ĠA/

Ey Zekerıyyā, bilgil, āġāħ bolġıl kim bu ħased qılġuġı mēnim fazlımğa öwkelig
turur taġı qul- (5) -larım arasındaġı qısmat qılġanıñğa *rāzı bol-maz*, tēp aydı.
(414-5/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yaratmaġnı anıñ tıg kıldı āġāz

kim uş ħiç bilse *bolmaz* fikr itip *rāz* (39/KHŞ)

eger bilmek üçün *bolsadı* bu *rāz*

bu naġışlarda[n] biri kılġay irdi āvāz (65/KHŞ)

red bol- red olunmak, kabul edilmemek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tekebbürdin iblīsge la'net sezā

bilij boldı kirmeñ munuñ teg söze

tekebbürdin öter anıñ tã'atı

bolup red kamuğı uruldı yüze (53/MM)

revā bol- uygun, layık olmak.

/bile/

dürüst rāst kıyām birle tekbīr kılıñ

rükū' birle tekbīr şürū' yoq bilñ

zarūret bile *bolsa bolğay revā*

uluğluq ya igdin egilse belñ (129/MM)

/+A/

revā i'tikād bil uyulmas muña

taşarruf neteg kılgı bilmes saña

mürebbā vü mekşūf u 'ārif kerek

revā bolsa uymaq tamāmet aña (307/MM)

/+çA/

Çaçan Ādem Ĥavvāğa oğradı erse Cebrā'il 'aleyhi's-selām aydı. ey Ādem,

(20) Ĥavvā seniñ turur, nikāh kıлмаğunça *revā bolmas* Mevī ce11e celālehu

öz arığ zātı birle Ādem ve Ĥavvā (21) nikāhıña huṭbe kıldı, ol huṭbe bu turur.

(7v20/KE)

/+DA/

Uçmağğa kivürmekde hikmet ol erdi, Tenrı 'azze ve celle ezelde hüküm kılmıñ

erdi (8) kim mü'minlerniñ tenini, mālını satğın alıp uçmağ bergüsini bey'

kıılmaq (9) şerī'atda *revā bolmas* tep uçmağğa kivürdiler. (10r9/KE)

/+ĠA/

yeter anda sen men keter kııl ü kıāl

bu aşvāt bile sözlemek hod muḥāl

ḥabīb ümmetinğa ḥabīblik revā

revā bolsa mi'rāc revā hem bu hāl (377/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Neteg *revā bolğay*, Peyğāambar °as mundağ emgek birle bolsa taqı biz qadğusın yemesek, neteg ümmet bolğay-miz ? tédim (11) erse, cüftüm aydı: (28-10/NF)

revān bol- giden olmak, akmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

āhır sen hem yiter ilging *revān bol*
nidin buthāne qapğın kıldıng uş yol (56/KHŞ)

rızvān bol- hoşnut olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yana ottuz üç miñ şahābe vü yār
üze *bolsu rızvān* ulaşu nişār (12/MM)

sācid bol- secde eden olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...siz hādım boluñ, ol mescūd bolsun sizler *sācid boluñ* Ādemge secde kıluñ.
(9r1/KE)

şādir bol- ortaya çıkmak, olmak.

/+dIn/

Sizdin ne aḥvāl *şādir bolsa*, anıng vaqtınça iş qılur-men. (430-2/NF)

şāfi bol- temiz, arı olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eger *bolsa şāfi* munuñ teg imān
bolur muttaqī mü'min ornı cinān
şehādet kulavuz sa'ādet refīk
muñar islām ihsān haqīkat nişān (23/MM)

şāhib-firāş bol- yatağa düşmüş hasta olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu arada men sökel boldum, (13) bir ayqa tegi töşekke yatıp *şāhib-firās boldum.* (415-13/NF)

şāhib-iḥsān u ehl-i amān bol- iyilik ve korkusuzluk sahibi olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

kişi bu şıfat birle bolsa kaçan

bolur şāhib-iḥsān u ehl-i amān

karībün mine'l-muḥsinīn tedi ḥaḳ

bu ḳul boldı merḥūm biliḡ bī-gümān (25/MM)

şulḡ u *şalāḡ* ḳılur bol- barış sağlar olmak.

/birle/

ḳılur bolsa nefs birle *şulḡ* u *şalāḡ*

bulunmas biliḡ anda kedin felāḡ

toḳuş ḳoyma mü'min bu nefs birle sen

‘ibādetni şaf tut yunuḡnı silāḡ (7b[183b]96/MM)

saklamış bol- saklamış olmak.

/+n/

İmdi seniḡ deheniḡdin ḳıḳḳan, ḳalemüḡdin (17) aḳgan kitāb ma seniḡ, ‘ibāret ma seniḡ bolup birge *Ḳışasü'l-Enbiyā* bolsa (18) oḳuḡluḳa ḳereḳlig, oḳumaḳḳa yaraḡlıḡ bolḡay erdi tep iltimās ma yanlıḡ işāret (19) boldı erse egerçi özümüznı ol işke lāyık, ol ‘amelge muvāfiḳ ermesin (20) özini aḡırlap nefsin *saklamış bolup* bu aḡır işke yüz evürdüḳ. (2v20/KE)

san bol- sayı, hesap olmak.

/+DA/.../A/

süḡük şar sızurmaḳ kerek bir beyān

açılsa bu yolda saḡa *bolsa san*

tümen miḡ bile aḡu yutḡu kerek

kedin dost yönündin açılsa nişān (317/MM)

sebeb bol- sebep olmak.

/+ĠA/

Mevlī'azze ve celle Ādem yaratmazda aşnu yer yüzine (19) ḥalife yaratur-men
(11-30) buğdaydın yedi teseler çıkmakğa (20) *sebeb bolgusu* için. (9v20/KE)

secde bol- secde olmak.

/bile/.../+ĠA/

açan kim mürīd şeyḥ kıatınğa kelür
kadem kılsa sol yan yarıq ne kıılır
taķı barmışında bu sağ yan yarıq
kim alın bile ḥaķķa *secde bolur* (291/MM)

seçgüsüz bol- seçimsiz olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
saņa senlikiñ bil ḥicāb keçgüsüz
keter bolsa-sen men *bolur seçgüsüz*
sefer ḥācet ermes sen-ök-sen ḥicāb
kamuğ menzil oşbu velī köçgüsüz (339/MM)

seher vaķtı bol- seher vakti olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
(16) Bir ança birle çıktılar, bir ança yarağsız erdi kıaldılar, ol keçe Ḥüseyn
rażīya'llāhu 'anhu Resūl 'aleyhi's-selāmınñ (17) ḥazīresiga bardı Kıur'ānnı
ḥatm kıldı, *seher vaķtı boldı* erse yüzini ravzaķa öwürdi, aydı. (244v17/KE)

sehiv secde bol- sehiv secdesi olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim
selām bermedin kıopsa mesbük revān
imām üzre farz yā vacib yok amān
sehiv secde bolsa ketürse imām

ķayıtġay ketürgey bile ol zamān (134 /MM)

sewügrek bol- daha sevgili olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(10) Her-āyine ol *sewügrek bolġay*. (7v10/KE)

sezā bol- layık olmak.

/+ĠA/

Ol °illetleri kündin kün ziyāda bolur, ol ma°şiyat cem° bolur, (6) küfürke mubeddel bolur taqı şiqavāt-i ebedīke *sezā bolur*. (424-6/NF)

arıtġu bu tilni ķamuġdın oza

kedin *bolsa* ġamd ü senāġa *sezā* (2b[178b]16/MM)

Qaçan kim Peyġāambar °as meb°üs boldı erse, ġased qıldılar (17) taqı Peyġāambarqa inanmadılar, şiqāvāt[-i] ebedī birle tamuġqa *sezā boldılar*. (419-17/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

belā ķadġu yutġu *sezā bolġuġa*

telim tatġu açıġ meze bulġuġa

ġalī bolmasa mā-sivā zulmeti

yarar mu köñül ġaķ nuri tolġuġa (374/MM)

sezig bol- şüphe, zan olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

neçe teyü sezig ġalib bolsa bil

namāznıñ bināsın anıñ üzre ķıl

sezig bolmasa-sen aşıl tut yaķın

°ibādet içinde osal ķılmaġıl (122/MM)

şifat bol- sıfat olmak.

/+DA/

baķıp özde sen bu *şifat bolmasaġ*

'aceb yok taķı sen tapıp bulmasaņ
inābetsiz erge irādet yok ol
irādet yok ol 'ıřķ bile kelmesen (362/MM)

sıhhat bol- doğruluk, sıhhat olmak.

/+DA/

(13) Anıņ uğün kim eger namāz içinde *sıhhat bolsa* oturup namāz kılęalı
ķopsa yūzi ķible (14) sınar bolsun. (6r13/KE)

sınar bol- -a doğru olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(9) Su'āl: Mekke Tāyifdin fāzılraķ turur, Ādem başı Tāyif tapa ađaķı Mekke
sınar bolmaķınga (10) hikmet ne erdi? Cevāb: İçi 'azze ve celle tiledi kağan
Ādem 'aleyhi's-selām ķopsa yūzi Mekke sınar (11) bolsun tēp. (6r9/KE)

sırr-ı eflāk bol- gōklerin sırrı olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ķamuę nev' içre ol řāh-zāde çālāk
bolup ma aņęladı barça sırr-ı eflāk (309/KHŞ)

soręuęı bol- sorgulayan olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eşit ay bu yolda ķadem uręuęı
taşavvuf içinde ķuraę ķuręuęı
'amel zūhd ü taķvā vera' mende tep
osal bolma *bolęul* tutuş *soręuęı* (356/MM)

sōkel bol- hasta olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tişi 'iddet içre taķı ōldi er
neteg bolęay emdi bu 'iddet muņar
talak 'iddeti er *sōkel bolmasa*

ķamuĝ hâlde ya'ķûb berâber tutar (265/MM)

Bu arada men *sökel boldum*, (13) bir ayqa tegi töşekke yatıp şâhib-firâş boldum. (415-12/NF)

sözlemes bol- söylemez, konuşmaz olmak.

/+n/

‘Ayişe aytur rażiya'llâhu ‘anhâ: Resûl ‘aleyhi's-selâm adın *sözlemes boldı* baķtıım aĝzında (13) [nili teprenür, ķulaķ tut tiñledim. aytur: Nâmaznı ķođman, ķul küñni (14) [e]đĝü tutuñ, âñir vaşiyyeti bu erdi. (238r12/KE)

sûd bol- kazanç olmak.

/+ĜA/

eger bolsañ avuç topraķda hoşnûd
sañga bolmaz ziyân bizge *bolur sûd* (92/KHŞ)

şuĥbat qılmaz bol- sohbet etmez olmak.

/+ĜA/

Ve eger nikâh qılsa taqı ĥatunĝa *şuĥbat qılmaz bolsa* yâ taqı şuĥbat qılıp inzâl qılmaz bolsa, hem taqı aĥmaq bolur. (427-4/NF)

süst bol- yorgun, gevşek olmak.

/+dIn/

asılmaqđın bileki süst bolsa
yana ķoysa öler bu munĝda ķalsa (4341/KHŞ)

şakâvet bol- asilik, yolkesicilik olmak.

/+dIn/

sa‘âdet erür til munun bulsa ol
şakâvet eger *bolsa* mundın ķuruĝ (275/MM)

şâkir bol- şükreden olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

‘ilim deryâsıdın izlep cevâhir

tapup tuttı itekin boldı şakir (307/KHŞ)

şakī bol- asi, kötü adam olmak.

/bile/

harīşlık bile *boldı* kārūn *şakī*

harīşlık bu dünyeye āfāt erūr (57/MM)

/+DA/

bilij kökdin ilk kāfir iblīs taqı

qabīl yer yüzinde me *boldı* *şakī* (52/MM)

şāyeste bol- uygun, yaraşır olmak.

/+ĠA/

kim ol hāzretka hōd *şāyeste* *bolğay* (90/KHŞ)

...āvāz işitdim āvāznı ederdim erse tiken astında bir abuşka kördüm yawlaq

(13) yıqlayur, ne bolduñ nelük yıqlarsen? tep sordum aytur; neteg yıqlamayın

ferişte- (14) -lerge mu^callim erdim, uçmağğa erklig erdim, yerde kökde

tā^catler telim kıldım āhiri (15) la^cnetke *şāyeste* *boldum*, tedi. (11v15/KE)

şefaqlıq bol- şefkatli olmak.

/+ĠA/

Köngüllerde Tañrı te^cālāqa sewüglügrek köngül [412] (1) ol turur kim

yazuqdın arıq bolsa taqı dīn içinde muhkem bolsa taqı mu³minlarqa *şefaqlıq*

bolsa, tēp aydı. (412-1/NF)

şehīd bol- şehit olmak.

/+DA/

Yana Hüseyn (21) qarındaşları kirdiler, aydılar: evvel biz seniñ öñüñde *şehīd*

bolalıñ, tese Ebū Bekr bin ^cAlī kirdi. (247r21/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Āhır (21) soñı *şehīd* *boldı* Hüseynkişi ıdı kötrüp keldiler, başını öz tiziñe

koğup boynın [247r] (1) topraqın arıtıp aytur erdi. (246v21/KE)

Ançada kirdiler saşalın tutup boğuzladılar, muşhaf (9) öninde çoğup Kur[°]an okıyur erdi, bıcaş boğzuña tegdi *şehīd boldı*. (241r9/KE)

Aydı: ey közüm yaruşı ya[°]nī saña uçmaş içinde derece bar, *şehīd bolmağınca* ol derecenı bulmaz-sen, atañ [°]Alī- (3) -niñ ağın derecesi bar. (245r2/KE)

Bir tersā bar erdi, Hüseyn öninde müsülmān bolğan ol kün atası birle Hüseyn (12) rażīya'llāhu [°]anhu çerigide erdiler, Yeżīd çerigi birle şatıg sançıştı, telimlerni öldürdi, āhir sonı *şehīd* (13) *boldı*, başını kesip Hüseyn çerigige sapadılar. (246r12/KE)

Anda keğin Yeżīd El-Hāzar kirdi beyt aytıp (3) sançıştı *şehīd boldı*. (247r3/KE)

Ol yandı, mübārizler kirdi- (14) -ler, [°]Ömer bin Hālıd erdi kirdi, telim sançıştı *şehīd boldı*. (247r14/KE)

Mundağın şamuğları tokuštılar, *şehīd boldılar*, Emīrū'l-mü[°]minīn Hüseyn- (19) -niñ şarındaşları taşı Maşhamīniñ oğlanları şaldı, [°]Abdu'llāh bin Müslim bin [°]Akıł bin Ebī Tālib (20) burun kirdi sançıştı *şehīd boldı*, Hüseyn şatıg ünün aydı: ey benim ehl-i beytim şabr kılıñ. (247r20/KE)

[247v] (1) Şırāne sançıştı *şehīd boldı*, yana [°]Ömer bin [°]Alī kirdi telim sançıştı *şehīd boldı* yana inisi [°]Oşmān bin [°]Alī kirdi (2) ögey şarındaşı erdi kirdi, yana Ca[°]fer bin [°]Alī kirdi, yana [°]Abbās bin [°]Alī kirdi. (247v1/KE)

Bu şarındaşlar (3) *şehīd boldılar* Hüseyn şaldı taşı eki oğı [°]Aliyyū'l-Ekber, [°]Aliyyū'l-Aşgar. (247v3/KE)

Telim sançıştı āhiri *şehīd* (15) [*boldı*], Aymışlar. (247v14/KE)

(16) [°]Aliyyū'l-Aşgar yeti yaşar erdi, utru yöridi kelip aydı: ey atam şadıırka kirgil, kerekmez kim *şehīd* (17) *bolsañ* Resül [°]aleyhi's-selāmniñ [uruğı şamu]g tükense. (247v16/KE)

şifā bol- şifa olmak.

/+dĪn/.../+ĠA/

Törtünç hüdhüd (4) Süleymānga elçi bolmış üçün, beşinç suw baķası Nemrūd otunġa su keltürmiş üçün, (5) altınçı ʿasel arısı andın ādemīġa *şifā bolur* üçün.

(13v5/KE)

tāc bol- tac olmak.

/+A/

anunġ naʿleyni *boldı* ʿarş öze *tāc*

emin-i vahyi bilgen sırr-ı mi ʿrāc (136/KHŞ)

taķşīr bol- kusur, suç olmak.

/+DA/

[249r] (1) Tenbīh ü Naşīhat Ey müsülmānlar, Resül ʿaleyhi's-selām uruġı üze bu zulmler yörیدی, sorgusuz (2) ķalġay temek ermes, munda teʿhīr bolġay *taķşīr bolmaġay*, imhāl bolġay ihmāl keçmegey. (249r2/KE)

taʿlīm bol- talim, öğrenmek, öğretmek.

/+ĠA/

Ammā hikmet bu erdi kim ķullarımġa *taʿlīm bolsun* tēp (8) men bu ķādirlıkım birlen aşuķ iş ķılmadım, siz bu ʿacizlıkınız birlen (9) miskīnlik birlen iş ķılın, tēp aydı: (3v7/KE)

tamām bol- tamam olmak.

/birle/

könül birle taşdıķ ü iķrār-ı til

çın-oķ erse sınaġ ʿamel körklü ķıl

tilinġe şehādet könülde yaķīn

ʿamel birle ĩmān *tamām boldı* bil (20/MM)

/+DA/

idi hażretinde *bolup* ķurb *tamām*

ayur erdi tün kün idi birle rāz (400/MM)

/+dIn/

Teñri ʿazze ve celle- (21) –din *tamām bolğunça* tevfiķ tilep kitāb bařladuķ.
(2v21/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tıyılmas suwı yā iriñ ķan mūdām

bu beş vaķtda beş yunsa *bolğay tamām*

ořol yunuğ ol vaķt iķinde dūrüst

bolu bilmegey bu şıfatlığ imām (6b[182b]80/MM)

ayıtmaķ bile bilse *bolmas tamām*

niřān ĥod bulunmas tilese sorup (316/MM)

Üçünç [kūn] (5) *tamām boldı* ʿÖmer raźiya'llāhu ʿanhu erte ķopup tañ
namāzıģa bardı, mescidge kirmiřte Ebū Lü'lü' t[ezrek] (6) elgindeki eki uçluğ
ħancer ʿÖmerniñ kindikidin ķuđıraķ sançtı, ʿÖmer yıķıldı, ʿAbdu'r-Raħmān
munda (7) bar, tediler. (239v5/KE)

(20) Tiřiniñ ʿiddeti *tamām boldı* erse Yezīdge kişi ıdı, ʿiddetim tükendi, kelgil
nikāħ ķılğıl tedi. (242v20/KE)

ʿAbdu'llāh ķađgulug boldı, Muʿāviye aydı: sen ķađgurmağıl (6) men
ħatunlarını ığgam, anı yolģa köndürgeyler, ķaçan ol ĥatunniñ ʿiddeti *tamām
boldı* erse (7) Ebū Mūsī El-Eřʿarīni raźiya'llāhu ʿanhu ündedi, anı oğlı Yezīd
üçün ķolğalı ıdı. (243v6/KE)

(2) Anda keçin Cinn bini'l-Cānğa berdi, yeti miñ yıl taķı olar tutdılar, yazuķ
maʿřiyet (3) üküş ķıldılar, ķan töktiler erse anlardın alıp feriştelerge bėrdi,
yėti miñ (4) yıl *tamām boldı* erse anlardın ma alģu vaķt bolup men yėr yüzine
ħalīfe yaratur-men, (5) tėp ĥitāb ķıldı. (5r4/KE)

Anda keđin aydı: ķaçan benim iřim *tamām bolsa* meni Resūl ravza- (11) -
sıña eltiñ, aydıñ: yā Resūla'llāh ol ʿāřī ķarını keltürdük destūr bar mu?
(239v10/KE)

tamuġluġ bol- cehennemlik olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu kimerse uçtmaġlıġ bolġay yâ taqı *tamuġluġ bolġay*. (420-3/NF)

Ve eger bu kimerse *tamuġluġ-bolsa*, ol tamuġ ‘azābı taqı ‘uqūbatı aṅgar bes ermez-mü? (420-7/NF)

ṭarab kıllur bol- eğlenir olmak.

/+DA/

sorar ḥāl idisinge ne ḥāl ‘aceb

kıllur bolsa ḥālāt içinde *ṭarab*

biri birge meñzer aġız til tamaġ

bilür mü ‘acem ne ayıtsa ‘arab (335/MM)

taş bol- taş olmak.

/birle/

aḍaķı topraķı yüz türlü cevher

ķaçan dür birle *taş bolur* berāber (222/KHŞ)

teben bol- ters, baş aşıġı, alt üst olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Nedin bildiñ? tese men keçe tüş kördüm Mu‘āviyenin başı *teben* (2) *bolmış*, ol anıñ ölümi turur. (244v1/KE)

teger bol- değer (dokunur) olmak.

/+GA/

Yâ Muhammed, saṅga edġülük *teger bolsa*, bu munāfiqlarını qadġuluġ qılır ve eger taqı saṅga muşibat teger (14) bolsa, anıñ birle sewüşürler, tēp habar bērdi. (412-13/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

cirāḥat ya başdın iriñ kan çıkıp

teger bolsa tenniñ saġıñġa aķıp (81/MM)

te^hir bol- geciktirir olmak.

/+DA/

[249r] (1) Tenbîh ü Naşîhat Ey müsülmânlar, Resül ^caleyhi's-selâm uruğı üze bu zulmler yöridi, sorgusuz (2) Ʒalğay temek ermes, munda *te^hir bolğay* taƷşir bolmağay, imhâl bolğay ihmâl keçmegey. (249r-1/KE)

temeklik bol- demeklik olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bilij lâ ilâhe temek ne bolur

ididiñ öñin yoğ Ʒığay bay Ʒıur

^caziz hor Ʒılığlı ruzi bergüçi

bir allah öñin yoğ *temeklik bolur* (17/MM)

tevfik bol- Allah'ın yardımını olmak.

/+GA/

fesâdnı tilemişde emmâre ol

nedâmet ketürmişde levvâme ol

hidâyetğa *tevfik bolur* mülheme

veli muğma'inne Ʒama'nîne ol (353/MM)

tileyür bol- diler (ister) olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

^cÂqilniñg hemişe nefsi alçaq bolur tağı ^camâl qıur bolsa, âhîratı üçün ^camâl

qılğan (8) bo-lur tağı âhîrat üçün qıur; tağı ağmaqniñg hemişe nefsi öz

havâsıñğa uyğan bolur tağı ne neerse kim nefsi *tileyür bolsa*, ol nefsinı (9)

men^c qılmaz, ol nefsi tilekini bërür. (423-8/NF)

tirig bol- diri olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

anıñg tıg kim bağışladı idi cüd

yir öpgeç irdi *tirig bolsadı* mağmüd (184/KHŞ)

Ebū Lü'lü' aydı, men *tirig bolsam* bir yel tegirmeni qurğay-men kim [239v] (1)

kün tuğardın kün batarğa tegi tañlağaylar. (239r21/KE)

Niçege tigrü *tirig bolsa* özüm

Du'ā bolğay hemişe tilde sözüm (234/KHŞ)

tüşer bol- düşer olmak.

/+DA/

velī ödle yatsıg ekindüde şek

tüşer bolsa rek'at neteg yanağu (125/MM)

ni sehvi kim *tüşer bolsa* sözümde

'afiv qıl bar öküş taqşir özümde (99/KHŞ)

tutar bol- tutar olmak.

/+ĠA/

Kim kim bir neer-seni hāşil qılmaqğa umīd *tutar bolsa*, elbette talab qılır; (2)

taqı bir neerse-din qorqar bolsa, elbette ol neersedin qaçar. (427-1/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger nikāh qılmadın oğul qız hāşil bolsun, tēp umīd tutar bolsa, ol aħmaq bolur. (4) (427-3/NF)

uçtmaħlıg bol- cennetlik olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu kimerse *uçtmaħlıg bolğayyā* taqı tamuğluğ bolğay. (420-3/NF)

Eger *uçtmaħlıg bolsa*, ol Tañgrı te'ālānıñ dōstı (4) bolur, anıñ üçün kim

Haq tvt hēç dūşmānını uçtmaħqa kigürmez. (420-3/NF)

uğıyur bol- uyuyor olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ādem ođaq bolsa eyegüsi ağrıgay erdi ol sebebdin (9) Havvānı dūşmān tutğay erdi, eger *uğıyur bolsa* özindin yaratılğanın bilmese anı sevmegey erdi.

(7v9/KE)

ümmet bol- ümmet olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Neteg revā bolğay, Peyğāambar ʿas mundağ emgek birle bolsa taqı biz qadğusın yemesek, neteg *üm̄met bolğay-miz* ? tédim (11) erse, cüftüm aydı: (28-10/NF)

ürün bol- beyaz olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Beytü'l-Mağdis ħarāb bolmışda (3) bolmışınğa yığlamış üçün, anıñ üçün ħarnı *ürün boldı*. (13v3/KE)

üstād bol- üstad (hoca) olmak.

/+ĠA/

Mundağın yétinç ħat kökke ağıdı yana uçmağğa kivürdi érse uçmağğa (7) erklig boldı, feriştelerge *üstād boldı*, Ĥāriş atın kiterdiler ʿAzāzil (8) at bér̄diler. (4v7/KE)

uyğan bol- uyan olmak.

/+ĠA/

ʿĀqılñıñ hemīşe nefsi alçaq bolur taqı ʿamāl qılır bolsa, āħiratı üçün ʿamāl qılğan (8) bo-lur taqı āħirat üçün qılır; taqı aħmaqñıñ hemīşe nefsi öz havāsınğa *uyğan bolur* taqı ne neerse kim nefsi tileyür bolsa, ol nefsinı (9) menʿ qılmaz, ol nefis tilekini bér̄ür. (423-8/NF)

uyur bol- uyur olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yel çıqmaq uyumaq tayanıp yatıp

buzar tüşse yunuğ tayağı ketip

yunuğ buzmağay muħkem otrup eger

uyur bolsa bilgü sücüd hem etip (77/MM)

uzun bol- uzun olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Anıñ yaşı *uzun bolsu* tiyü şāh

Zulumdın yıǵdı ilni kıldı āgāh (315/KHŞ)

vācib bol- vacip (dinen gerekli) olmak.

/birle/

namāz içre secde tilāvet bile

vācib bolsa hāli revān kılǵıla

kıılır bolsa şulbī bile niyyeti

keçer ekkisindin yaqın bilgile (114/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

vacib bolmasa iş farīza yeter

imānı aǵıñǵa nifāk tolǵaşur (117/MM)

sehiv birle *vācib kıalır bolsa* bil

sehiv secde *vācib bolur* soñra kııl

soñ otruşda kadre't-teşehhüdde soñ

ketür ekki secde cevāb oş sa'il (112 /MM)

vaḥy kelür bol- vahiy gelir olmak.

/+ĠA/

Qaçan kim Peyğāmbar ʿas'qa *vaḥy kelür bolsa* erdi, hāli müteğayyir (16) bolur

erdi; alnıñdın burçaq meñgizlig ʿaraq kelür erdi. (417-15/NF)

vaḳt bol- vakti gelmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...қан töktiler ęse anlardın alıp feris̄telerge bērdi, yēti miñ (4) yıl tamām

boldı ęse anlardın ma alǵu *vaḳt bolup* men yēr yüzine ḥalīfe yaratur-men, (5)

tēp ḥiṭāb kıldı. (5r4/KE)

vāşil bol- ulaşmak.

/+ĜA/

(17) bolğay kim emgenmedin bizke Hâq te°âlâlanıng raḥ-mati *vâşil bolğay*,
têdi erse, Muslim aydı: (426-17/NF)

vefî bol- veli olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu üç birikiben bolur bil imân

vefî boldı şüret kerekmez mü cân

°ameldin riyâ hem tiliğdin nifâk

köñüldin keter kîne oş boldı cân (21/MM)

yağı bol- yağı olmak.

/birle/

Oi kündin berü it (17) âdem oğlanları birle qaldı, adın azıqlıqlar birle *yağı boldı*. (13r-17/KE)

yaqın bol- yakın olmak.

/+dIn/

teyemmüm revâ suw eger bulmasa

yıgaç üçde birdin *yaqın bolmasa* (102/MM)

/+A/

Hürlüküm imdi *yaqın boldı* maḥa (246v18/KE)

yâr bol- yar, dost, arkadaş olmak.

/+ĜA/

Melîke devleti esrâr bolsa

Yana himmet bu qulunga *yâr bolsa* (233/KHŞ)

yarağı bol- hazırlığı, gücü olmak.

/+A/

Hâsan aydı rażiyya'llâhu °anhu: (12) ol hâlde saḥa ayğu *yarağım bolmasa*
ernekim birle işâret qılsam qulaqıñnı benim ağızımqa qodğıl ...242v12/KE)

yarağlığ bol- faydalı, yararlı olmak.

/+ĜA/

İmdi seniñ deheniñdin çıķkan, alemüñdin (17) ağgan kitāb ma seniñ, ibāret ma seniñ bolup birge ışasü'l-Enbiyā bolsa (18) oğuğluğa ereklig, ođumađđa *yaradılığ bolđay* erdi tep iltimās ma yarlığ iřāret (19) boldı erse egerçi özümüñni ol işke lāyık, ol amelge muvāfık ermesin (20) (2v18/KE)

yarlığ bol- buyruk, ferman olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Anda kēđin *yarlığ boldı*, ferisťeler Ādemni kökke ağdurdılar, Cebrā'ıl bir at keltürdi (20) Meymün atlığ, yıpardın yaratılmış erdi...(7r19/KE)

/+ĜA/

Cebrā'ılge *yarlığ boldı*, Ciblītni nikāh ılıp Tiblītke bērgil, tep. (3r13/KE)

(7) Yana ırđ yılda kēđin Ādemniñ cāniđa *yarlığ boldı* kim Ādemnüñ teniñe kirgil, tep. (6v7/KE)

avluhu ta'ālā: (11-32) Yana Ādemge *yarlığ boldı*. (16) Ey Ādem bularđa aytu bergil bu nerseler atını. (8v15/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yarlıđ boldı, Ādemni bir nürdin tahtđa (4) urup ferisťeler eginleriñe kötrüp uđmađnı küđeyür, tediler. (8v3/KE)

Ādemni siz ğıybet ıldınız sevāb- (8) -larıñız abđa boldı, ol sevāblar Ādem oğlanlarığa berildi, ol ğıybetniñ cezāsı (9) ol turur, bu kün amug ferisťeler barıñ Ādem tahtını boynuñuzđa köterip tapuğ (10) tariğın kezdürün, tep *yarlığ boldı*. (8v10/KE)

Cebrā'ıl Ādemniñ (2) elgin tutup azretđa keltürdi *yarlığ boldı*. ey Ādem seni toprağdın yaratmadım mu, (3) ma'rifet birle ağırlamadım mu, körküğ şuret birle bezemedim mü, ferisťelerge kötürmedim (4) mü, uđmađđa kiwürmedim

mü, ni'metlerin kenrü aymadım mu, Havvâni saña cüft kılmadım mu,
...(12v2/KE)

Âdem kuş kırtlarını körüp kırkıdı, *yarlıg boldı*. (13r14/KE)

Yana *yarlıg boldı*. (13r17/KE)

yaşlıg bol- yaşlı olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yâ şeyh, biz munça yıldın berü sizke (7) hıd-mat qılur-miz taqı uluğ *yaşlıg
bolug* turur-miz taqı °ömrümüzni siziñg hıdımatıñgızda keçürdük. (428-7/NF)

yavuk bol- yakın olmak.

/+ĞA/

Âdem Mevlîga küwendi (3) lâ-cerem yanışı Mevlîga *yavuk boldı*. (9v3/KE)

yay bol- yaz (mevsim) olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

sên-ök-sên yaratğan bu yer kök kün ay
bu küz kış kerek yaz *kerek bolsu* yay (3/MM)

yaz bol- yaz (mevsim) olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tutuş tünle kündüz seherde niyâz
tamâm bülbül ötmış teg-ök *bolsa yaz*
tekellüf salıban tevâzu' bile
yörügli haqıkat aytıban mecâz (390/MM)

yıpar bol- yıpar, misk olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

İncir yıgaçı Âdem ve Havvâga beş yapurğak berdi, endâmların örtüp çıktılar,
tâ [Teñri] (13) aytmışdan keçin ol beş yapurğakdan birin keyik yedi *yıpar
boldı*, birin balık (14) yedi °anber boldı, birin aru yedi °asel boldı, birin kırt

yedi yipek boldı, birin Ādem (15) yerge tikdi yün boldı kıyāmetğa tegi oğlanlarınga küç boldı. (12v13/KE)

yipek bol- ipek olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

İncir yığaçı Ādem ve Havvāğa beş yapurğak berdi, endāmların örtüp çıktılar, tā [Teñri] (13) aytmışdan keçin ol beş yapurğakdan birin keyik yedi yıpar boldı, birin balık (14) yedi ‘anber boldı, birin aru yedi ‘asel boldı, birin kırt yedi *yipek boldı*, birin Ādem (15) yerge tikdi yün boldı kıyāmetğa tegi oğlanlarınga küç boldı. (12v14/KE)

yoğun bol- yok olmak, bitmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...ey benim dostum, köñlüñni ümmetdin fāriğ tutğıl, seniñ ümmetleriñni irin tepretgeni (6) birle ol ‘amel kılgay-men kim Mūsī tayağı Fir‘avn saħaresi birle kıldı bir ‘aşā aymağı birle kamuğ küfr ü sihr ü tuğyān (7) [y]ođ *yoğun boldı*. (238r7/KE)

yöriyür bol- yürüyor olmak.

/+n/

Ƙamuğlarıñıñ ħālleri aynadı, Ādem Havvā yalıñ kıaldılar, İblīs mel‘ün (5) boldı, yılanıñ körküğ şüreti aynadı bu yanlığ bağrın *yöriyür boldı* açığ toprağ (6) yegüçi boldı. (13r5/KE)

yumağ bol- hikaye olmak.

/+DA/

Mevlī ‘azze ve celle Havvānı eğri süñükdin yaratdı, anıñ üçün (11) tişiler-könülmes eğri süñük turur, tēp ħalk arasında *yumağ boldı*. (7v11/KE)

yumşak bol- yumuşak olmak, yumuşamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...Âdem yılan sözün tınlemedi erse Hıvvağa yüzün öwürdi (21) tişi köñli
yumşaq bolur tep Hıvvağa sözledi; hıç bilür mü-sen buğday yığaçıdın [11 v]

(1) sizni Teñri ne üçün yığdı? (11r21/KE)

yün bol- yün olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...birin Âdem (15) yerge tikdi *yün boldı* kıyāmetğa tegi oğlanlarınga küç
boldı. (12v14/KE)

zāhir bol- açık, görünen olmak.

/+dIn/

Peyğāambar ʿasʿnunġ mubārek alnıdın ʿaraq *zāhir boldı* taqı hālī aynadı erse,
biz taqı ança şabur qılduq kim (3) (418-2/NF)

/+DA/

Hıket Kaçan Hıvva buğday yığaçın yedi erse ol yığaç (2) yığladı, kan
meñizlig nerse aqdı erse ol ʿillet Hıvvağa *zāhir boldı*, kıyāmetğa (3) tegi hayz
tişilerde mīraş kaldı. (11r2/KE)

/+çA/

ve-līkin bu tevfiķ bahālīġ ʿazīz
meger bolsa berür vefālīġ ʿazīz
ħased kīne bolsa köñül öldürür
neçe *bolsa zāhir* şafālīġ ʿazīz (61/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Taqı yığlayu başladım erse, Peyğāambar ʿasʿqa vahy (15) kel-mekiniġ eşeri
zāhir bolu başladı. (417-15/NF)

zāʿif bol- zayıf, güçsüz olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Resül ʿaleyhi's-selām dünyādın rıhlet kıldı erse şahābeler (12) hilāfetni Ebū Bekrge muḳarrer kıldılar, hilāfetka olturmıſta keğin kün kelü *zaʿīf boldı*. (328v12/KE)

Bir kün (13) ʿĀyiſe aydı: ey ata ne boldı, mundağ *zaʿīf bolduſ?* Aydı: ʿĀyiſe Muḳammed Resūlu'llāh firāḳı mende (14) mundağ kıldı. (238v13/KE)

zarūret bol- zaruret, zorunluluk olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

dürüst rāst kıyām birle tekbīr kıluſ
rükūʿ birle tekbīr ſürüʿ yoḳ biluſ
zarūret bile *bolsa* bolğay revā
uluğluḳ ya igdin egilse beluſ (129/MM)

zimām bol- yular olmak.

/+ĠA/

mürīd bolsa keçgü tilekdin tamām
irādet mürīdğa *bolur* bil *zimām*
mürīd muḳtedī teg kerek tursa rāst
erür ſeyḫ munuſ teg mürīdğa imām (272/MM)

ziyāda bol- çok, fazla olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qaçan kim bu ḫabarnı Muſtiḫ anasıdın eſittim erse, sökellikim taḳı *ziyāda boldı*. (416-9/NF)

Ol ʿilletleri kündin kün *ziyāda bolur*, ol maʿſiyat cemʿ bolur, (6) küfürke mubeddel bolur taḳı ſıqavāt-i ebedīke sezā bolur. (424-5/NF)

ziyān bol- zarar, ziyan olmak.

/+ĠA/

eger bolsanġ avuḳ topraḳda ḫoſnūd

saṅga *bolmaz ziyān* bizge bolur sūd (92/KHŞ)

2.2.3. İsim + it- ve Durum Ekli Tamlayıcıları

bār it- var etmek.

/birle/ ... /+nI/

Ma'ānī birle yüksek kıl sözümni

Sa'adet birle *bār it* bu özümni (9/KHŞ)

cehd it- gayret etmek, çok çalışmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ni bitürgen habarlıg birdükindin

ni yığ[ğ]an *cehd itip* māl tirdükindin (44/KHŞ)

fikr it- fikretmek, düşünmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Saḫınmaṅg kim kişi *fikr itip* aṅglar

Münezzeh zātı anıṅg özge neṅgdin (25/KHŞ)

yaratmaḫnı anıṅg tig kıldı āḡāz

kim uş hiç bilse bolmaz *fikr itip* rāz (39/KHŞ)

kaşd it- kastetmek, niyet etmek.

/+ĠA/

kişi cān pāresıṅga *kaşd itip* mü

eger *kaşd itse* bed-nāmluḡ kiter mü (4389/KHŞ)

kıyas it- kıyas etmek, kıyaslamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

kiçik irken munuṅg tig bolsa āfet

kıyas it ni bolḡay tapsa devlet (4372/KHŞ)

mesh et- mesh etmek, abdest alırken başı, boynu, mesin üzerini el ile sıḡamak.

/+ĠA/

katıp suw burunğa *mesh etmek* kulak
saçal üşemek barmaq aralamak (75/MM)

/+nI/

üwüş erken ök yu soñınça biri
taķı başnı kapsayu *mesh et* arı (94/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

biri yüzni yumaq ekinçi eliñ
tutuş tirseki birle yumaq biliñ
üçinç başqa *mesh et* taķı törtileñç
adaķnı topuq birle yup rāst kılıñ (70/MM)

sücūd et- secde etmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yel çıqmaq uyumaq tayanıp yatıp
buzar tüşse yunuğ tayağı ketip
yunuğ buzmağay muħkem otrup eger
uyur bolsa bilgü *sücūd hem etip* (77/MM)

şükr it- şükretmek.

/+ĠA/

anıñ birmişiñge *şükr it* yüzüñ sil
küçüñ yitmişçe teñgri kulluķın kıl (197/KHŞ)

terk it- terk etmek.

/+nI/

vefāsızlıkda bilgülüg ajun bu
munı *terk it* itmezdin aşnu (4437/KHŞ)

2.3. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

2.3.1. Yeterlik Fiili ve Durum Ekli Tamlayıcıları

baru bil- varabilmek.

/birle/

Qoylar birle *baru bilmedin* munda yatur tedi erse, Peygāambar (6) °as aydı:

(22-5/NF)

bilü bil- bilebilmek.

/+DA/.../+nI/

ḥaḳīḳatde ḥaḳnı *bilü bilse-sen*

muḥāl ḥaḳdın özge ḳolu bilse-sen

sivāllah sözindin köñül ḥāli ḳıl

nurullah nurındın tolu bilse-sen (21b[197b]329/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

eger ḳolsaḳ ékki ajunda amān

ḥaḳīḳat köñüldin kêtürgil imān

taḳı sorsaḳız kim imān ne bolur

bilü bilmişinçe ḳılayın beyān (13/MM)

bulu bil- bulabilmek.

/+I/

özin keçmeginçe mürīd bolmas ol

mürīd bolmağınça nişān bulmas ol

nişānı nişānsız *bulu bilmegey*

munı tökmeginçe anın tolmas ol (268/MM)

cevāb bérü bil- cevap verebilmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(2) Vallāh, men *cevāb bérü bilmez*-men(417-2/NF)

dürüst bolu bil- dürüst olabilmek.

/+DA/

tırılmas suwı yā irin an mūdām

bu beş vatda beş yunsa bolay tamām

oşol yunu ol vat iinde *dürüst*

bolu bilmegey bu şıfatlı imām (6b[182b]80 /MM)

āzır qılu bil- hazırlayabilmek.

/+DA/.../+nI/

Qamu vatta kōnqlini *āzır qılu* (6) *bil-mese*, ıdmat vatında bārī kōnqlini

āzır qılmaq kerek, ōnin neerseler-nin teşvişini kōnüldin ıqarmaq (7)

kerek. (429-5/NF)

olu bil- isteyebilmek.

/+dIn/

aıatde anı bilü bilse-sen

muāl adın ōzge *olu bilse*-sen

sivāllah sōzindin kōnül āli ıl

nurullah nurındın tolu bilse-sen (21b[197b]329/MM)

kōre bil- gōrebilmek.

/+n/

melīke birle oş 'işret ılınız

kōre bilmez kişi barın tiliniz (201/KHŞ)

opa bil- kalkabilmek, yūkselebilmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biim

Anda kēdin cān kōgūzie keldi aşudı, opalı (18) oradı, *opa bilmedi*.

(6v18/KE)

utaru bil- kurtarabilmek.

/+n/

ōkūş atlansa urtulmaa andın

sonġı ol *ķutķaru bilmese* özin (4337/KHŞ)

sança bil- kesebilmek, vurabilmek.

/+n/

Açar faşşad öküş ildin tamarlar

Öz ilgin *sança bilmez* köngli ķorķar (345/KHŞ)

taqat tuta bil-

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

têdi [439] (i) erse, °Azrā°il aydı: Yâ Ĥalîlu'r-Rahmân, benim ol şuratimnı

ķörseng, *taqat tuta bilmegeysen*, (439-1/NF)

teyü bil- diyebilmek, söyleyebilmek.

/+Ø/

(XIV-42) Allah ta°âla yarlıķar: bizni zâlimler zulmindin ġâfil (4) *teyü bilmeñ*. (244r4/KE)

inâbet ulaşu şenâ ķılsa-sen

irâdet özünñi fenâ ķılsa-sen

inâbet irâdet *teyü bilmegil*

ķılıp tevbe ol iş yana ķılsa-sen (284/MM)

bilij oşbu kaç beyt erür teg nişân

teyü bilmeñiz kim bu muṭlaķ beyân (20b[196b]312/MM)

tiyü bil - diyebilmek, söyleyebilmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu ma°nîni bileyin tiseng iy dil

ķamuğ sen-sen sen anıng men *tiyü bil* (27/KHŞ)

tolu bil- dolabilmek.

/+dIn/

ħaķîķatde ħaķnı bilü bilse-sen

muḥāl ḥaḳdın özge ḳolu bilse-sen
sivāllah sözündin köñül ḥāli ḳıl
nurullah nurındın *tolu bilse*-sen (21b[197b]329/MM)

2.3.2. Sürerlik Fiili ve Durum Ekli Tamlayıcıları

alıp tur- alıp durmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(11) Ḥüseynni ağırlağıl saña kelmişte öz ornuḡda olturtğıl, māl ḳolsa bergil,
bu ḳamuğ (12) olarnıñ ḥaḳḳı turur, yolsuz *alıp turur*-men, tedi. (244r11/KE)

aḡuda ḳal- şaşırakalmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ḥüseyn bu du^ʿā ḳıldı, Mālik bin Ca^fferniñ (2) atı ürkti yıḳıldı, adaḳı üze
aḡuda ḳaldı, süreyü keltürüp otḳa kemişti, helāk ḳıldı.(246v2/KE)

başlayı tur- başlayadurmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

yiti_iklim şāhları *başlayı turdı*
buyurdı bigler egnıñge kötürdi (4531/KHŞ)

bolu tur- olup durmak.

/+n/... /+DA

biri aydı kişi tüşinde körse

özin ikrāmda ġarḳa *bolu tursa* (4336/KHŞ)

edgülekler ḳılıp tur- iyilikler edip durmak.

/+A/

Yarındası (19) ^ʿAbdu'llāh Zübeyrni ündedi, aydı: sen Resülnüñ ^ʿammınıñ
oglı-sen köñlüm tileyür saña *edgülek ḳılsam*; seniñ (20) ataḡ benim
ḥaḳḳımda edgülekler ḳılıp turur (243r18/KE)

ittifāq ḳılıp tur- ittifak oluşturmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Émdi cümle enbiyâ taqı evliyâ taqı  ulamâlar *ittifâq qılıp tururlar* kim ma şiyatnıng (3) s kellikinge menfa atlıg d r  taqv  turur taqı  amal-i ş lih turur. (424-2/NF)

irilip tur- bıkıp usanıp durmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

 Ayışe razıya'll hu  anh  yıgladı, aydı: ey ata benim sel mumnı Res l ka teg rgil, aygıl y  Res la'll h sensiz yawla  [239r] (1) *irilip turur*-men,  a an  awu gay-men tep yana aydı: (238v21/KE)

kelt re tur- getiredurmak.

/+ /

 Abdu'll h bin Mes ud ilger  kirdi aydı: ey Res lniň  umartgusı (18) sil hni  odgıl, san ı mađıl, kerekmez kim bir  afet tegse sendin yime ma r m  alsa-miz  zi ber t *kelt re* (19) *turur*,  ayda  odsa-miz Mevl  rahmetiniň e eri ana teggey, tep. (242v17/KE)

 ılıp tur-  ılıp turmak.

/+A/... /+ /

...aydı: ey  Omer meni Muğiredin  urtarđıl kim ma a yıllık kesik * ılıp turur*, yana k nde (19) eki k m ş mendin alur, tep. (239r18/KE)

 ısıp tur-  ısıp durmak.

/+n/... /+A/

(5) Aydı:  ılı  k tr p urmu ta hav da Res l  aleyhi's-sel mnı k rd m, ernekin  utluğ ağzına * ısıp turur*, ma a  atığ (6)  n  ıldı  or tum elgim  urıdı, y z m sarđardı, tedı. (245v5/KE)

k re tur- g redurmak.

/+I/

Eger sen anı körmeseñg, ol bārī sēni şeksiz *köre turur*, tēp bilsēñg, tēdi. (428-4/NF)

Hemīşe fikriñg bu bolsa kim mēni [428] (1) Hāq te^eālā *köre turur*, tēp taqı özüñgni ma^eşiyatdın saqlayu tursañg taqı köñglüñg Hāq te^eālā birle bolsa, bu murāqıba bolur, tēp (2) aydı.(428-1/NF)

/+nI/

Eđgülük ol turur kim Tañgrı te^eālānı *köre turur* teg^eibādat qılsañg. (4) (428-3/NF)

Eger qul hōcasını körmese, hōcası bārī qulını *köre turur*. (429-7/NF)

küyüp tur- bekleyip durmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Aydı: kökler қапуғı, uçmañlar қапуғı açıldı, hūrlar yüksekge ağıp niķāblar yüzlerindin (2) [k]ötrüp eliglerinde nūrdın tabañlar alıp seniñ қutluғ cāniña nezzāre қılalıñ tep *küyüp tururlar*. (238r1/KE)

namāz қılu tur- namaz қıladurmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Baqar-men, namāz қılu turur.(436-7/NF)

nezzāre қılıp tur- bakıp durmak.

/birle/ ... /+ĜA/

Cebrā³il, Mikā³il, İsrāfil ve Azrā³il birge erdi, siz me secde қıldınız (7) men қamuғ қарındaşım birle sizlerge *nezzāre қılıp turur* erdim, olar biri biriñe bakıp (8) aydılar; (11r7/KE)

saқnu tur- düşünedurmak.

/+DA/... /+çA/

Niteg kim hūsrav ol hōrluқnı kördi

Öz işinde bir ança *saқnu turdı* (354/KHŞ)

saqlayū tur- saklayadurmak.

/+nĪ/ /+dĪn/

Hemīşe fikriñg bu bolsa kim mēni [428] (1) Hāq te°ālā köre turur, tēp taqı özünġni ma°şiyatdın *saqlayū tursanġ* taqı köñglünġ Hāq te°ālā birle bolsa, bu murāqıba bolur, tēp (2) aydı. (428-1/NF)

satġın alıp tur- alıp durmak.

/+Ø/

Ėkki tēwe *satġın alıp turur*-men sekkiz yüz yarmaqqa. (23-10/NF)

süyreyü keltür- sürükleyegelmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Hüseyn bu du°ā kıldı, Mālik bin Ca°ferniñ (2) atı ürkti yıkıldı, adaķı üze aņuda ķaldı, *süyreyü keltürüp* otķa kemişti, helāk kıldı. (246v2/KE)

şikāyet kılu kel- şikāyet edegelmek.

/+dĪn/.../+A/

Yā Resula'llāh seniñ ümmetiñdin saņa *şikāyet kılu keldim*, (19) meni öldürgeli ogradılar, (245r18/KE)

ta°ziyet tutup tur- taziye tutup durmak.

/+A/

Cebre°il °aleyhi's-selām aydı: ey °ālem faħrı yetti [miñ kök] (21) ferişteleri saņa *ta°ziyet tutup tururlar* erdi, anda meşġül boldum. (237v20/KE)

tiyü tur- deyip durmak.

/+Ø/

bu sakış birle bir sā°at oturdı

oturmak yahşi irmez *tiyü turdı* (356/KHŞ)

utru kelip tur- karşı gelip durmak.

/+DA/

...yılan Âdem ve Havvânın tahtında *utru kelip* turuğdı, ağzının tili (20)
altında İblis sözledi (11r19/KE)

2.3.3. Tezlik Fiili ve Durum Ekli Tamlayıcıları

alu ber- alıvermek.

/+dIn/

Hüseyn bardı yegirmi yeti kişi öz mevlârından *alu berdi* kamug silâh- (6) -
lığlar aydı: sizler kapuğda oturun, benim ünümni işitseniz kirin tedi.
(244v5/KE)

arığ kılu bér- temizleyivermek.

/+nI/

ilâhî tilekim meded yâri bér
mêni kıl müsülmân helâl loğma yér
köñül ma^c rifet nûrı birle tolup
tilimni *kılu bér arığ* sêni têr (1a[177a]/MM)

/+I/

tümen türlü ğufrân u rızvân bu dem
tağı rahmetin sansız elvân bu dem
tegürgil ilâhî arığ rûhıña
kılu ber arığ rûhı şâdmân bu dem (404/MM)

aytu ber- deyivermek, söyleyivermek.

/+A/

Hüseyn aydı: ey Hasan maña *aytu bergil* saña (7) bu işni kim kıldı?
(242v6/KE)

(12) bu nerselernin atı ne turur maña *aytu berin*. (8v12/KE)

/+nI/.../+A/

Ḥasan aydı raḏīya'llāhu °anhu: (12) ol ḥâlde saña ayğu yarağım bolmasa
ernekim birle işâret kılsam kulağınını benim ağızımka koğıl (13) işitgenimni
saña *aytu bereyin*, tedi. (242v13/KE)

/+nI/

Ḳavluhu ta°âlâ: (11-33) (17) Âdem atlarını *aytu berdi*, bu yıgaç, bu taş, bu suw,
kamuğ nerseniñ atını bu idiş, (18) bu ayak nime tegrede kamuğ tiller birle
beyân kıldı. (8v17/KE)

Ebû Mûsî aydı: maña keñeştiñ erse (16) yarağlıgını *aytu bereyin* el kün, altun
kümüş, tapuğçılar, dünyâ ḥürmeti kerek erse Yezîdge bolğıl körk (17) cemâl
kerek erse Ḳâsımka bolğıl, zühd ü °ilm, arığ uruğ, âḥiret °izzeti kerek erse
Ḥüseynge bolğıl. (243v16/KE)

Ḥatunı katiğ ün kıldı kimerse işitmedi, (10) ḥatun tam üze ağıdı, °Oşmân
ḥâlini *aytu berdi*. (240v10/KE)

Bildi esmâ °ilmını ol *aytu berdi* beğülüg (5v8/KE)

/+n/

Ḥüseyñ uru (7) kirdi, Velîd, Yezîdñiñ bitigin sözün *aytu berdi*, Ḥüseyñ aydı
raḏīya'llāhu °anhu: (244v7/KE)

/+ĠA/

Ey şeyḥ, mañga *aytu bergil* kim ne sebebdñ erdi kim men seni ol nevbet
bastım taqı (6) sañga galaba qıldım. (411-5/NF)

/+ĠA/.../+nI/

Ḳavluhu ta°âlâ: (11-32) Yana Âdemge yarlığ boldı: (16) Ey Âdem bularğâ
aytu bergil bu nerseler atını. (8v16/KE)

baḥsâyış kılu bir- bağışlayıvermek.

/+rA/

bu köñglin genç asâyışka kılu bir

ķamug ĥal  zre *baĥs yış kılı bir* (149/KHŞ)

bin  qılı b r- bina yapivermek.

/+ĜA/.../+DA/.../+ /

Y  Rebb , kerek kim maŋga uctmaĥ iinde k şkler *bin  qılı b rsenĝ*, t p ayd . (14) (424-13/NF)

ĥal kılı bir- halledivermek.

/+nI/

Bu k nĝl m k zg sin Őayķal kılı bir

Ķamuĝ m Őkillerimni *ĥal kılı bir* (3/KHŞ)

ķılı bir- kılıvermek.

/+n/ ... /+ĜA/

bu k nĝlin gen as yışķa *ķılı bir*

ķamug ĥal  zre baĥs yış kılı bir (149/KHŞ)

k tr  b r- g t r vermek.

/+nI/.../+ĜA/

(16) Andın  dem ķolinĝa elgini ol n rĝa *k tr  b rdi*, n r andın inip Őeh det  rnekinin uında (17) turuķdı,  dem  rnekin yoķaru k tr p anıĝ k rkin k r p taŋlap, l -il he ill 'll h Muĥammed n (18) Res lu'll h, t di. (7r16/KE)

ķura ber- kuruvermek.

/+A/.../+ /

Maŋa yel tegirmeni *ķura bergil*, tep. (239r19/KE)

n Ő kılı bir- iivermek.

/+ĜA/

Olturdu ol kie  Őret bile ĥoŐ

Taŋ atĝina *ķılı bir* birinĝe *n Ő* (331/KHŞ)

 gret  ber-  gretivermek.

/+nI/... /+ĠA/

Anda keçin MevĠi ʿazze ve celle esmā ʿilmini Ādemġa (11) *ögretü berdi*,
kamuġ nerselerni feriştelerge körgüzdi, eger köni sözlüg erseniz (8v11/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

(II-31) Feriştelere ʿaciz bolup aydılar: Sen *ögretü bergendin* özge bilmez-miz,
(15) tediler. (8v14/KE)

rūzī kılu ber- nasip eyleyivermek.

/+DA/... /+ĠA/... /+Ø/

İđiyā Ebū Bekrniñ şıdķı ġaķķı ġürmeti āġir demde bizge ġmān *rūzī kılu ber*
āmīn <yā> Rabbe'l-ʿālemīn. (239r11/KE)

şayķal kılu bir- parlatıvermek, cilalayıvermek.

/+n/

Bu könglüm közgüsin *şayķal kılu bir*

ķamuġ müşkillerimni ġal kılu bir (3/KHŞ)

teyü ber- deyivermek, söyleyivermek.

/+A/

ġasan aydı rażīya'llāhu ʿanhu: biz Resūlniñ uruġı erken bu ġālķa tegmişte
maņa *teyü* (8) *bergil* tep oyġaķlık mu buyurur-sen, mendin lāyık bolmaġay,
tedi. (242v7/KE)

2.4. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

ʿacepde ķal- şaşırmaq

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ķılur da'va biraz tirlere ʿizzetde

bu sözni iştıp uş *ķaldım ʿacepde* (4357/KHŞ)

aġır kel- zor gelmek.

/+ĜA/

Çerigke isdi^cdād qılmaq, (4) yana bu hāndaq qazmag şahāba-larğa *ağır keldi*
(28-4/NF)

ağzınğa kel- dile gelmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Andın farımas ərken *ağzınğa* (15) *keldi*, ilhām yetildi, aydı: el-ḥamdü li'llāh
Rabbil-^cālemīn. (6v14/KE)

at atan- ad vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

sen iy ^cāciz ni ḥusrav *at atandınġ*
bü atdın mu özünġni erkli sandınġ (4612/KHŞ)

at ber- ad vermek.

Kağan ^cAzāzīl bu hüccetni (19) kıldı erse ^cAzāzīl atını köterdiler İblīs *at*
berdiler, ma^cnīsī "nevmīd" temek (20) bolur.(9r19/KE)

bağış bir- bağış vermek.

/+ĜA/

birinġe *birdi bağış* kim bitürgey
birin kısqanç kıldı kim yitürgey (43/KHŞ)

baş ber- baş vermek, feda olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

^cAlī oġlı başın alıp aydı: ey balam meḡlig (14) seniñ özün Resül ḥānedānı
üçün *baş berdinġ*, tep ol baş birle bir Yezīdni urdı (15) helāk
kıldı...(246r14/KE)

bāqī qal- baki kalmak, kalıcı olmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yā Resūlallāh, hemīşe ta^cām bışursa, tenāvül qılır erdinġiz taqı *bāqī qalġan*
ta^cāmni sizinġ mübārek elġinġiz (10) tegdi...(25-9/NF)

beşâret ber- müjde vermek.

/+A/

Cebrâ'îl aña tapuğcı, muqarrebler anıñ hâdimi, ferşdin 'arşka (20) tegi yeter adımı, tâclıg, harâclıg, Âdemdin 'İsiğa tegi kamug yalavaçlar anıñ kelmekiñe *beşâret* (21) *bergen* ay yarılmağıge erneki birle işâret kılğan sekiz uçmağ h'âceleri...(238r20/KE)

bey'et bér- bi'at etmek, birinin yetkinliğini tasdik ve arz etmek.

/+ĠA/

Andın song Medīne içinde ne kim mu'minlar musulmānlar bar, (13) cümlesi Peygāmbar 'as'qa kelip, selām qılıp *bey'et bérđiler*. (25-12/NF)

Ekki çerig alnaşmış[da qaçmağay-sen] tése, ol *bey'et* (16) *bérgenler* aytur erdiler kim: Qabül qıldıq tēp. (25-16/NF)

...bizler taqı Peygāmbar 'as'nuñg mübârek cemālini [26] (1) köreling taqı cüftlerimiz *bey'et bérmiş tég* bizler taqı *bey'et béreling* tédiler. (26-17/NF)

can ber- can vermek.

/+DA/

Atası aydı: ançada, hoş-nüd bolur-men, Hüseyn rażīya'llāhu 'anhu öñinde (9) *can berseñ*. (246r9/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

zihī şīrīn ü şīrīn ölmek andın

zihī *cān birmek* ü *cān iltmek* uş çın (4562/KHŞ)

Bu vaşiyetlerni kıldı, kelime aydı, *cān berdi*, şaḥābeler ta'zīyet (5) tuttılar, namāz kıldılar yime ravzağa keltürdiler, ravza қаpuğı açıldı, ravzadın ün keldi (239r5/KE)

velī 'ışk tili bir 'aceb til turur

kim ögrense bu til bu *cānın berür*

eger bolsa 'aşıkka 'ışk muqtedā

açar māsivallah kılumaz ğurūr (334/MM)

destūr tile- izin, müsaade istemek.

/+dIn/

Peyġāmbar ʿasʿdın *destūr tilegil*, bizler taqı Peyġāmbar ʿasʿnung mübārek cemālını köreling taqı cüftlerimiz beyʿet bérmiş tég bizler taqı beyʿet béreling tédiler. (25-17/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Destūr tiledi erse, Peyġāmbar ʿas taqı destūr bérdi. (26-2/NF)

(16) Padişahlarqa kirsem, *destūr tilemeyin* kirur-men, padşahlar taqı meliklerning cümlesidın qorqmaz-men... (441-16/NF)

diyet bér- diyet, kan bahası vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger diyet tileseler, cümle qabıla yıġlışıp *diyet bérme*k āsān bolġay tédi erse, şayġ Necdī aydı...(19-15/NF)

haber ber- haber vermek.

/+A/

Yana aydı: ey qarındaş kaçan ħāliñ yawusa maña *haber bergil* (242v11/KE)

haber berdi allah kelāmı bize

teyemmüm kılıñ tep arıġ yer üze (106/MM)

/+I/

telim köp delil bar eger sorsa-sen

eşitgil anı kim *haber ħaġ berür* (32/MM)

/+ĠA/

ve-lākin resülullah oş zü'l-celāl

haber berdi bizge kelām-ı zülāl(33/MM)

/+rA/

biliñ yunmaġ içre farizası tört

kelāmullah içre *haber* haq *berür* (69/MM)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

haber bêrmîşi tæg arıg pāk kelām

tümen miñ dürüd u taḥiyyet selām

têgürgil rusül enbiyā rûhıña

yaratğan uğanım ulaşu ulam(6/MM)

resül haq ekinç naşş eşit kıl kabül

haber berdi allah kim illā resül(35/MM)

Yā Muḥammed, sañğa eğgülük teger bolsa, bu munāfiqlarnı qağguluğ qılır

ve eger taqı sañğa muşibat teger (14) bolsa, anıñg birle sewüşürler, tēp *habar*

bêrdi.(412-13/NF)

ḥayret kal- şaşırmaq.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ķamuğ türlüg biligler içre kāmil

ķalur ḥayret sözün tınglasa ‘āķıl (226/KHŞ)

hidāyet ber- hidayet vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

bu ebyātlar atı MU‘İNÜ’L-MÜRİD

eşit bil ‘amel kıl bu tevfiķ mezid

bu küç yetmişinçe yarağ kılgu cehd

hidāyet berür ol ḥamīdün mecīd (405/MM)

ḥimāyet tut- korunmaq.

/birle/

ata zikri birle *ḥimāyet tutup*

ķarındaşlar ara sözüm yaymaķım (401/MM)

hiṭāb kel- hitap gelmek.

/+ĠA/

Çağan İdi ‘azze ve celle Ādemni yaratmaq (14) tiledi erse Cebrā’ilge *hiṭāb keldi*; bargıl yér yüzindin bir awuğ toprak ketürgil. (5v14/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Çağan Ādem ve Havvā nikāhlıq boldılar erse *hiṭāb keldi*...(8r14/KE)

Hiṭāb keldi: Ey feriştelər siz- (19) –lerge aymadım mu, men bilgenni sizler bilmez-siz tep.(8v18/KE)

‘ibret al- ibret almak.

/+dĪn/

felek saqışda sergerdān qalmış

zamāne ol kiçedin *‘ibret almış* (4467/KHŞ)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

tamām biş yaşğa yitti irse aŋglap

körüp köp neŋgni *‘ibret aldı* taŋglap (285/KHŞ)

icāzet ber- onay, izin vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Ol hatun aydı: maŋa dūnyā hürmeti (20) kerekmes, körk cemāl kerekmes, *icāzet berdim* bargıl meni Hüseyn birle ‘ağd qılğıl adınların ūm[idi] (21) kesilsün, tedi. (243v20/KE)

īmān keltür- iman getirmek.

/+dĪn/

eger qolsaŋ ekki ajunda amān

haqıqat köjüldin *kétürgil imān* (13/MM)

/+DA/

Peyğāambar ‘as’nı körmedin řaḥābalar qatında *īmān keltürüp* turur erdiler. (24-9/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Eger kimerse H̄aq te^cālāning raḥmatim talab qılsa *Iman keltürmedīn*, ol kimerse aḥmaq (8) bolḡay. Ve eger *Iman keltürse* taqı amal-i ṣaliḥ qılmadın...(427-7,8/NF)

ḡadem ur- bir işe başlamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ḡadem urduḡ erse kirip rāst yōri

batıl ḡaḡ seḡiben öziḡni ḡorı (369/MM)

kanı kayna- hoşlanmak, sevmek.

/+dIn/

niteḡ kim kördi ol peyḡamber atın

kanı kaynadı müdbir gayretindin (4633/KHŞ)

ḡarār ber- karar vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

°Ömer aydı: men °Amr bini'l-°Āṣnı öltüreyin, tep ḡılıḡların aldılar, *ḡarār berdiler*, (19) tāriḡḡa ḡırḡ erken ramazān ayınıḡ on yetinḡ keḡeside tegme biri sözleşgen yerge barıp bularnı (20) öltürmek boldılar. (241v18/KE)

Bu üçegü *ḡarār berdiler* (5) ramazān ayınıḡ on yetinḡ keḡe °Alī namāzıḡa turmıḡta saḡkladılar (242r4/KE)

koḡgöl bir- köñül vermek.

/+ĠA/

Dünyāḡe *koḡgöl bermediḡiz* uçmaḡnı unamadıḡız imdi ne tileyürsiz?(10v17/KE)

koḡgöl birme cihānḡa kim bu nākes

kiḡiḡe ḡıḡ cuvānmerdlıḡ ḡılınmaz (4576/KHŞ)

köḡgöl tut- baḡlanmak, sevmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

taķı k p meşâyih bu yol s zleri

k n l nefis bey nı ayur  zleri

k n l tut kulaķ aē yaķin bil muni

ayur ne kim anlar k rer k zleri (350/MM)

k n lni aē- rahatlamak, g nl n  aēmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

ŝaf  ŝıdķu ŝoĥbet *k n lni aēar*

alıp andın env r melek teg uēar

ketip ‘aql u idr k yetiben uķuŝ

k r p ol maķ m bu maķ mdın k ēer (328/MM)

kulaķ aē- iyi dinlemek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

taķı k p meşâyih bu yol s zleri

k n l nefis bey nı ayur  zleri

k n l tut *kulaķ aē* yaķin bil muni

ayur ne kim anlar k rer k zleri (350/MM)

maĥr m ķal- mahrum, yoksun kalmak.

/+d n/

ey Res lnin ķumartĝusu (18) sil hnı ķodĝıl, sanēiŝmaĝıl, kerekmez kim bir

‘ fet tegse sendin yime *maĥr m ķalsa*-miz  zi ber t kelt re (19)

turur,(242v18/KE)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

saŋga kim sıĝındı ziy n ķılmadı

tilekin tilegen *maĥr m ķalmadı* (4716/KHş)

m raŝ ķal- miras kalmak.

/+DA/

Hikmet Kaçan Havvâ buğday yığağın yedi erse ol yığaç (2) yığladı, kan menizlig nerse aqdı erse ol ʿillet Havvâda zâhir boldı, kıyâmetğa (3) tegi hayz tişilerde *mîraş kaldı*.(12v3/KE)

/+ĠA/

Havvânıñ közi yaşı tamğan yerde ʿüd, qaranful, sünbül, hınâ, osma (9) ündi kıyâmetğa tegi Âdem oğlanlarıña *mîrâş kaldı*.(13r9/KE)

necât bul- kurtulmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

inâbet irâdet üze hoş sebât

kılıp kılsa tãʿat biliñ bu şifât

bile bolsa mevşûf bu nefsnüñ atı

bolur muţmaʿinne *bulur* ol *necât* (354/MM)

nişân bir- nişân vermek.

/+ĠA/

nişân birdi bu mâyalarkâ ihlâs

bular tigma ʿamelde bolsu tip hâş (41/KHŞ)

öğüt al- öğüt almak.

/+nI/

körüp ʿibret eştip *öğüt almasañ*

tirilgil tilekçe soñı ölmesañ

sarıp solça destâr kıyınsız kefen

kedip gürnı halvet eger kılmasañ (282/MM)

revâ kör- reva, layık görmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...Haq tvt *revâ körmedi* kim muʿmin kimerse taqı bir muʿ minġ e kînelig

bolsa, hâşşâ Abû Bekr menġizlig (17) muʿmin bolsa.(418-16/NF)

açar bolsa 'āṣī baqar bolsa hem

revā kōrse 'isyān küfürge barur (73/MM)

şabır bir- sabır vermek.

/+DA/

katıglıkda *şabır bir* kim yılayın

esenlikde sining şükriñg kılayın (97/KHŞ)

satgın al- satın almak.

/+Ø/

Èkki tēwe *satgın alıp* turur-men sekkiz yüz yarmaqqa.(23-10/NF)

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

*Satgın algay*erdük tēdi[ler] erse, haymadın (2) bir hatun çıqtı.(22-1/NF)

secde keltür- secde etmek.

/+DA/

şükr tep sewünmişde (12) yana bir *secde keltürdiler*. (9r12/KE)

selām ber- selam vermek, namazın sonunda iki omza selam vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

imām ekki yanğa *selām bermedin*

soñ oturuşda mesbük kerek turmasa (132/MM)

selām berse secde sehivge imām

kerek *bermese* bilgü mesbük *selām*

bilip berse buzlor namāzı biliñ

unutmuşda buzalmaz yetürgey tamām (136/MM)

selām berse turğay yetürgey namāz

kerek mesbükāne *üküş bolsu* az (133/MM)

selām bermedin qopsa mesbük revān
imām üzre farz yā vacib yoq amān
sehiv secde bolsa ketürse imām
qayıtğay ketürgey bile ol zamān (134/MM)

taqat tut- takati kal(ma)mak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

...tēdi [439] (i) erse, ‘Azrā’ıl aydı: Yā Ḥalīlu’r-Raḥmān, benim ol şūratimnı
kōrseng, *taqat tuta* bilmegeysen... (439-1/NF)

taqati qalma- takati kalmamak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

İbrāhim Peyğāambar anıṅ teg heybetlig şurat kōrmişi yoq erdi, kōrdi erse,
taqati qalmadı. (439-5/NF)

ta’ziyet tut- yas tutmak.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu vaşiyetlerni kıldı, kelime aydı, cān berdi, şaḥābeler *ta’ziyet (5) tuttılar*,
namāz kıldılar yime ravzağa keltürdiler, ravza qapuğı açıldı, ravzadın ün keldi
(239r5/KE)

tevfik ber- Allah’ın yardım etmesi.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

idi *berdi tevfik* bu birkaç kelām
oruç ayı içre bitildi tamām
tarīḥ yetti yüz on üç erdi yılı
selāmün ‘aleyküm ‘aleyküm selām (407/MM)

iğim *tevfik birdi* tamām kıldım uş

yādigār miningdin saṅga kıydım uş (4679/KHŞ)

tilge kiltür- dile getirmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

‘İnāyet kim sanġa uş kıldı yarı

Ni turduġ *tilge kiltür* dilde barı (13/KHŞ)

tilke kel- dile gelmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Bu yārānlar *tilke keldiler* taqı şeyhqa aydılar. (428-6/NF)

ta‘ām bişur- yemek pişirmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Yā Resūlallāh, hemīşe *ta‘ām bişursaq*, tenāvül qılır erdingiz, taqı bāqī qalġan ta‘āmı siziġ mübarek elġiġiz (10) tegdi tēp teberrük qılıp yeyür erdük. (25-9/NF)

tüş kör- rüya görmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Qaçan (2) Şeyh Şiblī dünyādın bardı erse *tüş körüp* su‘āl kıldılar, hālīn neteg? (3) tep. (11r2/KE)

Nedin bildiġ? tese men keçe *tüş kördüm* Mu‘āviyenīn başı teben (2) bolmuş, ol anıġ ölümü turur. (244v1/KE)

ün kel- ses gelmek.

/+dIn/

Bu vaşiyetlerni kıldı, kelime aydı, cān berdi, şaġābeler ta‘ziyet (5) tuttılar, namāz kıldılar yime ravzaqa keltürdiler, ravza qapuġı açıldı, ravzadın *ün keldi* (239r5/KE)

vaġy kel- vahiy gelmek.

/+ĠA/

Taqı yġlayu başladım erse, Peyġambar ‘as’qa *vaġy* (15) *kel-mekiniġ* eşeri zāhir bolu başladı. (417-14/NF)

/+DA/

Dünyādın bardı, kırk yaşında *vahy keldi* altmış üç yaşda (15) rebī'ü'l-evvel
aymın on üçünde dü-şenbe kün vefâtı boldı, (238r14/KE)

yol bér- izin vermek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

Abū Bekr ražhu *yol bérmedi* erse, Abū Bekr ražhu'nunğ ađaqınğa soqtı
erdi.(21-5/NF)

yüz ur- yüz sürmek.

Durum ekli tamlayıcı almayan biçim

taħâret kııurda oturma edeb

kün ay kııble yaru 'acem hem 'arab

yüz urmağ tağı arğa kıoymağ hemân

söz aymağ bayağı yunuğda 'aceb (99/MM)

3. SONUÇ

Bu çalışmada, Harezmi Türkçesinde birleşik fiiller ve durum ekli tamlayıcıları incelenmiştir. Çalışmada kullanılan örnekler Harezmi Türkçesiyle yazılmış olan *Kıssatü'l-Enbiyâ (KE)*, *Nehcü'l-Ferâdis (NF)*, *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i (KHŞ)*, *Muînü'l-Mürîd (MM)*... adlı eserlerden taranmıştır. Söz konusu eserlerin tamamı değil, her eserden yaklaşık 50 sayfalık bölüm taranmıştır. Taranan örnekler öncelikle yapı bakımından sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmada bugün en yaygın biçimde kabul gören tasnif kullanılmıştır. Buna göre örnekler üç ana gruba ayrılmıştır: *İsim+ yardımcı fiil*, *fiil +fiil*, *anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiil*... Alfabetik sıraya göre dizilen birleşik fiillerin aldıkları durum ekli tamlayıcıları gösteren örnekler madde başının altında verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1. Türk dilinde, bütün fiillerde olduğu gibi, birleşik fiillerin de alabileceği durum ekli tamlayıcılar belirlidir.
2. Harezmi Türkçesinde kullanılan birleşik fiiller ve bunların aldıkları durum ekli tamlayıcılar örneklerle tespit edilmiştir.
3. Harezmi Türkçesinde, bugün Türkiye Türkçesinde sıkça kullanılan *et-* yardımcı fiilinin kullanım sıklığı çok düşüktür. Onun yerine yaygın olarak *kıl-* fiili kullanılmıştır. Kullanım sıklığına göre yardımcı eylem sıralaması, *kıl-*, *bol-* ve *et-* biçimindedir.
4. İsim+fiil yapısındaki birleşik fiillerin isim unsuru, bugün olduğu gibi Türkçe; Arapça ya da Farsça bir kelime olabilir. Örnek: Türkçe örnekler; *arığ bol-*, *bar kıl-*..., Arapça örnekler; *cezb kıl-*, *minnet kıl-*, *cem^c bol-*..., Farsça örnekler; *berhurdâr bol-*, *güstâh kıl-*...vb.

5. İsim+fiil yapısındaki birleşik fiillerin isim unsuru, bir sıfat fiil olabilir: *açar bol-, baçar bol-, körmes kııl-,...*
6. Tasviri birleşik fiillerdeki yardımcı fiillerin kullanım sıklığına göre sırası şöyledir: tezlik, sürerlik, yeterlik.
7. Bugün olduğu gibi tezlik bildiren birleşik fiillerde *ber-* fiili ile yapılmaktaydı. Ancak *ber-* fiilinin tezlik vurgusu bugünkü kadar güçlü değildir. Ahmet Bican Ercilasun, Eski Türkçede *ber-* ile kurulan birleşik fiillerin tezlik değil, kesinlik ifade ettiğini belirtir.³⁰ Örneğin “*Anda keçin Mevlî ‘azze ve celle esmâ ‘ilmini Âdemğa (11) öğretü berdi, kamuğ nerselerni feriştelege körgüzdi, eger köni sözlüg erseniz (8v11/KE)*” cümlesindeki *öğretü ber-* birleşik fiili, tezlik değil kesinlik ve kolaylık ifade etmektedir. Hacıeminoğlu da *Hüsrev ü Şirin*’de *ber-* fiilinin çabukluk, kolaylık ve anilik ifade ettiğini belirtir.³¹
8. Harezmi Türkçesinde sürerlik fiili, *tur-, kel-, kal-* ve *kör-* fiilleriyle yapılmaktadır. Örnek: *kılu tur-, kılu kel-, anuda kal-sala kör- vb.* Bu tür birleşik fiillerde iki fiil birbirine *-(y)I*, *-(y)A* ya da *-(y)Ip* zarf-fiil ekiyle bağlanmaktadır. Örnek: *bolu tur-, kılu tur-, köre-tur-, keltüre tur-, kılıp tur-, kelip tur- vb.*
9. *tur-* ile yapılan birleşik fiiller her zaman sürerlik ifade etmeyebilir. Örneğin “*Ékki téwe satğın alıp turur-men sekkiz yüz yarmaqqa. (23-10/NF)*” cümlesindeki *alıp tur-* fiilinin fonksiyonu sürerlik değil kesinliktir.
10. Anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiiller, diğer gruptakilere göre sayıca azdır. Ancak bu gruba giren bazı birleşik

³⁰ Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.190.

³¹ M. Necmettin Hacıeminoğlu, *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, TDK Yay., Ankara, 2000, s. 174.

fiillerin bugün Türkiye Türkçesinde de kullanılıyor olması dikkat çekicidir. Örnekler *köñül bir-*, *tilge kiltür-*, *revā kör-*, *taqati qalma-* ... Bu örneklerin bazılarında isim unsurunun çekime girmesi önemlidir.

11. Taranan örneklerde bazı hal eklerinin farklı fonksiyonda kullanıldığı tespit edilmiştir.

12. Vasıta hal eki olarak kullanılan *birle* edatı aşağıdaki örnekte yönelme hal eki yerine kullanılmıştır:

Kaçan Mu'āviye (17) öldi erse Yezīd, Velīd 'Atabeğa kişi ıdı, olar Medīnede erdiler, aydı: kim benim birle, bey'at (18) kılmasa anı başını maña ıdııl tep bitig ıdı, bitig Velīdka tegdi erse 'Abdu'llāh taqı (19) 'Abdu'llāh <Zü>beyrni Hüseyinni razīya'llāhu 'anhu ündediler. (244r16/KE)

Resül 'aleyhi's-selām aydı: ey qarındaş munı sormas-men, mende keçin Mevlī ta'ālā benim za'īf yazuqluğ ümmetlerim (4) birle ne mu'āmele kılgay, anı sorarmen. (238r4/KE)

Kerek kim munlarğa luğ u kerem birle qarşu alsanğız tedi (4) taqı Medīnede turğanlarını Mekkedin kelgenler birle qarındaş qıldı. (27-4/NF)

13. Belitme hal eki */+nI/*, aşağıdaki örnekte vasıta hal eki fonksiyonunda kullanılmıştır:

körüp 'ibret eştip öğüt almasağ

tirilgil tilekçe soñı ölmeseğ

sarıp solça destār kıyinsız kefen

kedip gürni halvet eger kılmasağ (282/MM)

14. Belirtme hal eki */+nI/* ve */+I/* aşağıdaki örneklerde yönelme hal eki yerine kullanılmıştır:

yaratmaḡnı anıḡ tig kıldı āḡāz (39/KHŞ)

*Ḥaq te‘ālā mēni i‘zāz ve ikrām qıldı, taqı māl ve ni‘met bērdi,
dünyāda neteg kim aḡırladı āḡıratıta taqı andaḡ aḡırlagay, ... (426-
2/NF)*

15. Aşağıdaki örnekte /+A/ yönelme hal eki, belirtme hali fonksiyonunda kullanılmıştır:

melāmet muḡıb köḡli tiryāḡı ol

eger taşlasalar bu ḡoşraḡı ol

velī nefisge rāhat kerek ‘izz ü cāh

ḡahır ḡıl aḡa şeytan ortaḡı ol (319/MM)

16. Aşağıdaki örnekte /+dIn/ çıkma hal eki, vasıta hali fonksiyonuyla kullanılmıştır:

muraşsa‘ kıldı yinḡü la ‘ldin bin

töşedi bile saḡdı eşheb ü kin (4529/KHŞ)

17. Aşağıdaki örneklerde /+A/ veya /+ĠA/ yönelme hal eki, belirtme hali fonksiyonuyla kullanılmıştır:

Ādem Mekke yerine kelip bir ew (6) ḡopardı, eḡizligi [. . . .]

Şarāḡ atlıḡ ma‘rūfraḡı beyt-i ma‘mūr atlıḡ, ol ewniḡ tegresine (7),

ṡavāf kıldı, Mevlī Ādemdin ḡabūl kıldı, zilletin keḡürdi.

(13v7/KE)

Şahābalar ta‘accub qıldılar kim bu ‘azizniḡ (3) ne ‘amālı bar

erken kim Peyḡāambar ‘as muḡḡa uçmaḡ birle bişārat qıldı, tēp.

(413-3/NF)

Peyḡāambar ‘as muḡḡa uçmaḡ birle bişārat qıldı. (413-11/NF)

Velikin andaḡ sézer-men kim Peyḡāambar ‘as (15) maḡḡa kim

uçmaḡ birle bişārat qılmuş, ol yöndin bolḡay kim mu‘minlar

ħaqqıŋğa kōnġlümde hēç kīne taqı (16) ħased yoq turur. (413-15/NF)

ķamuġ illerge ķıldı da'vet-i 'ām

ķiliŋġ 'arza ķiliŋġ tip din-i İslām (4592/KHŞ)

Ol sewgen qulıŋğa hemīşe edeb qılur va'z ve naşīhat qılur taqı
üstādqa bérür, 'ilm ve ħırad öġretür, (5) hēç oramda fāriġ
yörimekke taqı oynamaqqa qoğmaz hem üstādqa taqı buyrur...
(426-4/NF)

Bu oġlanqa yaġşı edeb (6) qılġıl tēp aytur. (426-6/NF)

Taqı ol bir qulını kim sewmez, aŋğa aş, (9) ton bérür velīkin aŋğa
hēç nazar qılmaz, ne qılsa taqı hēç edeb qılmaz. (426-9/NF)

Qayda kerek erse, yöriyür, nefsi ne neerse tilese, anı (10) ħāşil
qılur taqı andaġ saqınur kim mēni ħōcam sewer kim maŋğa hēç
edeb qılmaz; ne kerek erse, qılur-men, maŋğa hēç (11) ġazab
qılmaz, tēp saqınur,... (426-10/NF)

üleş ħıdmaatķa rāzi ķıl ten ü cān

ķişiġe ķılma ħācatġı ķıl iġsān (114/KHŞ)

'Ömrüm içinde men hēç kimerseke (2) ħased qılmadım, ol
ma'nīdin kim endīşe qıldım: (420-2/NF)

Bir mu'min taqı bir mu'minqa ħased qılıp yigrenmek. (412-4/NF)

(2) Ĥaq tvt ummatımğa māl ve ni'emet bergey taqı biri biringe
ħased qılġaylar taqı ta'ātlarınıŋ şavābları- (3) -dın mahrüm
bolġaylar, tēp aydı. (414-2/NF)

Bu kimerseke kim men ħased qılġaymen, ħālī ermez. (420-2/NF)

Andaġ erse, men Taŋrı (5) te'ālānıŋ dōstıŋğa ħased qılmaqım
neteg lāyıq bolġay yāġōd bu dünyā ni'emeti uçtmaġı muqābilasında

*hēç (6) neerse ermez, munğa né ħased qılayın? tēp endiŕse qılur-
men taqı ħasedni könglümdin def^v qılur-men. (420-6/NF)*

Bir kimerse bu dervişke (14) ħased qıldı ... (420-13/NF)

*Sanğa ħased qılıp sēni ya-manlağan helāk boldı, tēp aydı. (14)
(422-13/NF)*

18. Bulunma hal eki */+DA/* yönelme hali fonksiyonunda kullanılmıştır.

*Mēni kördüñg-mü kim bu mālumnı neteg yerlerde ħarc qıldım.
(425-10/NF)*

*Ĥikmet Kaçan Ĥavvā buğday yığaçın yedi erse ol yığaç (2)
yığladı, kan meñizlig nerse aqdı erse ol 'illet Ĥavvāda zāhir boldı,
kıyāmetğa (3) tegi ħayz tişilerde mīraş kaldı.(12v3/KE)*

19. Yönelme hali eki */+ĜA/* aşağıdaki örnekte, vasıta hali edatı */birle/* fonksiyonunda kullanılmıştır.

*Ve eger nikāh qılsa taqı ħatunğa ŕuĥbat qılmaz bolsa yā taqı
ŕuĥbat qılıp inzāl qılmaz bolsa, hem taqı aĥmak bolur. (427-4/NF)*

20. Ayrılma (çıkma) hali eki */+dIn/* , belirtme fonksiyonunda kullanılmıştır.

*Yā Resula'llāh seniñ ümmetiñdin saña ŕikāyet kılu keldim,
(244v18/KE)*

Birleşik fiillerin aldıkları durum ekli tamlayıcılarında görülen fonksiyon değişikliği; bu eserlerdeki Arapça ve Farsça'nın ve bu dillerden alınan kelimelerin etkisine bağlanmalıdır.

DİZİN

A

abād kııl-	°amal-i şālih kııl-
ābdast kııl-	°amel kııl-
°acepde kıal-	°anber bol-
°āciz bol-	añuda kıal-
açar bol-	ārā kııl-
açuk bol-	arığ bol-
°ādet kııl-	arığ kııl-
āfet bol-	arığ kılu bér-
°afiv kııl-	arığsız bol-
āgāh bol-	artuk kııl-
āgāh kııl-	artukrağ bol-
āgāz kııl-	ārzū kııl-
ağır bol-	āsān bol-
ağır kel-	āsān kııl-
ağzınğa kel-	asığ kııl-
āh kııl-	°āşī bol-
°ahd kııl	°āşılık kııl-
ağmaq bol-	aş kııl-
alçaq bol-	°āşık bol-
ālet kııl-	at atan-
alıp tur-	at ber-
alu ber-	°atā bol-
°amāl kııl-	āvāz kııl-
°amāl kılgan bol-	āvāze kııl-
°amāl kıılır bol-	°ayb bol-

aytu ber-

āzād kıł-

‘aziz kıł-

‘azm kıł-

‘azīz bol-

B

baḥīl bol-

baḥsāyış kıł-

baḥsāyış kılu bir-

baḥşış bir-

baḫar bol-

bānīsiz bol-

bāqī qal-

bar bol-

bār it-

bar kıł-

bārça bol-

barça kıł-

baru bil-

baş ber-

baş kıł-

başçı bol-

başlayu tur-

bāṭıl kıł-

bay kıł-

bayıt kıł-

bed-baḫt kıł-

bende bol-

berḫurdār bol-

berī kıł-

beşāret ber-

beyān bol-

beyān kıł-

bey^fat kıł-

bey^eet bér-

bēzār bol-

bēzār kıł-

bezmān bol-

bilenmiş bol-

bilü bil-

binā kıł-

binā kılu bér-

birle bol-

bişārat bol-

bişārat kıł-

bolu tur-

bölnek bol-

bulu bil-

bıçare kıł-

bī-ḫarār bol-

C

can ber-

cān bol-

cānane bol-

cebbār bol-
cefā bol-
cefā kııl-
cefāçı bol-
cehd it-
cem^c bol-
cem kııl-
cevāb bērü bil-
cevlān kııl-
cezb kııl-
cūd kııl-
cuvānmerdlık kııl-
cüft kııl-
çıkar bol-
çıkmāgu bol-
D
dād kııl-
dārūlar bol-
da'va kııl-
da'vet-i 'ām kııl-
da'vi kııl-
def^c kııl-
defn kııl-
derhōst kııl-
destūr bol-
destūr tile-
devā kııl-

diyet bēr-
du'a bol-
du'a kııl-
du'ālar kııl-
düşmān bol-
dürüst bol-
düşmānlık kııl-
dīvāne bol-
E
edeb bol-
edeb kııl-
edebşüzlük kııl-
eğgölük kııl-
eğgölükler kıılıp tur-
elçi bol-
eltür bol-
endīşe kııl-
erklig kııl-
eşer kııl-
esrār bol-
esīr bol-
eymen bol-
F
fāig bol- ?
fānī bol-
farz bol-
farz kııl-

farīza qıl-

fāş bol-

fayida qıl-

fāzıl bol-

faẓīhat bol-

fenā qıl-

ferāgat qıl-

feryād qıl-

fesād qıl-

fevt bol-

fidā qıl-

fikr it-

fuzulluq qıl-

G

ġalaba qıl-

ġalib bol-

ġavġā qıl-

ġaẓab qıl-

ġıybet qıl-

ġūfī qıl-

ġurūr qıl-

ġusül qıl-

ġüstāh qıl-

H

ħaber ber-

ħaber bol-

ħaber qıl-

ħabta bol-

ħacālat bol-

ħacālat qıl-

ħacil bol-

ħacil qıl-

ħađim bol-

ħal qıl-

ħal qılu bir-

ħalāş qıl-

ħāli bol-

ħāli qıl-

ħalife bol-

ħalvet qıl-

ħamla qıl-

ħanlıq qıl-

ħarāb bol-

ħarac bol-

ħarām qıl-

ħarc qıl-

ħarīşlıq qıl-

ħāş bol-

ħased bol-

ħased qıl-

ħaşıl bol-

ħāşıl qıl-

ħasımlıq qıl-

ħaşm qıl-

ḥasta bol-	ḥişşe kıł-
ḥasta ve bezmān bol-	ḥitāb kel-
ḥatm kıł-	ḥitāb kıł-
ḥavāle kıł-	ḥoca kıł-
ḥavālet kıł-	ḥor kıł-
ḥayrān bol-	ḥoş bol-
ḥayret kal-	ḥoşnūd bol-
ḥayz bol-	ḥufye bol-
ḥazer kıł-	ḥūr bol-
ḥāzir kıł-	ḥurmet bérmiş bol-
ḥāzir qılu bil-	ḥurmet kıł-
helāk bol-	ḥuṭbe kıł-
helāk kıł-	ḥükm kıł-
heyhāt kıł-	ḥünerlig bol-
hezimet bol-	ḥürmet kıł-
ḥıdmat kıł-	I
ḥıdmat qılmış bol-	ıraq kıł-
ḥıradlıg bol-	İ
hicret kıł-	‘ibādat kıł-
hidāyet ber-	‘ibret al-
hidāyet kuşı bol-	icābat kıł-
ḥikāyet kıł-	icāzet ber-
ḥilāf kıł-	iḍar bol-
ḥil‘at bol-	iḥsān kıł-
ḥimāyet tut-	iḥsān ve in‘ām kıł-
himmet kıł-	iḥtilāf kıł-
hisāb kıł-	iḥtiyār kıł-

ıkrar qıl-	‘ıtāb qıl-
ıkrār u taşdıķ bol-	ı‘tibār bol-
ı‘lām qıl-	ı‘tibār qıl-
‘ilm bérmiş bol-	ı‘timād qıl-
iltifāt qıl-	ittibā‘ qıl-
imām bol-	ittifāq qıl-
imām bolu bil-	ittifāq qılıp tur-
imām qıl-	ı‘zāz ve ikrām qıl-
imāmetlik qıl-	K
imān bol-	ķabūl bol-
İmān keltür-	ķabūl qıl-
imāret qıl-	ķadem qıl-
imhāl bol-	ķadem ur-
imin bol-	ķadğuluğ bol-
imkān bol-	kāfir bol-
‘ināyet qıl-	kāfirliq qıl-
inzāl qıl-	ķahir qıl-
irilip tur-	ķalur bol-
isig bol-	kan qıl-
isti‘dad qıl-	ķana‘at qıl-
istiğfār qıl-	kanı kayna-
istiğāza bol-	ķanlığ bol-
iş qıl-	ķapgın qıl-
iş kör-	ķarār ber-
işāret bol-	ķarār qıl-
işāret qıl-	karındaş qıl-
‘işret qıl-	ķarż qıl-

ķarīb bol-	ķiyās ķıl-
ķaşd it-	ķiç bol-
ķaşd ķıl-	ķimerse bol-
ķatıǵraķ bol-	ķīnelig bol-
ķayıt ķıl-	ķirmiş bol-
ķayra bol-	ķolu bil-
ķazā ķıl-	ķonaķ bol-
ķebāb bol-	ķoᅇgöl bir-
ķeçe bol-	ķopa bil-
ķeçer bol-	ķöǵül tut-
ķefen ķıl-	ķöǵülni aç-
ķelmiş bol-	ķöre bil-
ķeltüre tur-	ķöre tur-
ķelür bol-	ķörer bol-
ķeᅇş ķıl-	ķörklüg bol-
ķerek bol-	ķörksüz bol-
ķerekmez bol-	ķörmes ķıl-
ķerem ķıl-	ķötrü bër-
ķesik ķıl-	ķul bol-
ķeter bol-	ķul ķıl-
ķılıp tur-	ķulaķ aç-
ķılı bir-	ķulaķ bol-
ķısıp tur-	ķulluķ ķıl-
ķışķaᅇç ķıl-	ķulluķımı ķıl-
ķismet ķıl-	ķura ber-
ķiyāmet bol-	ķurban ķıl-
ķiyas it-	ķutķaru bil-

küç bol-

küyüp tur-

kīne bol-

L

lāyık bol-

livāṭat qıl-

luṭf u kerem qıl-

luṭf qıl-

M

mağrūr bol-

mağrūr qıl-

maḥdūm bol-

maḥmūr qıl-

maḥrem qıl-

mahrūm bol-

maḥrūm qal-

ma^ʿlūm bol-

ma^ʿlūm qıl-

ma^ʿrūf bol-

ma^ʿṣiyet qıl-

maşlahat bol-

mażmaza qıl-

ma^ʿzul qıl-

meb^ʿūs bol-

mecrūḥ bol-

mecrūḥ qıl-

meczūb bol-

meczūb qıl-

medet qıl-

mekr ü ḥīle qıl-

mekşūf bol-

melāmat qıl-

melik bol-

mel^ʿūn bol-

men^ʿ qıl-

mensūḥ qıl-

mejri bol-

mescūd bol-

meş et-

meşgūl bol-

meşhūr bol-

meşveret qıl-

mevcūd qıl-

mevsūf bol-

meyli bol-

mine'l-muttaḳīn bol-

minnet qıl-

mīraş qal-

mu^ʿāmele qıl-

mubāh qıl-

mubeddel bol-

mubtalā bol-

mudāra qıl-

muḥaqqaq bol-

muhayyā bol-
muḥkem bol-
muḥtāc bol-
muḥarrer qıl-
muḥtedā bol-
muḥtedī bol-
muʾmin bol-
mundaġ qıl-
muqarrab qıl-
muqarrar bol-
murāqıba bol-
muraşsaʿ qıl-
musallaḥ qıl-
muʿtebēr bol-
muteḥayyir bol-
muḥīʿ bol-
muḥmaʾinne bol-
muttaḳī müʾmin bol-
muḥḥalīʿ bol-
mübārek qıl-
mühr qıl-
mükerrem bol-
münācāt qıl-
münevver bol-
mürīd bol-
müstecāb bol-
müstevlī bol-

müsülmān bol-
müsülmān qıl-
müteġayyir bol-
mütekebbirlik qıl-
N
namāz qıl-
namāz qılu tur-
namāz qılur bol-
nāme qıl-
naql qıl-
naşīḥat qıl-
naẓar bol-
naẓar qıl-
nāzil bol-
naẓm qıl-
necāt bol-
necāt bul-
necis bol-
nedāmet qıl-
nefret qıl-
nevḥa qıl-
nezzāre qıl-
nezzāre qılıp tur-
nidā qıl-
nifās bol-
nikāḥ qıl-
nikāḥlıq bol-

nî^f met bêrmîş bol-

nişân bir-

niyyet kıł-

niyyet kıılır bol-

nūr kıł-

nûş kıł-

nûş kılu bir-

nîst bol-

O

oğığ bol-

ođlanlıq kıł-

oñay bol-

osal bol-

osal kıł-

öğretü ber-

ölmîş bol-

°ömrü bol-

P

pâra pâra bol-

pâre bol-

pâre kıł-

pâre pâre kıł-

pervâz kıł-

pervîz bol-

pür-gülâb bol-

qarındaş bol-

qonuq bol-

qorqar bol-

qurtılmamîş bol-

R

rağbet bol-

rağbet kıł-

rağbetliğ bol-

rahm kıł-

rahmet kıł-

rahîm kıł-

rağş kıł-

rağş u țarab kıł-

râst bol-

râst kıł-

ray kıł-

rây u tedbir kıł-

râz bol-

râzi kıł-

red bol-

revâ bol-

revâ kıł-

revâ kör-

revân bol-

revân kıł-

rıhlet kıł-

rızvân bol-

rivâyat kıł-

riyâ kıł-

rūzī kıl-	sefer kıl-
rūzī kılı ber-	seher vaqtı bol-
S	sehiv secde bol-
şabır bir-	selām ber-
şabır kıl-	semā' kıl-
şabur kıl-	senā kıl-
sācid bol-	sewügrek bol-
şādir bol-	sezā bol-
şāfī bol-	sezig bol-
şāhib-firāş bol-	şifat bol-
şāhib-ihsān u ehl-i amān bol-	şifat kıl-
saķış kıl-	sıhhat bol-
saķlamış bol-	sınar bol-
saķnu tur-	sırr-ı eflāk bol-
sala kōr-	sirāyat kıl-
salām (selam) kıl-	şoĥbet kıl-
san bol-	sorĥuĥı bol-
sança bil-	sōkel bol-
saqlayu tur-	sōz bol-
satĥın al-	sōzlemes bol-
şayķal kıl-	su'al kıl-
şayķal kılı bir-	sūd bol- ?
sebeb bol-	şuĥbat kıl-
secde bol-	şuĥbat qılmaz bol-
secde keltür-	şulĥ u şalāĥ kıl-
secde kıl-	şulĥ u şalāĥ kılur bol-
seĥgüsüz bol-	sūret kıl

sücüd et-	ṭā'at kıl-
süst bol-	tābūt kıl-
süyreyü keltür-	tāc bol-
Ş	ṭahāret kıl-
şād kıl-	taḥsīn kıl-
şakāvet bol-	taḥdīr kıl-
şākir bol-	taḥşir kıl-
şakī bol-	ṭalab kıl-
şarṭ kıl-	talaḥ kıl-
şāyeste bol-	ta'lim bol-
şefaqlıg bol-	ṭama' kıl-
şefī' kıl-	tamām bol-
şefkat kıl-	tamām kıl-
şehīd bol-	taplap kıl-
şifā bol-	tapuğ kıl-
şikāyet kıl-	taqat tut-
şikāyet kılı kel-	taqat tuta bil-
şükr it-	taqati qalma-
şükr kıl-	tar kıl-
şükür kıl-	ṭarab kıl-
şükürler kıl-	ṭarab kılur bol-
şürū' kıl-	taşadduk kıl-
şīrīn kıl	taşdıḡ kıl-
T	taş bol-
ta'accub kıl-	ṭavāf kıl-
ṭa'ām bişur-	tāze kıl-
ṭa'ām kıl-	ta'zīm kıl-

ta[°]ziyet tut-
ta[°]ziyet tutup tur-
te[°]h̄ir kı-
teberrük kı-
tedb̄ir kı-
tefekkül kı-
teger bol-
teheccüd kı-
te[°]h̄ir bol-
teḳaddüs kı-
tekb̄ir kı-
teklif-i yār kı
telb̄is kı-
telim kı-
temāṣā kı-
temeklik bol-
tena^{cc}um kı-
tenāvul kı-
terbiyet kı-
terk it-
tert̄ib kı-
tesl̄im kı-
tevaḳḳuf kı-
tevaẓẓu[°]lık kı-
tevbe kı-
teveccüh kı-
tevf̄iḳ ber-

tevf̄iḳ bol-
teyemmüm kı-
teyü ber-
teyü bil-
tezk̄ire kı-
tileyür bol-
tilge kiltür-
tilke kel-
timār kı-
tinḡ kı-
tirig bol-
tiyü bil -
tiyü tur-
toḳuş kı-
tolu bil-
ton kı-
tutar bol-
tüş kör-
tüşer bol-
U
uçtmaḳlıḡ bol-
uḳıyur bol-
uşak kı-
utru kelip tur-
uyḡan bol-
uyur bol-
uzun bol-

Ü

ülüş kı1-

ümmet bol-

ümmet kı1-

ün kel-

ün kı1-

ürün bol-

üstâd bol-

V

vâcib bol-

vacib kı1-

va° da kı1-

vaḥy kel-

vaḥy kelür bol-

vaḳt bol-

vālī kı1-

vāşil bol-

vaşiyet kı1-

vāy kı1-

va°z ve naşīḫat kı1-

vefā kı1-

vefātı bol-

vefī bol-

Y

yād kı1-

yağı bol-

yağma kı1-

yaḥşı kı1-

yaḳın bol-

yalawaç kı1-

yaman kı1-

yamanlık kı1-

yār bol-

yarağ kı1-

yarağı bol-

yarağlık bol-

yarlık kı1-

yarlık bol-

yaşlık bol-

yavuḳ bol-

yay bol-

yaz bol-

yıpar bol-

yipek bol-

yoḏun bol-

yoḏun kı1-

yoḳ kı1-

yol bér-

yöriyür bol-

yumaḳ bol-

yumşaq bol-

yüksek kı1-

yün bol-

yüz pâre kı1-

yüz ur-

Z

zāhîr bol-

zâ'îf bol-

zâ'm kıl-

zârî kıl-

zarûret bol-

zâyi' kıl-

zimâm bol-

zinâ kıl-

ziyâda bol-

ziyân bol-

ziyân kıl-

zûlm kıl-

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, Halil-Yelten, Muhammed, *Kelime Grupları*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 1995.
- Ata, Aysu, *Harezm-Altın Ordu Türkçesi*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul, 2002.
- Ata, Aysu, *Kıyasü'l Enbiya-Metin*, TDK Yay., Ankara, 1997.
- Ata, Aysu, *Kıyasü'l Enbiya-Dizin*, TDK Yay., Ankara, 1997.
- Ata, Aysu, *Nehcü'l-Feradis- Dizin*, TDK Yay., Ankara, 1998.
- Caferoğlu, Ahmet, *Türk Dili Tarihi*, İstanbul, 1958.
- Eckman, Janos *Nehcü'l-Feradis*, (Yayımlayan: Semih Tezcan-Hamza Zülfikar), TDK Yay., Ankara, 2004.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, 2005.
- Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayın, İstanbul, 1993.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Kitb'un Hüsrev ü Şirîn'i ve Dil Hususiyetleri*, TDK Yay., Ankara 2000.
- Karahan, Abdülkadir, *İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları:284, Ankara 1991.
- Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi-Cümle:Tahlilleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara, 2007.
- Köprülü, Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1926.
- Özkan, Mustafa ve Sevinçli, Veysi, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, Akademik Kitaplar, 2009.
- Sev, Gülsev, *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanışı*, TDK Yay., 2001.

Togan, Zeki Velidi, *Harezmi'de Yazılmış Eski Türkçe Eserler, Türkiyat Mecmuası II*, İstanbul, 1928.

Toparlı, Recep ve Argunşah, Mustafa, *Mu'inü'l-Mürid*, TDK Yayınları, Ankara, 2008.

ÖZET

Yüksek lisans tezi olan bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk dilinde birleşik fiiler, tanım ve sınıflandırılması; Harezmi Türkçesinde hal ekleri ve taranan eserler hakkında kısa bilgi yer almaktadır.

İkinci bölümde Harezmi dönemi eserlerinden taranarak elde edilen birleşik fiillerin durum ekli tamlayıcıları ve alındıkları örnek cümlelerle birlikte alfabetik sıralanışı bulunmaktadır.

Üçüncü bölüm ise sonuç bölümüdür. Bu bölümde bazı çıkarımlar yapılmıştır.

SUMMARY

The thesis of this study consists of three parts. In the first part of compound verbs in Turkish language, definitions and classifications; Harezmi Turkish state in the attachments and include brief information about the scanned objects.

Harezmi period in the second part of compound verbs derived from the works are scanned and attached to the status of their case and received sentences with phrases users are sorted alphabetically.

The third section is the concluding section. In this section, some conclusions were made.